

فهرست مطالب

۲	سرمقاله / سیمای عفو و خود گذری اداره مجله
۴-۳	انسانی گرامت خه شی دی؟ دوبیمه او وروستی برخه مولوی عبدالملک حمیدی
۷-۵	ترجم و عاطفه از نظر اسلام / قسمت دوم استاد غلام الدین کلانتری
۹-۸	سخنرانی معیین مسلکی در ... اداره مجله
۱۱-۱۰	د تقوا گئی استاد محسن حنیف
۱۵-۱۲	د اولادونو ترمنخ عدالت او ... شیخ فرید الله ازهری
۱۹-۱۶	بستر سازی برای تأمین عدالت ... سید مسلم شاه اسدی
۲۲-۲۰	اهمیت صلح و جایگاه ... / قسمت دوم و آخر استاد زین العابدین کوشان
۲۵-۲۳	د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمد (ص) ... شاه محمود درویش
۲۹-۲۶	در فرا سوی رحلت منجی عالم بشریت ... مولوی عنایت الله شریفی
۳۱-۳۰	مذمت آزار و اذیت مسلمان منهاج الله فایق
۳۵-۳۲	پنځه ضروری یا شرعی مقاصد مفتی رحیم الله حنفی
۳۷-۳۶	اعتدال او وسطیت د قرآن کریم ... / لېری برخه محمد ابراهیم منیب
۳۹-۳۸	په اوسني عصر کې د دیني عالم دنده شمس الرحمن فرحان
۴۲-۴۰	اضرار مواد مخدر از منظر شریعت و ... سید شمس الدین هاشمی
۴۵-۴۳	حقوق رسول اکرم (ص) ... / قسمت دوم و آخر مجیب الرحمن افضل
۴۷-۴۶	رشوت د اسلام له نظره احسان الله امینی
۵۰-۴۸	محمد (ص) پیامبر عالم و جهان شمول مولوی کوهستانی
۵۱	عربی نړۍ کې د افغان ... فضل محمد حسینی
۵۳-۵۲	د ښوونکی مقام د اسلام له نظره محمد همایون رائف
۶۰-۵۴	کارکردها و گزارش ها خبرنگار حاجی توکل بخشی

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
دامتياز خاوند: دارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د تاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسوول

مولوی عنایت الله شریفی

سکرتر مسوول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

محترم فضل محمد حسینی

استاد غلام الدین کلانتری

استاد محمد شریف رباطی

استاد محسن حنیف

مولوی عبدالملک حمیدی

دور دوم، سال هجدهم، شماره هشتم

ماه عقرب ۱۳۹۹ هجری شمسی

ربیع الاول - ربیع الثاني

۱۴۴۲ هجری قمری

سیمای عفو و خودگذری

عفو و گذشت در سیره انسانی و جامعه شناسی دینی جایگاه وسیعی دارد که در کلیه حوزه های معاشرتی و ارتباطات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی افراد رابطه تنگاتنگ و لاینفکی داشته زمینه ساز اتصال منافع انسانی و همزیستی مسالمت آمیز و آمیخته با محبت بین مردم است.

از منظر دین مبین اسلام، مسلمان خود را ملزم میداند که اخلاق و رفتارش با دیگران نیک باشد، و از هر گونه آزار رسانی به مسلمان دیگر جداً خود داری کند، با چهره ای گشاده و باز با هم نوع بشری اش ملاقات کند، نیکی و احسان را بپذیرد و با خطاها و بدی های پیش آمده مدارا و کنار آید و از آنچه که در توان نیست، درخواست ننماید، زیرا خداوند می فرماید:

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾^{۱۹۹} الاعراف:

« عفو را پیشه کن، امر به معروف کن و از جاهلان روگردان باش. » رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: « اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَّبِعِ السَّبِيلَ الْحَسَنَ تَمَحُّمَهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ » « هر جا که هستی از نافرمانی خدا بپرهیز، بعد از ارتکاب خطا و بدی، نیکی انجام بده، زیرا نیکی آثار بدی را می زداید و با اخلاق خوب با مردم رفتار کن. » (حاکم و ترمذی) جامع الاصول فی احادیث الرسول (۹۳۳)

فرد مسلمان باید به بزرگتر از خود احترام بگذارد و بر کوچکتر از خود شفقت و مهربانی داشته باشد. زیرا رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: « هر کس به بزرگتران احترام نگذارد و به کوچکتران رحم نکند، از مانیت ^(ابو داوود و حاکم) ».

هر مسلمان موظف است که از جانب خود نسبت به سایر مسلمانان عدل و انصاف را رعایت کند و با آنان چنان رفتار کند که دوست دارد با وی رفتار شود، زیرا رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: ایمان انسان به کمال نمی رسد مادامی که این سه خصلت در او دیده نشود: ۱- انفاق و دوری از بخل، ۲- انصاف از جانب خود در حق دیگران ۳- افشا کردن سلام.

انسان مسلمان از لغزش های مسلمان دیگر صرف نظر کند و عیوب او را پنهان نماید و در صدد کشف اسرار وی بر نیاید، زیرا خداوند می فرماید: ﴿ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾^{۱۳} المائدة:

« عفو کن و از آنان درگذر، همانا خداوند نیکوکاران را می پسندد، » و می فرماید:

﴿ فَمَنْ عَفَىٰ لَكُمْ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَأْتِبَاغُوا بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءُ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ﴾^{۱۷۸} البقرة:

« هر کس از جانب برادر مسلمانش مورد عفو قرار گرفت، او باید به خوبی حقش را دنبال کند و بدهکار نیز با حسن و خوبی، حق صاحب حق را بپردازد، » و می فرماید: ﴿ فَمَنْ عَفَا وَأَمْلَحَ فَاغْرَبْهُ عَلَىٰ آلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴾^{۴۰} الشوری:

« هر کس درگذرد و آشتی کند، پاداش او برعهده خداوند است. » و می فرماید: ﴿ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ﴾^{۲۲} النور:

« عفو و درگذر کنید، آیا دوست ندارید که خداوند از گناهان شما بگذرد » رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: « عفو و گذشت مطمئناً موجب ازدیاد کرامت و عزت است، و فرمود: هر کس عیب و گناهان بنده را کتمان کند، خداوند روز قیامت گناهان او را پنهان خواهد کرد. »

مسلمان برادر مسلمانش را در صورت نیاز مساعدت میکند و در تامین نیازها و رفع مشکلات او در حد توان سعی و تلاش میورزد. زیرا خداوند می فرماید: ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ﴾^۲ المائدة:

« در کارهای خیر و پرهیزگاری همدیگر را مساعدت کنید. » و می فرماید: ﴿ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كَفَلٌ مِنْهَا ﴾^{۸۵} النساء:

« هر کس در جهت خیر شفاعت و سفارشی کند، در آن کار خیر، نصیب و حصه ای دارد. »

رسول اکرم صلی الله علیه و آله در این باره فرمودند: « هر کس غم و اندوه مسلمانی را در دنیا برطرف سازد، خداوند، غم و اندوه او را در روز قیامت برطرف خواهد کرد، هر کس مسلمانی را خوشحال کند، خداوند در دنیا و آخرت او را خوشحال خواهد کرد. خداوند در پی مساعدت بنده اش هست مادامی که بنده در صدد مساعدت برادر مسلمانش باشد. » (جامع الاحادیث ۲۲۳۸۶)

الاسلاحي کرامت څه شی دی؟

دویمه او وروستی برخه:

مولوی عبدالملک حمیدی

۱- انسانی کرامت د وضعی قوانینو له نظره: د ژنیو پرمیشاقو باندې د ورعلاوه شوو پروتوکولو په لسمه ماده کې چې د څارنې او مراقبت تر عنوان لاندې دي داسې راغلی دي:

لمړي فقره: ټول زخمیان، ناروغان او بېړۍ ماتې خلک چې په هره ډله پورې تعلق ولري، باید درناوی ئې وشي او ورڅخه ساتنه وشي.

دوهمه فقره: په ټولو حالاتو کې باید ورسره انساني چلند وشي او باید تر آخرینې علمي حده او اقل حد د خنډ سره باید روغتیايي مراقبت او مرستی ترلاسه کړي، او باید بل هیڅ امتیاز چې د هره ځایه ئې منشا اخیستی وي، لار پیدا نکړي.

(۱۱) ماده، د اشخاصو حمایت او ساتنه:

لومړي فقره: د هغو اشخاصو چې د مخالف لوري سره قرار لري، جسمي او رواني سلامتیا، همدا رنگه هغه اشخاص چې بندي، توقیف یا په هر طریقه سره له آزادۍ څخه محروم شوي وي، باید د هر هغه عمل څخه چې ناوړه او غیر عادلانه وي، خوندی پاتی وي. د پورتنۍ مادې پر اساس پورتنی کسان د هر هغه طبی طرز العمل څخه چې د دوی روغتیا ته په

کې زیان رسیږي او یا هم د منل شوو روغتیايي طرز العملونو سره په ټکر کې وي، ممنوع دي. **دوه همه فقره:** په خاصه توګه د لاندې کارونو اجرا کول، که څه هم د ذکر شوو اشخاصو موافقه هم وي، بیا هم په قطعی توګه ممنوع دي:

الف: د بدن د غړو قطع کول.

ب: طبی تجارب ورباندې اجراء کول.

ج: د پېوند په موخه د بدن د یوه غړی ایستل.

پرنړیوال میثاقونو باندې ور علاوه شوو پروتوکولو انساني کرامت ته د انسان تر مرګ وروسته هم پاملرنه کړي لکه چې ۳۴ ماده ئې دا رنگه صراحت لري:

« د هغو افرادو اجساد چې په مختلفو دلائلو، اشغال یا دا چې د هغه هیواد اتباع نه دي او د مخاصمی او جګړې په وجه وژل شوي وي باید ورته درناوی وشي، د دا رنگه افرادو قبرونه د درناوی وړ دي او د ژنیو د څلورم میثاق د ۱۳۰ مادې له مخې باید قبرونه ئې علامت گذاري- په نښه شي- که چېرې ئې جسدونه او قبرونه د دغو میثاقونو او پروتوکولو مطابق دنورو زیاتو امتیازاتو څخه برخمن شوي نه وي.»

په درېیم فصل کې راځي:

« د هغې سلاح استعمالول، یا له لیرې واټن

څخه د غورځوونکي وژونکي څیز کارول یا هغه وسائل او تکنیکونه کارول چې ډیر زخمونه او درانه غیر ضروري رنځونه رامنځته کوي، ممنوع دي.»^۱

همدارنگه نوموړی پروتوکونه په درېیمه برخه کې په جنګ کې دښکیلو غاړو یوی ډلی چې د بل په ولکه کې وي داسې لیکي:

« د لاندې کارونو ارتکاب په هروخت او هر ځای کې که څه هم د ملګی افرادو او یا نظامی اجنتانو له خوا ترسره کېږي ممنوع دي او ممنوع به پاته وي.»

الف: د اشخاصو په فزیکي او روانی صحت باندې تجاوز کول، خاصتاً:

۱- وژل.

۲- د شکنجې او ځورونې مختلف اشکال.

۳- بدني مجازات.

۴- مثله کول (د اندام پرې کول).

ب- د شخصي وقارې حرمتی، خاصتاً ذلیلانه او تحقیر آمیزه چلند، په زور او جبر سره فحشاء یا بل ناوړه عمل ته مجبورول.

ج- کروګان کیری (برمته کول).

د- ډله ایز مجازات ورکول.

ه- د پورتنیو هریوه عمل په ارتکاب سره ئې تهدیدول.^۲

همدا رنگه نوموړی پروتوکول د ښځو او ماشومانو څخه د حمایت په برخه کې وائي:

«ښځې باید د خاص درناوی مورد وگرځي او په هغې باندې د جنسی تیرۍ، اجباری فحشاء ته په مجبورولو او نورو ناروا کارونو په برخه کې د خاص حمایت څخه برخمن شي»^۳

«ماشومان (اطفال) باید د خاص درناوی مورد وگرځي، او د هرډول ناوړه چلند په مقابل کې ورڅخه حمایت وشي، او په جنگ کې ښکېلې ډلې باید د دوی څخه ساتنه او څارنه هغه چې د دوی د عمر او حالت سره مناسبت ولري، وکړي»^۴

همدا رنگه د بشر حقوقو نړیوالې اعلاميې کې د انسان د مقام او انساني کرامت په اړوند داسې راغلي:

د دغې اعلاميې په مقدمه کې راغلي «دا چې انسان پېژندنه په حقیقت کې ذاتی حرمت بلل کېږي، او حقوق د ټولو سره یو او د دغه حقوقو سلبیدل په واقعیت کې د ټولې بشری کورنۍ ړنگیدل دي.... نو په همدې اساس ملګرو ملتونو په خپل منشور کې خپل ټول ترکیز او اهمیت د انسانانو اساسی حقوقو او بالاخره همدغه انسان ته متوجه کړي»

د نوموړي اعلاميې لومړي ماده وائي: «د آدم ټول اولادونه آزاد زېږیدلي او په حرمت او حقوقو کې سره برابر دي، عقلانیت او وجدان ورته ورکړل شوي، نولازمه ده چې یو له بل سره عادلانه او د ورونو په څیر چلند وکړي».

دوه همه ماده ئې وائي: «ټول انسانان د هر ډول تبعیض څخه پرته او له هرې نوعې چې وي، د هر نژاد، رنگ، جنسیت، ژبې، مذهب، سیاسي عقایدو، ټولنیزو او ملی غوښتنو، د اوسیدو او تولد ځای او یا هر موقف او ځای کې چې وي، په دغه اعلامیه کې مندرج ټولو حقوقو او آزادیو څخه برخمن دي».

څلورمه ماده لیکي: «هیڅوک نشي کولی بل کس په غلامۍ کې وساتي، او د غلامۍ سیستم راکړه ورکړه چې په هرډول سره وي ممنوع ده».

شپږمه ماده ئې وائي: «هرڅوک حق لري چې حقوقی شخصیت ئې په هرځای کې د یوه انسان په توګه د قانون په وړاندې وپېژندل شي».

اوومه ماده ئې لیکي: «ټول د قانون په وړاندې سره برابر دي او دا حق لري چې له تبعیض پرته د قانون د حمایت نه برخمن وي، ټول دا حق لري چې هر هغه تبعیض په مقابل کې چې د دغې اعلاميې ماتوونکی وي او د هر هغه خوځښت په وړاندې چې دا رنگه تبعیض منځته راوړي، په مساوی توګه د قانون د حمایت څخه برخمن شي».

اته لسمه ماده: «هرڅوک حق لري، د فکر، وجدان او مذهب له آزادۍ څخه برخمن وي، هرڅوک کولی شي له دغه حق څخه په کامله یا نیمه، خصوصي یا عمومي توګه برخمن وي»^۵.

د بشر حقوقو اسلامي اعلاميې کې دا رنگه د انسان او انساني کرامت په اړوند ذکر شوي دي: **الف:** بشر په کلی توګه یوه کورنۍ دي، چې د خدای بندګي او د آدم ﷺ اولاده توب دوی سره یوځای کوي او ټول خلک په اصل شرافت انساني، تکلیف او مسؤولیت کې سره برابر دي، پرته له هرډول تبعیضه د نژاد، ژبې، جنس، دیني اعتقاد یا سیاسي یا ټولنیزو اړیکو او نورو ابعادو له په نظر کې نیولو سره یو شان دي.

ب: ټول مخلوقات د الله تعالی ملکیت او عاقله بلل کېږي، او د الله په وړاندې ترټولو مکرم ترین هغه دي چې د خپلې همنوعۍ ته ګټه رسوونکی وي او هیڅ یو پرېل لور توب او فضیلت نلري مګر په تقوا سره.

همدا رنگه ځینې نور سازمانونه لکه نړیوال سره صلیب نهضت، هلال احمر، خپل بشر دوستانه خدمات د غیر مترقبه او زړه بوګونوونکو حوادثو چې د جنگ، زلزلې، سیلاب او نورو څخه را پیدا شوي وي، بشريت ته وړاندې کوي لکه د سره صلیب نړیواله کمیټه چې په خپل ماموریت او خدماتو کې کامله بی طرفۍ، بی پلوی او استقلالیت ساتلی، او بشری فعالیتونه ئې هری برخې ته شامل دي لکه د قربانیانو د ژوند، روغتیا او وقار ساتنه او تور او خدمات ئې د مسلحانه منازعاتو او نور بدو حالاتو پرمهال

لیدل کېږي چې پرته له هرډول تبعیض، تعصب او پلوی څخه د عدالت په چوکاټ کې د انساني الامود را کمیدو او بشر ته د درناوی په موخه محسوس او ملموس دي.

دا کمیټه هڅه کوي ترڅو د نړیوالو قوانینو د ارتقاء او پیاوړتیا له لارې چې موخه ئې د انسان بشري بودن او د هغه کرامت ساتل دي، د توجه وړ وګرزوي، انساني الامو او رنځونو ته کمیټت د جنگ پرمهال، طبیعي حوادث او نور هلاکوونکي تاوتریخوالی له منځه یوسي او د امکان تر سرحد پورې محتاج انسان ته چوپړ وکړي.

پدی کې شک نشته چې بشر دوستانه اصول خاصتاً د رنځونو او ستونزو پرمهال، فقر او حوادثو او نور د اسلام له اساسي اصولو څخه ګڼل کېږي چې ټول بشری او هم انساني جنبه لري او هغه ته په لوړ مقام قائل دي.

لکه څنګه مو چې د آنحضرت ﷺ په مبارک سیرت کې ولیدل کله چې د یوه یهودی جنازه ئې ترخوا تیرېږي نو هغه مبارک ورته له خپله ځایه جګېږي او فرمائي: آیا هغه یو انسان او بشر ندی؟ که چېرې په یوه انسان کې په الله باندې د ایمان لرلو او د آخرت پر ورځې د یقین ډیوه بله نوی نو بیا دایمه ترې کمه کېږي چې هغه به د بشر نړیوالو اعلامیو او نورو بشری قوانینو خیال وساتي او ورته درناوی به وکړي.

مراجع:

- ۱- د ژنیو پرمیشاقونو ور علاوه شوي پروتوکونه، درېیم فصل، ۳۵ ماده، دوه همه فقره.
- ۲- هماغه پخوانی مرجع، درېیم فصل، ۷۵ ماده دوهمه فقره.
- ۳- هماغه پخوانی مرجع، دوه همه برخه د ۷۶ مادې، لومړۍ فقره.
- ۴- هماغه پخوانی مرجع، دوه همه برخه.
- ۵- جمعیت هلال احمر افغانی ۷۳ صفحه.

ترحم و عاطفه از نظر اسلام

قسمت دوم:

استاد غلام الدین کلاتری

رحمت خاص: این رحمت شامل حال پیامبران، مومنان، اهل بیت، مجاهدان، پرهیزگاران و نیکوکاران می شود. و احياناً رحمت خدای متعال تحت مشیت اوست.

الف - رحمت خدا بر پیامبران:
﴿وَلِاسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٍّ مِنَ الصَّادِقِينَ وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾
الانبیاء: ۸۵ - ۸۶

و اسماعیل و ادريس و ذالکفل را (به یاد آور) که همه از صابران بودند. و ما آنان را در رحمت خود وارد ساختیم؛ چرا که آنها از صالحان بودند.

ب - رحمت خدا برای مومنان: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾
نوس: ۵۷

ای مردم! اندرزی از سوی پروردگارتان برای شما آمده است؛ و درمانی برای آنچه در سینه هاست؛ (درمانی برای دل‌های شما) و هدایت و رحمتی است برای مؤمنان.

پ - رحمت خدا برای اهل بیت:
﴿قَالُوا أَنْعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَ اللَّهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ﴾
هود: ۷۳

گفتند: آیا از فرمان خدا تعجب میکنی؟! این رحمت خدا و برکاتش بر

شما خانواده است؛ چراکه اوستوده و والا است. ت - رحمت خدا برای مجاهدان:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾
البقرة: ۲۱۸

کسانی که ایمان آورده و کسانی که هجرت کرده و در راه خدا جهاد نموده‌اند، آنها امید به رحمت پروردگار دارند و خداوند آمرزنده و مهربان است.

ث - رحمت خدا برای نیکوکاران
﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾
الأعراف: ۵۶
زیرا رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است. پیامبر ﷺ در حدیث معروف و متفق علیه می فرماید: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاخُحِهِمْ، وَتَوَادُّهِمْ، وَتَعَاطُفِهِمْ، كَمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى عَضْوًا، تَدَاخَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى»
الزُّلُّو وَالْمَرْجَانُ فِيمَا اتَّفَقَ عَلَيْهِ الشَّيْخَانِ (ص: ۸۱۳)

مومنان را در مهربانی، دوستی و عطف و با همدیگر مانند بدن واحدی می بینی، اگر عضوی دردمند شد، همه اعضای بدن همراه با آن، به بی خوابی و تب فراخوانده می شوند.

ابو حمزه در ذیل این حدیث فرق تراحم، تواد و تعاطف را ذکر نموده می گوید: هرچند این کلمات معنای متقارب دارند ولی فرقی وجود دارد:

تراحم: مراد از تراحم آنست که برخی بابرخی دیگر بر مبنای اخوت ایمانی رحمت و مهربانی می نماید نه به سبب دیگری.

تواد: مراد از تواد یا مودت عبارت از پیوستگی است که محبت را جلب می کند. مانند: زیارت کردن یکدیگر و تقدیم کردن هدیه با همدیگر.

تعاطف: مراد از تعاطف یا عطف کردن عبارت از کمک و همکاری عده ای برای عده دیگری است، همانگونه که کسی لباسی را بر خویش می پیچد تا او را تقویت نماید.

از مقتضیات اخوت در اسلام؛ تعاون، تراحم و تناصر است، یعنی؛ مسلمان با برادر مسلمانش کمک می کند، با او به

مهربانی رفتار می نماید و به نصرت برادر مسلمانش بر می -

خیزد. چون اگر دست برادرت را پایش

در هنگام ضرورت نگیری، و در اثنای سختی ها به کمکش

نشتابی و در وقت ناتوانی تراحم و مهربانی نداشته باشی، پس

ارزش و معنای اخوت و برادری چیست؟

۳ - رحمت به پدر و مادر و ذوی القربی:
قرآن کریم رحمت و عطف و

برای والدین و نزدیکان را بار بار و با روش های مختلف به بحث گرفته است.

﴿وَقَفَّيْ رَيْكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَإِلَٰهَ الْوَالِدَيْنِ إِحْسَنًا إِمَّا يَلْعَنَ عِنْدَكَ الْكَبَرُ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لِّمَآ أُمِّي وَلَا نَهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا﴾
 (الاسراء: ۲۳ - ۲۴)

و پروردگارت فرمان داده: جز او را نپرستید! و به پدر و مادر نیکی کنید! هرگاه یکی از آن دو، یاهر دوی آنها، نزد تو به سن پیری رسند، کمترین اهانتی به آنها روا مدار! و بر آنها فریاد مزن! و گفتار لطیف و سنجیده و بزرگوارانه به آنها بگو، و بالهای تواضع خویش را از محبت و لطف، در برابر آنان فرورد آر! و بگو: «پروردگارا! همان گونه که آنها مرا در کوچکی تربیت کردند، مشمول رحمتشان قرار ده.

در آیه دیگری درمورد احسان به والدین و ذوی القربی می فرماید:
 ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَنًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنُبِ وَآبِنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَنُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾
 (النساء: ۳۶)

و خداوند را پرستید و چیزی را برای او شریک نیاورید و به پدر و مادر و به خویشاوندان و یتیمان و بینوایان و همسایه خویش و همسایه بیگانه و همنشین و در راه مانده و ملک یمین خود نیکی کنید، [و بدانید] که خداوند کسی را که متکبر فخر فروش باشد، دوست ندارد.

۴- رحمت برای جاندار و بی جان: این رحمت شامل همه جانداران و بی جان و سایر اشیا می گردد.
 ﴿وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

طَهُورًا لِّنُخْضِيَ بِهِ بَلَدَهُ مَبْنًى وَشَقِيهٖ وَمَا خَلَقْنَا أَنْفَكُمْ وَأَنَايَ كَثِيرًا﴾
 (الفرقان: ۴۸ - ۴۹)

و او کسی است که بادهای را پیشاپیش رحمتش [باران] مژده بخش می فرستد، و از آسمان آبی بس پاکیزه فرو فرستادیم، تا بوسیله آن، سرزمین مردهای را زنده کنیم؛ و آن را به مخلوقات که آفریده ایم - چهارپایان و انسانهای بسیار - می نوشانیم.

خدای متعال در پیشاپیش رحمت خویش بادهای را می فرستد و از آسمان آبی پاکیزه فرو می فرستد تا زمین های مرده را زندگی بخشد، و آفریده های چهارپا و مردمان بسیاری را سیراب سازد، رحمت بی پایان او زمین مرده را زنده می سازد و با سیراب ساختن همه موجودات زنده، زندگی شان استمرار می یابد.

در حدیث ذیل ترحم برای هرکسی و هرچیزی امر شده است، اسلام می خواهد که مسلمان باید بدون توجه به نوع، جنس، رنگ، پوست، زبان، نژاد، قوم، کشور، انسان یا غیر انسان بودن، جاندار یا بی جان باید ترحم نماید، چون اسلام دین رحمت، پیامبرش رسول رحمت و امت اسلامی امت رحمت است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، ارْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ»
 (سنن الترمذی ت شاکر (۴/۳۲۳))

پیامبر ﷺ فرمود: خداوند رحمان بر رحمت کنندگان رحمت می نماید، بر هرچیزی که در زمین است رحمت کنید، آنکه در آسمان است بر شما رحمت می نماید.

اسلام امر می نماید تا بر حیوانات نیز ترحم کنید، در هنگام کشتن حیوان باید احسان را فراموش نکنید. احسان در ذبح حیوان این است که با کارد بران حیوان را ذبح کند تا در وقت ذبح اذیت نشود. یعنی این که احسان در همه امور زندگی و در برابر همه موجودات در نظر گرفته شود.

عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قَالَ: (إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَاحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَاحْسِنُوا الذَّبْحَةَ، وَلِيُحَدِّثَ أَحَدُكُمْ شُغْرَتَهُ، وَلِيُحِثَ ذَيْبُهَا)
 (رواه مسلم . (رياض الصالحين) تحقيق الدكتور الفحل: ۱/ ۳۶۷)

پیامبر ﷺ فرمود: خداوند احسان را بر همه چیز لازم ساخته است، هرگاه چیزی (حیوانی) را می کشتید، به نیکی ذبح کنید، و اگر ذبح می کردید، با نیکی ذبح کنید. باید هریک شما کاردش را خوب تیز کند تا ذبیحه اش راحت باشد. کسی که ترحم ندارد یا در رفتار و گفتارش مهربانی وجود ندارد، از عطاوت بی بهره است، در معاملاتش رحمت و مهربانی تجلی نمی کند، اسلام او را به عنوان شقی و بدبخت می شناسد.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا تُنْزَعِ الرَّحْمَةُ إِلَّا مِنْ شَقِيٍّ»
 (سنن الترمذی ت شاکر (۴/۳۲۳))

ابوهریره ؓ گفت: شنیدم که ابوالقاسم صلی الله علیه و سلم می فرمود: رحمت و مهربانی و شفقت جز از شقی و بدبخت سلب نمی شود.

در اسلام ترحم و عطاوت تنها برای انسان ها توصیه نشده است، بلکه حیوانات یا جانداران نیز باید مورد ترحم قرار بگیرند.

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ، اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَوَجَدَ بَيْتْرًا فَنَزَلَ فِيهَا، فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ، يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ بَلَغَ بِي، فَنَزَلَ الْبَيْتْرَ فَمَلَأَ خُفَّهُ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ، فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ " قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ»
 (صحیح البخاری (۸/۹))

پیامبر ﷺ فرمود: مردی در راه می رفت، خیلی تشنه شد، چاهی یافت و در آن پایین شد، آب نوشید و بیرون آمد، دید که سگی از تشنگی زبانش بیرون شده و گل مرطوب را می خورد،

مرد گفت: این سگ همانند من بسیار تشنه شده است، در چاه پایین شد، آب را در کفش خویش پر کرد و در دهان سگ نهاد. سگ آب نوشید و مرد شکر خدای را به جا آورد، و آمرزیده شد. گفتند: ای پیامبر خدا! آیا در چهارپایان نیز برای ما پاداشی هست؟ فرمود: آری، در (ترحم) هر موجودی که جگر تر دارد (زنده)، پاداش دارید. (ترحم)

۱- **حمت برای مساکین، ایام، سائلین و امثال آنها:** در آیات ذیل خدای منان به سائل و یتیم رحمت فرموده و پیامبر و مسلمانان را به ترحم و عطف بر سائل و یتیم امر می نماید.

﴿فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ﴾
= الضحی: ۹ - ۱۰

حال که چنین است یتیم را تحقیر مکن، و سؤال کننده را از خود مران. در این آیه کریمه به دو قشری از ضعیف ترین و بی یاور ترین قشر جامعه انسانی که همان یتیم و سائل اند، اشاره شده است.

یتیم کسی است که پدرش را در دوران صغارت از دست داده است، متکا و یآوری ندارد، مظلوم، محتاج و نیازمند است. خداوند امر می کند که ای مسلمان؛ بر یتیم ظلم و ستم مکن، حق او را ضایع مکن، او را ذلیل نساز، در رفتار، در کردار و در گفتارت قهر و خشم را بر یتیم آشکار مکن. با یتیم با خشونت رفتار مکن، برایش کلمات خشن، ناسزا و قهر آمیز استعمال مکن، با ترش رویی و زشت خویی با او معامله مکن. اگر خشم، قهر و جدیت به خاطر اصلاح، تادیب، تهذیب، تعلیم و تربیت او اعمال شد، مخالفت با امر خدا نیست. بلکه تلاش نکردن در راه اصلاح، تعلیم و تربیت یتیم، یکی از انواع قهر در برابر یتیم است. قرآن در جای دیگری از «اکرام یتیم» یاد می نماید، یعنی یتیم را ارجمند و بزرگوار بدارید.

سائل مال و سائل علم هر دو یکسانند، دادزدن در برابر سائل خلاف هرگونه مروت و مردانگی است. باید در حد امکان به سوال سائل پاسخ مثبت گفته شود. در غیر آن هرگونه رفتار زشت با سائل حرام است.

اسلام امر می نماید که با این گونه اقشار و افراد مظلوم، مغلوب و منکوب با ترحم، عطف و مهربانی رفتار نمایید، دست-شان را بگیرد و بدون هیچ نوع منت-گذاری به ساحل نجات برسانید.

قرآن کریم در آیات بسیاری به دست-گیری مساکین امر نموده است، کسانی-که دست مساکین را نمی گیرند و به آنها کمک نمی کنند به عذاب هولناکی وعده داده شده اند.

﴿وَأَمَّا مَنْ أُوْقِي كَيْدَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَلَيِّنِي لَرَأُوتَ كَيْدِيَّةٍ وَلَرَأُوتَ مَا حَسَابِيَّةٍ يَلَيِّنُهَا كَانَتْ الْقَاضِيَّةُ مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَّةٌ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ خَذَرُهُ فَعَلُوهُ لَرَأُوتَ لِحَجِيمٍ صَلَوَهُ فَرُّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَلَا يَعْصِي عَلَى طَعَامِ الْيَتِيمِ فَلَيْسَ لَهُ إِلَّا يَوْمَ هُنَّ حَبِيمٌ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِن غَنِيٍّ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِرُونَ﴾
الحاقة: ۲۵ - ۳۷

اما کسی که نامه اعمالش را به دست چپش بدهند می گوید: «ای کاش هرگز نامه اعمالم را به من نمی دادند، و نمی دانستم حساب من چیست، ای کاش مرگم فرا می رسید! مال و ثروتم هرگز مرا بی نیاز نکرد، قدرت من نیز از دست رفت!» او را بگیرد و دربند و زنجیرش کنید! سپس او را در دوزخ بیفکنید! بعد او را به زنجیری که هفتاد ذراع است ببندید؛ چرا که او هرگز به خداوند بزرگ ایمان نمی آورد، و هرگز مردم را بر اطعام مستمندان تشویق نمی نمود؛ از این رو امروز هم در اینجا یار مهربانی ندارد، و نه طعامی، جز از چرک و خون! غذایی که جز خطاکاران آن را نمی خورند.

در آیات فوق کسانی که به خدا ایمان

نمی آورند و به مساکین کمک نمی کنند و دیگران را به کمک رسانی مساکین و بی نوایان تشویق و ترغیب نمی کنند، خطاکار گفته شده اند و به شدیدترین عذاب های اخروی وعده داده شده اند. در آیات دیگری کسانی که به مساکین کمک نمی کنند «مجرم» گفته شده است.

﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ إِلَّا أُنْحَتَ الْيَتِيمَ فِي جَنَّتٍ يَسَاءَ لَئِنْ عَنِ الْمُجْرِمِينَ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ قَالُوا لَرَأُوتَكَ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَرَأُوتَكَ تَطْمَعُ الْيَتِيمَ﴾
المدثر: ۳۸ - ۴۴

(آری) هرکس در گرو اعمال خویش است، مگر «اصحاب یمین» (که نامه اعمالشان را به نشانه ایمان و تقوایشان به دست راستشان می دهند)! آنها در باغهای بهشتند، و سؤال می کنند... از مجرمان: چه چیز شما را به دوزخ وارد ساخت؟! «می گویند:» ما از نمازگزاران نبودیم، و اطعام مستمند نمی کردیم.

پیامبر ﷺ رحمت خدای رحیم را به ترحم و مهربانی برای مردم مشروط می سازد. البته مردم عام است و همه مردم را بدون توجه به هیچ تمایزی شامل می گردد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ»
صحیح البخاری (۹/ ۱۱۵)

پیامبر ﷺ فرمود: هر که به مردم رحم نمی کند، خداوند به او رحم نمی کند.

با مرور کوتاهی بر آیات و احادیث، جایگاه و مکانت ترحم، عطف، نرم دلی، رأفت، دلسوزی و مهربانی در اسلام مشخص می-شود.

ادامه دارد...

سخنرانی دکتر امین الدین مظفری در جمع ناظمین حجاج

هر که پا کج می نهد فون دل ما می فوریم
شیشه ناموس عالم در بغل داریم ما

علمای نهایت بزرگوار، مسئولین و خادمین حجاج افغانستان! قبل از اینکه با مسئولیت های ویژه بعثه حج بپردازم، پیرامون مسئولیت های عامه که ما منحیث مؤمن و مسلمان و خصوصاً دربین مسلمین منحیث علماء و پیشوایان آنها را داریم، اشاره می نمایم: اولاً شما بنده های برگزیده خداوند هستید (إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ) [فاطر: ۲۸] الله (ج) از بین بندگان خود علماء را انتخاب و برگزیده است.

بناءً شما بنده های منتخب خداوند از بین مؤمنین هستید، تفسیر مدارک پیرامون این آیه مبارکه در هر دو قرائت با در نظر داشت قواعد نحوی بحث دارد، انتخاب خداوندی روی هدف بزرگ می باشد این هدف بزرگ را آیه دیگر که تلاوت کردم تشریح میکند. ستاره ها دونوع است ستاره های زمین و آسمان این دو نوع ستاره ها مسئولیت مشابه دارند، قرآنکریم سه مسئولیت را به ستاره های آسمان سپرده است: اول (وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ) ستاره ها زینت آسمان دنیا میباشد، دوم (وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ) ستاره ها مانع و بازدارنده شیاطین هستند، شیطانها را از رفتن به عالم بالا باز می دارند. سوم ستاره های علاماتی (وَعَلَّمَتْهُمُ النَّجْمَ هُمْ يَهْتَدُونَ) ستاره ها علاماتی هستند که انسان ها توسط آنها راه یاب می شوند، زمانی که امکانات الکترونیکی بدست بشر قرار نداشت به واسطه همین ستاره ها مسیر و جهت انسان ها معلوم و مشخص میشد.

پیامبر بزرگ اسلام صلی الله علیه وسلم میفرماید: وعن أنس بن مالك -رضی الله عنه- قال: قال النبی (صلی الله علیه وسلم): ((إن مثل العلماء فی الأرض کمثل نجوم السماء، یهتدی بها فی ظلمات البر والبحر، فإذا انطمست النجوم یوشک أن تضل الهداة))؛ رواه أحمد، وضعفه الألبانی فی ضعیف الجامع.

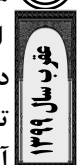
با استناد حدیث مبارکه فوق شما علما ستاره های زمین هستید در آن سرزمینی که عالم نیست زیب و زینت نیست و در آن شیطان حکومت میکند و در سرزمینی که عالم نیست مردم راه یاب نیستند.

بیایید که این قلمرو را کوچک بسازیم و این قلمرو را در پروسه حج بیاوریم، که شما زینت پروسه حج هستید اگر شما منحیث معلم حجاج در بین آنها نباشید ترتیب، تنظیم و زینت وجود ندارد، شما منحیث بازدارنده و سوسه های شیاطین انسی و جنی هستید و شما حجاج پروسه حج را در برابر این وسواس محافظت نمایید، شما مسئولیت راندن آنها دارید و شما هادی و رهنمای حجاج هستید.

بناءً در یک کلمه باید گفت: علما در کنار مسئولیت عامه خود به حیث ناظم حجاج مسئولیت ویژه و خاص هم دارند، علمای مسئولیت شناس، مسئولیت پذیر و انجام دهنده مسئولیت هم باشند، روی این ملحوظ بادر نظر داشت آنچه که در فوق ذکر شد مطمئناً در پروسه حج کوچک ترین خلاء واقع نخواهد گردید، در صورت بروز مشکل و نواقص باید تقصیر خود را پذیرفت، علما همیشه از فراز منبر منتقد نظام ها هستند و از بی نظمی، بی برنامه گی و مدیریت ناسالم نظام ها انتقاد می نمایند.

اما امروز ما و شما در محک و آزمون الله متعال قرار داریم، در پروسه حج در یک قلمرو مشخص (حرمین شریفین) و زمان معین که در حقیقت پنج روز است بدون (مقدمات و تأخرات آن) برای هریک از علما یک حکومت ۴۵ الی ۵۰ نفری از حجاج به همین ترتیب برای وزارت یک قلمرو (۳۰) هزار نفری سپرده شده است، اگر ناظم در حکومت پنجاه نفری خود موفق بود و توانست از این آزمون موفقانه پیروز گردد، در حقیقت ما در مدیریت ۳۰ هزار نفری حجاج موفق هستیم و اگر خدای ناخواسته برعکس آن باشد، وزارت هیچگاه در حکومت سی هزار نفری خود موفق بوده نمی تواند.

بناءً مسئولیت ما به حیث مسئولین و سرمداران حکومت سی هزار نفری آن است که حکومت های کوچک پنجاه نفری را تحت

نظرو مراقبت خویش داشته باشیم.

علمای بزرگوار! شما افتخار ما هستید و همیشه برای شما حرمت و احترام دارم ولی هدف آن است تا کشتی که در آن سی هزار حاجی سوار است و در بحر موسم حج داخل و شناور است و کشتی بانس ماوتو هستیم این کشتی را به ساحل مقصودش برسانیم تعهد ما با خداوند متعال و ملت افغانستان و سی هزار حاجی افغان همین است.

بناءً علما و ناظمین بزرگوار برجایگاه علمی، شخصیت و موقف اجتماعی تان از صمیم قلب اظهار احترام و سلام تقدیم میکنیم، شرایط حج را دانسته مطمئن هستیم که اگر با جزئیات شرایط برویم استطاعت را که شریعت شرط دانسته است اکثر حجاج این استطاعت را نداشته ولی از جیره طفل، خانم و فرزند خود پس انداز کرده و بالاخره عشق، دیانت و خدا ترسی اش وی را وادار ساخته است، با وجود که همه شرایط استطاعت را ندارد با تکلف این شرایط را مساعد ساخته و برای ادای فریضه حج آماده گردیده است، حال که این فریضه چگونه انجام داده میشود؟ مربوط به من و تو و فعالیت ما است.

بناءً علمای بزرگوار همه تان از من کرده عالم و دانشمندتر هستید، امروز خدمت تان آمدید کسانی که تا اینجا حرکات و فعالیت های مثبت انجام داده اند، نزد ما مشخص است آنان که غفلت ورزیده اند و مسئولیت خویش را در برابر حجاج و پروسه حج اداء نکرده اند، نزد الله متعال، حجاج مربوطه و وزارت مقصر اند. معیار ما در پروسه حج ایثار است، علمای بزرگوار از فرد فرد تان ایثار میخواهم وظیفه نمیخواهم وظیفه یک امر عادی است وظیفه خود را هر کس انجام میدهد وظیفه مسئولیت من است وجبیه من است که باید آنرا انجام بدهم، بالاتر از وظیفه از پیش تان میخواهم که آن ایثار است، ایثار زمان، مکان، بهانه و وظیفه مشخص نمی خواهد. ایثار همین است (وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ) ما همه امکانات و نیروی خویش را در فراهم سازی سهولت برای حجاج مصرف نمائیم تا در نتیجه قناعت حاجی را فراهم و به هدف اصلی که کسب رضایت خداوند متعال است نایل گردیم.

معیارات مهم در پروسه حج عبارتند از: ایثار، نظارت، مراقبت و بررسی، مکافات و مجازات می باشد، هر عالم بزرگوار که بخواهد در برنامه های حج سالهای آینده شامل امتحان ناظمین گردد، شرط آن گرفتن نمره کامیابی در پروسه حج امسال است، و هر ناظم محترم که بخواهد از امکانات مادی خصوصاً قسط آخر سفریه حج مستفید گردد فقط یگانه شرط آن مؤفق بودن آن شخص در ادای مسوولیت اش در پروسه حج امسال نهفته است. به همین ترتیب هر ناظم بزرگوار که میخواهد همکار دایمی ما بوده باشد به میل خودش است در همین پروسه خود را همکاری دایمی ما بسازد، به هیچ عنوان با همه احترام که به علمای بزرگوار دارم در بخش بی پروایی در قبال حجاج هیچ نوع عذر را نمی پذیریم به هر صورت فراهم کردن تمام سهولت ها در چوکات حکومت پنجاه نفری مسئولیت هر کدام ما است اگر ما حاجی را مطابق لایحه کاری که داریم درست رهنمایی کنیم، حاجی هیچگاهی دچار مشکل نمی گردد و حتی اگر مکانست و عظمت حرمین شریفین را برایش تلقین کنیم هیچگاهی به فکر حیل و ایجاد مشکل نخواهد گردید زیرا در کشور سعودی با حجاج مطابق قانون و اصول رفتار می گردد، و آنچه حق حاجی تثبیت گردیده است بدون کدام درد سر و ایجاد مشکل برایش پرداخت می گردد و حجاج افغانستان باید بدانند که در کشور سعودی هر کار مطابق اصول و قانون اجراء می گردد، نظم و دسپلین حجاج نمایانگر اخلاق، ادب، روش، سلوک و برخورد کشور مربوطه اش حساب می گردد، اگر خدای ناخواسته حجاج ما در کشور سعودی بدون کدام دلیل مشکل ایجاد نمایند و خواسته های غیر معقول داشته باشند، نتنها اینکار به نفع شان تمام نشده بلکه تمثیل یک ملت خوب را برای حجاج سایر کشور ها نمی نمایند. پس برای ناظمین است تا آنچه را که در توان دارند در نظم بخشیدن حجاج مربوط دریغ ننمایند. برای تعدادی از حجاج از طریق مغرضین وظیفه سپرده می شود تا این پروسه ملی را به چالش بکشند، به هر صورت این وظیفه ناظمین است که این دسیسه ها را در ریشه خنثی نموده و چهره کثیف این گونه مغرضین را برجسته نمایند تا سایر حجاج از اهداف شوم آنها باخبر شوند. بناءً علمای بزرگوار ضمن آن که توجه جدی شما را در پیشبرد وظایف و مسوولیت های سپرده شده دارم از شما می خواهم تا نکات ذیل را نیز مشخصاً در نظر داشته باشید: جدیت در اجرای نوکریوالی، مجموعه ناظمین که در یک عماره زندگی میکنند یک نفر (اعلم و اقرء) خویش را منحیث رئیس ناظمین همان عماره تعیین نمایند، با در نظر داشت شرایط فقهی به حیث امام انتخاب شود، پنج وقت نماز را آذان و اقامه نماید، حلقات درسی را راه اندازی و در هر نماز حد اقل ۳۰ دقیقه در رابطه به موضوعات مختلف حج برای حجاج موعظه های دینی ایراد نماید و حجاج را تشویق به عبادت نماید تا حجاج از فضایل و فیوضات حج آگاهی حاصل نمایند. هر ناظم مکلف است تا همه وقته از وضیعت حجاج خویش با خبر باشد، حتی در اتاق های آنان رفته و جوای احوال شان گردد.

ناظمین محترم در آگاهی دهی حجاج پیرامون تغذیه، ترانسپورت، مفقودین و سایر بخش ها بطور مفصل سهم خویش را ایفا نمایند تا حاجی قانع شده و بدانند که رسیدگی به هر حاجی کار بسیار دشوار و مشکل است زیرا مدیریت و تنظیم امور ۳۰ هزار حاجی که اکثراً از مناطق دور دست کشور می باشند و آشنایی با زندگی شهری هم ندارند در کشور عربستان سعودی کار بسیار سخت و مشکل است.

مسوولین بعثه حج افغانستان و مقام محترم وزارت از جریان پروسه حج هر لحظه در داخل و کشور عربستان سعودی نظارت می نمایند و هدایات را در رابطه به بهبود امور و متوجه ساختن موظفین به طور یومیه صادر می کنند.

تقوا گټي

استاد محسن خټک

وروسته توبه وکړي اوځان ورڅخه صفا کړي لکه دغه راتلونکي آيتونه چي وايي:

﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَجْزِي الَّذِيْنَ اَسْتَوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِي الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰتِ الَّذِيْنَ يَجْتَنِبُوْنَ كَثِيْرَ الْاِثْمِ وَالْفَوْحِشِ اِلَّا اللَّحْمَ اِنَّ رَيْكَ وَبَيْعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذَا اُنْشَا كَرِمًا مِّنَ الْاَرْضِ وَاِذَا اَنْتَرُجِحَتْ فِي بَطْنٍ اَمْهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ اَقْبَحَ﴾
النجم: ۳۱ - ۳۲

ترجمه: د آسمانونو او مخکي هرڅه د الله په اختيار کي دي (دی یې واکمن پاچا دی) د دې لپاره چي هغه خلکو ته د خپلو کړنو سزا ورکړي چي بد یې کړي او هغه خلکو ته د ښو بدله ورکړي چي ښه یې کړي دي. دا هغه خلک دي چي د لویو گناهونو او بې حیا بدکاریو څخه ځان ساتي د یو لږ لگېدلو پرته: ستا رب یقیناً پراخه بخښي والا دی او دی هغه وخت هم په تاسو ښه خبرو چي د مخکي څخه یې پیدا کړاست او هغه وخت هم چي تاسو کوچنيان (ماشومان) د میندو په خټو کي واست، نو د ځانو صفتونه مه کوئ: الله په هغه چا ښه خبر دی چي پرهیزگاري یې کړي ده.

په دغو آیتونو کي څو ټيکي د پام وړ دي:

- دغه آیتونه د سورة النساء: ۳۱، او سورة الشوری: ۳۷ په څېر گناهونه کیږه او صغیره ته وېشي. د کبیري گناه په تعریف کي اختلاف شوی دی. کوم چي دلالتو ته نژدې ښکاري دا دی چي کبیره گناه هغه ده چي په قرآن او قطعي ثابت نبوي حدیث کي منع ورڅخه راغلې وي او د دې ترڅنګ یا سزا (په دنیا کي یا په آخرت کي) ورته یاده شوې وي یا د فسق، لعنت او غضب توري ورته کارول شوي. دکبیره یا لویو گناهونو په اړه کتابونه هم لیکل شوي د هغه جملې دی: الکبائر للذهبي. د (اللمم) لږ لگېدلو مطلب دا چي دوام ورباندي ونکړي، که کله هم په

وَالصَّٰدِقِيْنَ فِي الْاَبْسَآءِ وَالضَّرَآءِ وَحِينَ الْبَأْسِ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ﴾
البقرة: ۱۷۷

ترجمه: نېکي یوازي دا نه ده چي مخونه د ختیځ او لوېدیځ (شرق او غرب) لوري ته وګرځوي، لیکن نېکي دا ده چي څوک په الله، د آخرت په ورځ، په ملائکو، په کتاب او پیغمبرانو ایمان راوړي او په داسي حال کي چي د مال سره یې مینه هم وي، هغه خپلوانو، یتیمانو، مسکینانو، مسافرانو او سوالګرو ته ورکوي او د (مظلومانو) د آزادولو لپاره یې (لکوي)، لمونځ سم ادا کوي، زکات ورکوي، چي کله وعده وکړي نو په خپله وعده وفا کوي او په کړاوونو، تاوانونو او د جګړې په ډګر کي صبر کوونکي وي، دغه کسان (په خپل دین او ایمان کي واقعي) صادقان دي او همدا دوی پرهیزګاران دي. په دې آیت کي د ښه انسان جوړېدلو بیان شوی، د نېکي تعریف یې پیل کړی دی او په پای کي وايي: ددغه صفاتو څښتنان تقوا والا دي.

دغه آیت د تقوا او نېکي مفصل تعریف او مقصد بیان کړی. پیل د نېکي په تفسیر شوی او پای یې په تقوا شوی، نو دا ښيي چي د نېکي او تقوا بنسټیز ټيکي همدغه دي چي دلته یاد شوي دي.

۲- **د تقوا ډولونه:** تقوا یا تزکیه لکه څرنګه چي په تعریف کي یې دا بیان شو چي د گناهونو څخه ځان ساتي او پاکوالي ته ویل کېږي. نو په تقوا کي یو وېش د گناه د لوی والي او وړوکوالي په لحاظ کېږي: ځکه د کوم شي څخه چي انسان ځان ساتي، هغه به یا کفروي یا ترکفرتیته گناه. به هم یا کبیره وي یا صغیره.

بل وېش یې د حالت په اعتبار دی: تقوا یا تزکیه دوه حالت لري: یو هغه حالت چي انسان دشروع څخه پاک پرهیزګار وروزل شي. بل هغه حالت چي په ظلم او گناه د ککړتیا

زموږ ټولنه له دې سره چي پر اسلام په کلکوالي مشهوره ده، خو اوس یې ډېر افراد په فساد کي هم مشهور دي. دا ښيي چي د اسلام له روح څخه دوی لري شوي دي. دغه لیکنه په دې خاطر ترتیب شوې چي د یو شمېر هغو افرادو د اصلاح سبب شي چي د غفلت په وجه په فساد کي ډوب شوي. په دې لیکنه کي د تقوا تعریف، د تقوا ډولونه او گټي بیانېږي.

۱- **د تقوا تعریف:** تقوا له وقایې سره په رېښه کي کېدون لري. وقایه د کتاب پوښ ته ویل کېږي چي د کتاب ساتنه کوي: نو تقوا دې ته ویل کېږي چي انسان د ناروا او دوېځ ته رسولو کارونو څخه ځان وساتي. کله چي و ویل شي: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾. نو لفظي ترجمه یې همدا وي چي دالله څخه ځان وساتئ. خو د الله څخه ځان ساتل په بل ډول نه کېږي پرته له دې چي بنده له الله څخه ووېرېږي اومخالفت یې پرېږدي، نو ځکه د الله څخه په وېرېدلو تفسیر کېږي. لکه دا آیت چي وايي: ففروا الى الله. (الذاریات: ۵۰)

ترجمه: الله ته (د الله پر لوري) وروتنېئ. او په حدیث کي دا دعا چي وايي: وَأَعُوْذُ بِكَ مِنْكَ. (صحیح مسلم کتاب الصلاة باب ما یقال فی الركوع والسجود: ۴۸۶).

ترجمه: یا الله په تا ستا څخه پناه غواړم. د تقوا ښه مفصل بیان او

مصدق په دې آیت کي دي چي وايي: ﴿لَیْسَ الْاِیْمَانُ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوْهَكُمْ یَمَلُ الْمَشْرِیْقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَکِنْ الْاِیْمَانُ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلَائِکَةِ وَالْکُتُبِ وَالرَّسُوْلِیْنَ وَءَاتٰی الْمَالَ عَلٰی حُبِّهِ ذَوٰی الْقُرْبٰی وَالْیَتٰمٰی وَالْمَسٰکِیْنَ وَابْنِ السَّبِیْلِ وَالسَّآئِلِیْنَ وَفِی الْاِقْبَابِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَءَاتٰی الزَّکٰوةَ وَالْمُؤْمِنُوْنَ یَهْدِیْهِمْ اِذَا عَاهَدُوْا

لویه گناه کي واقع شي، توبه ورځه وکړي؛ لکه په راتلونکو آيتونو کي چي زموږ د موضوع سره دا خبره هم بيانېږي: الله تعالی وايي: ﴿وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظَّيْمِ وَالْغَنِظِ وَالْمَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرَ اللَّهُ ذُنُوبَهُ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ أُولَٰئِكَ جَزَاءُ مَّغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّتْ تجرَىٰ مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِمَا أَجَرَ الْمُغِيلِينَ﴾

ترجمه: او د خپل رب د بخښنې او د هغه جنت په لوري تلوار وکړئ چي پلنوالې يې د آسمانونو او مخکي په کچه وي، د متقيانو لپاره تيار شوی، هغه کسان دي چي په سوکالي او تنگسه کي مال لکوي، غوسه زغمي او خلکو ته معافي کوونکي دي او الله داسي احسان کوونکي خوښوي او هغه کسان دي چي کله کوم بد کار وکړي يا پر خپل خان ظلم وکړي، نو الله يادوي او د خپلو گناهونو بخښنه غواړي او له الله پرته بل څوک دی چي گناهونه بخښلی شي؟ او په خپلو کړو گناهونو ټينگار نه کوي په داسي حال کي چي بوهېږي، د دغو کسانو بدله د خپل رب لخوا بخښنه او هغه جنتونه دي چي ويالې تر لاندې بهېږي، په هغه کي به تلپاته وي او دا د عمل کوونکو ډېر ښه اجر دی.

دلته په ۱۳۳ - ۱۳۶ نمبر آيتونو کي د جنت مستحقين ياد شوي دي. په ۱۳۴ نمبر آيت کي د متقيانو اول قسم بيان شوی چي ښه کارونه کوي او په کبيره گناه نه وي ککړ شوي. په ۱۳۵ نمبر آيت کي د متقيانو دوهم قسم بيان شوی چي کله په ظلم يا کبيره گناه کي واقع شي، بيرته توبه کوي. په همدې ډول بيرته د متقيانو په جوبه کي داخلېږي. دغه ډول خلکو ته د الله د دوستي لاره توبه ده چي د کفر، شرک او نورو لوبو گناهونو څخه پښېمانه او د بيا نه کولو په نيت يې پرېږدي. په دې سره د الله د دوستانو جوبې ته داخلېږي: الله وايي: ﴿قُلْ يٰمُؤْمِنُوْا اَللّٰهُ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ وَاٰيِبُوْا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلَمُوْا لِلّٰهِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيَكُمْ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُوْنَ وَاَسْعَوْا اَحْسَنَ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَّبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيَكُمْ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَّاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ﴾

ترجمه: اې پېغمبره! زما گناهکارو بندگانو ته ووايه: د الله له رحمته مه ناهيلي کېږئ: الله

يقيناً ټول گناهونه بخښي، دی يقيناً مهربان بخښونکی دی ﴿۵۳﴾ او خپل رب ته رجوع (توبه) وکړئ او ورته تسليم شئ مخ کي تردې چي عذاب راشي او بيا مرسته نه در سره کېږي ﴿۵۴﴾ او هغه ښايسته حکم چي ستاسو د رب لخوا درته نازل شوی تابعداري يې وکړئ مخ کي تردې چي ناڅاپه عذاب درته راشي په داسي حال کي چي تاسو نه پوهېږئ. ﴿۵۵﴾

په دې آيتونو کي گناهکاران له نااميدۍ او ناهيلۍ څخه منع شوي او په توبه امر شوي دي. مسلمان دي هيڅکله د الله له رحمته نه ناهيلي کېږي. (په دې اړه سورة يوسف: ۸۷ وسورة الحجر: ۵۶ وکوره).

د توبې په هکله بل ځای هم الله تعالی ويلي دي: ﴿وَلِيَّ لَفْعًا لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى﴾

ترجمه: او يقيناً زه ډېر بخښونکی يم هغه چا ته چي توبه وکړي، ايمان راوړي، ښه کارونه وکړي بيا پرهمدې مستقيم پاته شي.

په توبې سره کفر او شرک هم بخښل کېږي: الله تعالی ويلي: ﴿قُلْ لِلّٰهِ الْكَفَرُ وَالْاِيْمَانُ اِنْ يَنْتَهِوْا عَنْ غَيْرِ لَهْمَا فَدَّ سَلَفَ﴾

ترجمه: کافرانو ته ووايه: که دوی منع شي (د خپلي گمراهي څخه لاس واخلي) دوی ته هغه څه بخښل کېږي چي مخ کي تېر شوي.

په دې آيت کي ويل شوي چي کافر دکوم شي څخه توبه وکړي، هغه وربخښل کېږي. خود توبې پرته شرک نه بخښل کېږي: الله تعالی ويلي: ﴿اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَن يَّشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ اَفْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا﴾

ترجمه: بې شکه چي الله دا نه بخښي (د توبې پرته) چي د ده سره شريک ومنل شي او د دې پرته (تر دې را تېست) هغه چا ته بخښي چي دی يې وغواړي او څوک چي د الله سره شريک ومني نو يقيناً ده لويه گناه تر سره کړه.

۲- د تقوا گټې: تقوا د هر ډول ښېگټې خلاصه او د هر ښه کار سرچينې او کيلې ده. قرآن کریم د تقوا ډېري گټې بيان کړي دي. يو څو بېلگي يې دلته يادوو. (۱) له ستونزو خلاصون او آسانتياوي:

الله تعالی ويلي: ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ﴾

ترجمه: اې مؤمنانو! که له الله څخه وپېږئ د ښو او بدو بېلوونکې پوهه به درکړي، گناهونه به مو ورژوي او بخښنه به درته وکړي او الله تعالی د لوی فضل څښتن دی.

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا

يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾

ترجمه: څوک چي له الله څخه وپېږي، الله (له مشکلاتو څخه) د وتلو لار ورته جوړوي او د داسي خايه روزي ورکوي چي دی گمان نه کوي او څوک چي ځان پر الله وسپاري، نو الله يې بس دی. ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَكْفِرْ عَنْهٗ سَيِّئَاتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗ اَجْرًا﴾

ترجمه: څوک چي له الله څخه وپېږي د هغه په کار کي اسانتيا ورته راوړي. دا د الله امر دی چي تاسو ته يې نازل کړی او څوک چي له الله څخه وپېږي، خرابياني يې الله بخښي او ثواب يې ورته ډېروي.

(ب) د ايمان او تقوا سره الهي برکات: قرآن کریم وايي: ﴿وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرُوعِ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوْا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ﴾

ترجمه: که د ښارونو اوسېدونکو ايمان او تقوا خپله کړي وای، موږ به پردوی د آسمان او مخکي برکتونه را پرانيستلي وای. خو دوی ايماني اصول دروغ وبلل، نو دوی مو په خپلو عملونو راټينگ کړل.

ډېر انسانان وسائل لري، د الله په غضب اخته او له ژونده ناراضه وي، آن تردې چي زړه يې تنگ شي ځان وژنه وکړي. خو ايمان او تقوا انسان ته د پاکيزه ژوند سبب جوړېږي: الله تعالی ويلي: ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ﴾

ترجمه: څوک نارينه يا ښځينه چي د ايمان په حالت کي ښه عمل وکړي نو خامخا هغه ته پاکيزه ژوند ورکوي او خامخا د دوی اجر د دې ښه عمل په بدله کي ورکوي. (د) د الله مرسته: الله تعالی وايي:

﴿اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَالَّذِيْنَ هُمْ يُحْسِنُوْنَ﴾

ترجمه: بې شکه الله د هغو خلکو ملگري دی چي تقوا لري او ښه کارونه کوي.

(ث) د الله تعالی دوستي: ايمان او تقوا هغه صفات دي چي انسان د الله دوست جوړوي: الله ويلي: ﴿وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِيْنَ﴾

ترجمه: الله د مؤمنانو دوست دی. ﴿وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِيْنَ﴾

ترجمه: الله د متقيانو دوست دی. په سورة يونس: ۶۲-۶۳ کي هم دې ته ورته حکم بيان شوي دي.

د اولادونو ترمنځ عدالت او د ښځو فضيلت

شيخ فريدالله "ازهري"

ليکن اسلامي شريعت دا کار بد گڼلی او د اولادونو ترمنځ يې مساوات او عدالت د اولادونو حق گڼلی، د اولادونو ترمنځ د مساوات حق څخه مطلب په روزنه، سوغات ورکولو، اخلاق او نیک چلند کې برابرې ده.

مثلاً که زوی ښوونه او روزنه تر لاسه کوی باید لور هم د هغې څخه په شرعي ډول بې برخې نشي او که کوم يوته تحفه ورکول کېږي، نورو ته نجلی وي که هلک، هم تحفه ورکړل شي.

دواړه د الله جل جلاله هبه او ډالی ده چې الله پاک والدينو ته ورکړې دی، لکه څرنگه چې قرآن کریم پدې هکله فرمايي:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اٰتُوْا زَوٰجَكُمْ مَّا رَزَقْتُمْ مِنْهُنَّ حَسَنًا ۚ وَكَانَ فِىْ ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّمَنِ اعْتَدٰى

ژباړه: چاته چې وغواړي لوراني وربښي او چاته چې وغواړي زامن وربښي يا دا چې هم زامن ورکوي او هم لوراني او څوک شند گرځوي چې خوښه يې وي، هغه ډېر پوه او ځواکمن دی.

د مور خور پيغمبر ﷺ د اولادونو ترمنځ په عدالت او انصاف باندې تاکيد کړی او فرمايي:

«اغْدِلُوا بَيْنَ اَوْلَادِكُمْ اغْدِلُوا بَيْنَ اَبْنَائِكُمْ». «^۱»
ژباړه: د خپلو اولادونو ترمنځ عدالت وکړئ د خپلو زامنو ترمنځ عدالت وکړئ.

مرغی او سپېره توب نښه گڼله او پری خوا بدي کېدل به چې په خواشینی سره دغه دود زمونږ په ټولنه کې هم په ځینو سیمو کې شتون لري، جاهلي موروثي دودونو او خوښوونو چې په عربو کې وو پلار ته يې اجازه ورکوله چې خپلې لوراني: د فقر، بیوزلی یا هم د هغه ننگ او شرم لامله وژني او ژوندی يې خښې کړي چې کیدای شو دغه نجلی د ځوانۍ په مهال خپلې کورنۍ، قوم ټبر ته يې راوړي.

د الله پاک کتاب د عربي جاهلي ټولنې د لونیو د زیږون په مهال د پلرونو حالت داسې بیانوي:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

ژباړه: او کله به چې د دوی کوم یو ته د لور زیږون زېږی وشي نو د ډېر خفګان لامله يې ښه واورې او توره به شي او سخت په غصه شي او د خپل ټبر او قوم نه ځان پټوي: ځکه يې ډېر ناوړه زېږی پرې شوی (او لا لهانده، سرگردانه له ځان سره فکر کوي چې) آیا دغه نجلی خواره ژوندی وساتي او که د خاورو لاندې يې ژوندی څښه کړي؟ هو څومره بده فیصله چې دوی کوله!!

إن الحمد لله الذي قال في كتابه الكريم: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾
النحل: ۵۸ - ۵۹

والصلاة والسلام على الذي أرشدنا بقوله: «مَنْ كَانَ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَّرَ عَلَيْهِنَّ، وَأَطْعَمَهُنَّ، وَسَقَاهُنَّ، وَكَسَاهُنَّ مِنْ جِدَّتِهِ كُنَّ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

(سنن ابن ماجه رقم الحديث: ۳۶۶۹)

و على آله و أصحابه من سار على نهجهم إلى يوم الدين و بعد:

د مور په ټولنه کې ځینې سیمې داسې شتون لري چې هلته د لور او زوی ترمنځ توپیر کېږي دا توپیر په ګڼو طریقو سره راټلی شي لکه په: سوغات، ډالی، پوښاک، مسکن، خوراکي توکو، تعلیم او داسې نورو امورو کې چې لاملونه يې

امکان لري ډیروي یا خو دا فکر وي چې هلکان والدينو سره د زړښت په وخت کې ښه لاس ورکوي او یا دا چې افغانستان یو زراعتي هیواد دی نو دوی د کور کلي او کښت او بزګری چارو کې په نسبت د زامنو پیاوړي او غښتلي وي او یا خو دا دود د جاهلیت دور څخه را نقل شوی چې د لورانو زیږیدل عار، شرم او د بد

د لورگانو او زامنو ترمنځ برابريست او مساوات ولوکه د ښکلولو په ډول هم وي بايد مراعت شي ترڅو هغه لور يا زوی چې هغه محروم کړل شي، زړه کې يې د خپل پلار او مور سره او يا د اولادونو خپل منځ کې يو تړبله کينه، حقد او حسد رانشي، پدې هکله روايت دی:

«عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْ لَا أَتَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دَعَا رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَجَاءَ ابْنٌ لَهُ فَقَبَّلَهُ وَضَمَّهُ وَأَجْلَسَهُ إِلَيْهِ ثُمَّ جَاءَتْهُ ابْنَةٌ لَهُ فَأَخَذَ يَدَيْهَا فَأَجْلَسَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ عَدَلْتُ كَانَ خَيْرًا لَكَ قَارِبُوا بَيْنَ آبَائِكُمْ وَلَوْ فِي الْقُبُلِ.»^۲

ژباړه: ابن جريج نه روايت دی وايي: هغه چا خبر راکړی چې زه يې (په درواغو) نشم متهمولی، په دې باندې چې رسول الله لره يو انصاري سړي را وغوښتلو، چې د ده زوی ورته راغلو او زوی يې ښکل کړو، نږدې کړ او خپل خان سره يې کينولو، بيا د هغه لور ورته راغله نو لاس نه يې ونيوله او کينوله، نو نبي ﷺ ورته وويل: که چېرې عدل دې کړی وی ښه به وه درته، د خپلو اولادونو ترمنځ نږدېوالی (برابري/ عدالت) وکړی اگرکه ښکلولو کې هم وي.

که د ټولې کورنيو او په ځانگړي ډول د لورانو او زامنو ته نظر وکړو وبه وينو چې د والدينو په خدمت، ترحم، شفقت، مرسته او نه تند ويلو کې لورگانې ډېرې گرځندی دي، نو ولې مور زامنو ته په لورانو غوروالی ورکوو، ډير واري لور څه نه ورکوو او زامنو ته هر ډول ډالی او سوغاتونه ورکوو، د اولادونو ترمنځ په سوغات او ډالی کې هم بايد عدالت وکړل شي که چېرې زوی ته څه سوغات يا ډالی راوړی او يا يې ورکړی نو لور ته هم بايد همغه ډول کړن ترسره کړی، ځکه نعمان ابن بشير رضي الله عنه خپلو ځينو اولادونو ته څه وبخښل او کله چې يې پيغمبر ﷺ ته موضوع ياده کړه هغه وفرمايل: «عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه

قَالَ سَأَلْتُ أُمِّي أَبِي بَعْضَ الْمُؤَهَّبَةِ لِي مِنْ مَالِهِ ثُمَّ بَدَأَ لَهُ فَوَهَبَهَا لِي فَقَالَتْ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخَذَ يَدَيَّ وَأَنَا غُلَامٌ فَأَتَى بِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ أُمَّهُ بِنْتُ رَوَاحَةَ سَأَلَتْنِي بَعْضَ الْمُؤَهَّبَةِ لِهَذَا فَقَالَ أَلَاكَ وَلَدٌ سِوَاهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَرَاهُ قَالَ لَا تُشْهَدُنِي عَلَى جَوْرٍ وَقَالَ أَبُو حَرِيرٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ.»^۳

ژباړه: د نعمان بن بشير رضي الله عنه څخه روايت دی چې وايي مور مې پلار نه وغوښتل چې ماته د خپل مال څخه څه هبه راکړي بيا ورته ميسره شوه څه هبه راکړه مور مې ورته وويل: ترهغو به راضي نشم چې پدې نبي ﷺ شاهد ونه گرځوي پلار مې زه د لاس څخه ونيولم په داسې حال کې چې زه ورکوتی وم نبي ﷺ ته يې بوتلم ورته وويل: د ده مور د رواحه لور مانه وغوښتل چې ده ته څه هبه ورکړم، نبي ﷺ ورته وفرمايل: آيا تا لره نور زامن شته؟ وويل: هو، راوي وايي کمان مې دی چې وي فرمايل: زه په ظلم شاهد نکېرم، ابو حريز د شعبي څخه داسې روايت کوي چې زه په دروغو شاهد نکېرم.

يوه شېبه او دهغې ځواب: د نارينه او ښځې د ميراث تفاوت په اړه يو اشکال هغه دا چې په سوره نساء کې راځي:

﴿لِّلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ﴾^{۱۱} النساء:

د نارينه و لپاره دی دوه برابر د ښځو د برخې نه. دلته يو اشکال او پوښتنه مطرح کېږي چې پدې ځای کې ظاهراً د نارينه او ښځينه ترمنځ تبعيض او توپير دی؟ په ځواب کې بايد ووايو، که چېرې دقيق څېړشو د اسلام حکيمانه عدالت دی، ښځه د نارينه څخه ډيره برخه وړي، ځکه ښځه خپل سهم او شتمني ساتي او د مصرفولو په اړه مکلفيت نلري، خو دنارينه برخه د نفقې او د کورني مصارفو په لاره کې مصرفيږي، تاسوته به يو مثال ذکر کړم: يو پلار وفات شو او ورڅخه يو زوی او يوه لور پاته شوه او شپږ لکه افغانی هم ورڅخه ميراث شوې، څلور لکه افغانی د زوی او دولکه افغانی

د لور شوې، زوی واده کوي د واده کولو مراسمو کې يې ټولې پيسې مصرف شوې، خو نجلۍ ميره کوي، مهر هم اخلي او نفقه يې هم په ميره باندې ده، نو دا هيڅ مصرف نلري.

دا شېبه او ځواب يې په بل عبارت سره: په ظاهره داسې شېبه مور فکرونو ته راځي چې ولې ميراث د هکله برخه زياته ده په نسبت دې نجلۍ؟ دا شېبه دې ونشي: ځکه هغه توپير چې په ميراث کې د زوی او لور د برخې ترمنځ دی هغه د الهی عدالت په اساس دی؛ ځکه چې په اسلامی ټولنه کې د کور ډېر مسئوليت د زامنو په غاړه وي او د لور مسئوليت د کور او کورنۍ په وړاندې د نارينه په پرتله کم دی دارنگه په اسلامي شريعت کې د نارينه په زمه د نجلۍ مهر هم لازم گرځيدلی. برسیره پر دې په واده کولو سره نوی کور جوړوي چې هلته هم د نفقې، لباس او پوښاک او کور مسئوليت د هغې د ميره په غاړه وي؛ ځکه نو که چېرې د پلار د مال څخه لور ته د زوی سره برابره برخه ورکړل شي دا به هم د عدالت د غوښتنو خلاف وي.

د ښځو فضيلت: د اسلام په مقدس دين کې ښځې ډيرې اهميت او فضيلت لري که ښځه نوي مور، خور، لور، ترور، خاله وريره او خورزه به هم نوي، ښځه د انساني نسل د بقا سبب دی نيمه بلکې د نيمي څخه زياته برخه د انسان د نسل جوړوي، ښځو کې د آسپه بي بي د فرعون ميرمن، مريم د عمران لور، بي بي عائشه، بي بي خديجه فاطمه زهرا رضي الله تعالى عنهم په شان ښځې شتون لري،

يوازي د حضرت بي بي عائشې رضي الله عنها څخه (۲۲۱۰) د حديثو روايتونه شوي. د اسلام مقدس دين په وضاحت سره دا څرگندونه کوي چې ښځه او نارينه په اصل پيداښت، بشري خصوصياتو، تکاليفو او مسئوليتونو په تحمل په جزا او سزا کې سره يو دي.

پدي هکله الله پاک فرمايې:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾^١ النساء:

ژباړه: اى خلکو! د خپل پالونکي څخه وورېږئ هغه پالونکى چې تاسې يې د يو انسان نه پيدا کړې يې بيايې د هغه ښځه د هغه له ډلې پيدا کړه او د دغو دوو څخه يې (د ځمکې پرمخ) پريمانه نارينه او ښځينه خپاره کړل او د هغه پالونکي له (غصې) ځان وساتئ چې يو بل ته پرى قسم ورکوي او د دينه وېره وکړي چې د خپلولي اړيکې وشلوي (او صله رحمي له پامه وغورځوي)؛ ځکه بيشکه الله پاک ستاسو څارونکى دى.

پېغمبر ﷺ د هغه پلار لپاره په جنت کې د خپل ځان سره يو ځای والي زيرى ورکړى چې خپلو لونو سره ښه چلند او د هغوى په روزنه او ښه ښوونه کې يې هڅه او صبر کړى وي او د الله حق د هغوى په هکله مراعات کړي تر هغه چې لورانې يې سترې شي يا دا چې پخپله مړې شي لکه چې رسول الله په يو حديث کې فرمايې:

«عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ عَالَ جَارَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ» وَصَمَّ أَصَابِعَهُ^٤

ژباړه: د انس بن مالک ﷺ څخه روايت دى چې رسول الله فرمايې: چا چې دوه لورانو نفقه او روزنه ورکړه ترڅو چې سترې شوي په ورځ د قيامت کې به راشي زه له هغه به داسې يو، دواړه گوټې سره نږدې کړي. په بل حديث کې لولو: «ما من مسلم له ايتنان فيحسن اليهما ما صحبتاه - او ماصحبهما - الا ادخلتاه الجنة»^٥.

ژباړه: هر مسلمان چې دوه لورگانې ولري او د هغو سره ترڅو چې ورسره وي او يا ترڅو چې دى ورسره وي نيکي وکړي يقيناً دغه دواړه لورگانې به هغه جنت ته ننه باسي.

پېغمبر ﷺ ښه ښځه غوره پانگه گڼلې چې نارينه يې په دنيا کې لري او همدغه صالحه ښځه د خاوند د نيکمرغۍ يو لامل حسابوي په حديث کې پېغمبر ﷺ عمر ﷺ ته په وينا کې فرمايلي دي: «الآ أخبرك بخير ما يكنز المرء؟ المرأة الصالحة إذ انظر إليها سرتة و إذا أمرها أطاعته و إذا غاب عنها حفظته»^٦.

ژباړه: آيا تا د نارينه په ډيره غوره پانگې باندې خبر نکړم چې خپل ځان لپاره يې ذخيره کوي؟ دغه خزانه د هغه صالحه ښځه ده کله چې ورته وگوري نو خوشحاله يې کړي او چې امر ورته وکړي اطاعت يې وکړي او کله چې خاوند له کوره لري وي دهغه د مال، کور، اولادونو، عزت او پت څخه ساتنه کوي. په بل حديث کې فرمايلي دي: «الدنيا متاع و خير متاعها المرأة الصالحة»^٧.

ژباړه: دنيا ټوله متاع ده خو ډېره ښه متاع يې ښه ښځه ده همدا شان فرمايې:

«من رزقه الله امرأة صالحة فقد أعانه على شطر دينه فليق الله في الشطر الثاني»^٨.

ژباړه: چاته چې الله نيکه ښځه ورکړه يقيناً د هغه سره يې د نيم دين په ساتنه کې مرسته وکړه نو د پاتي نيمايې دين په ساتنه کې د الله نه وډار شي. د ښځې غوراوى او په اسلام کې د ښځې ځاييکې د پېغمبر سره د فاطمې رضي الله عنها د ځاييکې نه په يې ښه وپېژنو چې فرمايې: «فاطمة بضعة مني، فمن أغضبها أغضبني»^٩.

ژباړه: فاطمه زما د بدن يوه ټوټه غوښه ده چا چې هغه غصه کړه نوزه يې غصه کړم د حديث دغه مفهوم په بل تعبير سره هم د پېغمبر څخه نقل شوى: فاطمه څما د بدن يوه توکړه غوښه ده هغه څه ما خفه او غمجن کوي چې هغه خفه کړي او هغه څه ما خوشحاله کوي چې هغه خوشحاله کړي.

د مور په توگه د ښځې فضيلت: د بشر په تاريخ کې هيڅ داسې نظام او دين ندى

ليدل شوى چې د اسلام په کچه يې د ښځې احترام يې د مور په حيث کړى وي او مقام يې ورته پورته وړى وي، په اسلام کې د مور د تکريم په اړه کلکې سپارښتنې راغلي دي چې مورته احترام، د الله د عبادت او په توحيد ايمان په کتار کې راوستل شوى او د مور سره ښيگڼه د دين د واجباتو په ډله کې توصيه شوى دي، په اسلام کې د مور حقونه هغو کړاوونو ته په کتو چې د حمل، زيږون، شيدو ورکولو، روزلو د ماشوم په مهال يې کالي د پلار د حق څخه مؤکد ده او په تکراري ډول د قرآن کریم په څو آيتونو کې ذکر شوى ترڅو د اولادونو په ذهن کې دغه حقيقت بنسټيز شي چې د مور حقونه د حقوق الله نه وروسته د حقونو په سترگې راځي چې يو انسان يې پرېل لري لکه چې الله پاک فرمايې:

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَلَدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنًا عَلَى وَهْنٍ وَفَصَّلَهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَلَدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ﴾ لقمان: ١٤

ژباړه: مونږ انسان ته د هغه د پلار او مور په اړه سپارښت کړى (چې د هغوى په حق کې نيک اوسى او نيکى وکړي) خصوصاً مور؛ ځکه چې: مور هغه په کيډه کړى او هر مهال په تاند ضعف او کمزورى اخته شوى، د شيدو خوړلو پاى يې دوه کاله ده او ځما او هم د خپل مور او پلار منونکى اوسه! او پوه شه! چې په پاى کې بياځلى راتگ زما په لور دى (او ښو خلکو ته جزا او بدو خلکو ته سزا ورکوم).

په صحيح حديث کې راغلي دي: «جاء رجل الى النبي (صلى الله عليه وسلم) يسأله: من أحق الناس بحسن صحابتي؟ قال أمك قال: ثم من؟ قال: أمك قال: ثم من؟ قال: أمك قال: ثم من؟ قال: أبوك»^{١٠}.

ژباړه: يو سړى پېغمبر ﷺ ته راغى وي پوښته چې زما د ډير ښه ملگرتيا وړ څوک دى؟ پېغمبر ﷺ ورته وفرمايل: مور دى، هغه سړى و پوښت: بيا څوک؟ وي

فرمايل: مور دی، وی ویل: بیا څوک؟ هغه حضرت وفرمايل: مور دی، وی ویل: بیا څوک؟ وی ویل پلار دی.

د لور په توگه د ښځې فضيلت: څرنگه چې وړاندې ذکر شول چې پيغمبر ﷺ د هغه پلار لپاره په جنت کې د خپل ځان سره يو ځای والي زيری ورکړی چې خپلو لونو سره ښه چلند او د هغوی په روزنه او ښه ښوونه کې يې هڅه او صبر کړی وي او د الله حق د هغوی په هکله مراعات کړي تر هغه چې لوراني يې سترې شي يا دا چې پخپله مړې شي لکه چې رسول الله په يو حديث کې فرمايې: «عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ» وَضَمَّ أَصَابِعَهُ «۱۱»

ژباړه: د انس بن مالک څخه روايت دی چې رسول الله فرمايلي: چا چې دوه لورانو نفقه او روزنه ورکړه ترڅو چې سترې شوي په ورځ د قيامت کې به راشي زه او هغه به داسې يو. دواړه گوټې سره نږدې کړي.

د ميرمنې په توگه د ښځې فضيلت: همدا شان اسلام د ښځې مرتبه د نارينه د ميرمنې په څير لوره کړي او ښځې ته يې ستر شان ورکړی او رهبانيت يې باطل اعلان کړی او نارينه يې ازدواج ته هڅولي او د خاوند، ښځې پيوند يې په هستی کې د الله د قدرت نښه بللی: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ = الروم: ۲۱

ژباړه: (د الله په قدرت او عظمت باندې دلالت نښوې) يوه نښه دا ده چې تاسو څخه يې د ژوند ملگری تاسوته پيدا کړی ترڅو د هغوی ترڅنګ (د قلبی جاذبې او کشش په رڼا کې) هوسا اوسې او دهغوی او تاسو تر مينځ يې مهر او محبت واچاوه (او هريو يې پرېل مين گرځولی ترڅو په آرامۍ او هوسايۍ سره د غوړيدا او پرمختګ د هريو د شخصيت وگرځي او د انسانانو د ژوند د پيوند او د هغوی

جسمي او روحاني تعادل برقرار او محفوظ وي مسلمان پدې کارونو کې د الله قدرت او عظمت) پدې کې ښیي او دلايل شته د هغه کسانو لپاره چې (د نړۍ د شيانو او مخلوقاتو په اړه) فکر کوي.

په بل حديث کې راغلي دي: « من سعادة ابن آدم ثلاثة و من شقاوة ابن آدم ثلاثة من سعادة ابن آدم: المرأة الصالحة والمسكن الصالح والمركب الصالح ومن شقاوة ابن آدم المرأة السوء، والمسكن السوء والمركب السوء. » ۱۲

ژباړه: درې څيزونه د انسان د نیکمرغۍ لاملونه دي بده ښځه، بدکور او بده سپرلی دي.

اسلام د دې تر څنګ چې د ښځې تکریم کوي يو لړ حقونه يې د خاوند او ښځې لپاره ټاکلي دي او خاوند اړیاسي چې هغه ترسره کړي لکه: مهر چې د ښځې سره د خاوند د ارادې او رغبت څرګندوی دی، قرآن کریم فرمايې:

﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبَّنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَمَا فَكُّوهُ هُنَّ كَأَمْرِيكُنَّ﴾ النساء: ۴

ژباړه: او د ښځو مهرونه د خالصې او فرضيې الهی ډالۍ په توګه ورکړئ نو که چېرې يې په خپله خوښه د خپل مهر نه څه تاسوته ويښي (هغه ترلاسه کړئ) حلال او خواړې وخورئ.

باید زیاته کړو چې د اسلام مقدس قانون د ښځې شخصیت په واده سره د نارینه په شخصیت کې ندی ذوب کړی لکه څنګه چې: د غرب په فرهنگ کې معمول دی چې ښځه د خاوند تابع ګرځي او نور ښځه د خپلي کورنۍ په نوم، نسب او لقب نه پیژندل کیږی بلکې د فلاني سړي د ماندنۍ په نوم پیژانداي شي، خو په اسلام کې د ښځې د شخصیت تشخص او استقلال د واده نه وروسته د پخوا په شان ساتلی دی د همدې امله مونږ د پيغمبر ﷺ ماندينی په خپلو نومونو او نښونو سره پیژنو.

مثلا: خدیجه بنت خویلد، عائشه بنت

ابی بکر، حفصه بنت عمر، ام حبیبه بنت ابوسفیان، صفیه بنت حیي او نور رضی الله عنهن همداشان په واده سره د ښځې مدني شخصیت په اسلام کې کمښت نه مومي او نه هم ښځه خپل اهلیت د عقودو، معاملاتو او نورو مالي تصرفاتو کې له لاسه ورکوي، نو ښځه کولای شي د واده وروسته په مستقل ډول پیرل او پیرودل وکړي په خپلو ملکیتونو کې تصرف وکړي او د خپلې شتمنۍ نه ورکړه او صدقه وکړي، دارنگه کولای شي چې معاملات په خپله او یا د وکیل په ذریعه ترسره کړي.

بناءً په اسلامي شریعت کې د ښځې لوړه مرتبه ده چې د دې مرتبې په اساس باید کمه ونه شمیرل شي او د لور او زوی تر منځ توپیر ونه کړل شي د اولادونو تر منځ عدالت او انصاف وکړل شي.

واخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وعلى آله وصحابه اجمعين

موخډونه:

- ۱- سنن ابی داود، باب فی الرجل یفضل بعض ولده فی النحل، د حدیث شمېره: ۲۵۴۴، شیخ البانی د صحیح والي حکم پرې کړی.
- ۲- مصنف ابن عبد الرزاق الصنعاني، أبو بکر عبد الرزاق بن همام بن نافع الحميري اليماني الصنعاني (المتوفى: ۲۱۱هـ)، بتحقيق: حبيب الرحمن الأعظمي، (۹/ ۹۹هـ، د حدیث شمېره: ۱۶۵۰۱) الناشر: المجلس العلمي - الهند، دومه طبعه کال، ۱۴۰۳هـ.
- ۳- صحيح البخاري، بَابُ لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهِادَةِ جَوْرٍ إِذَا أَشْهَدَ، حدیث رقم: ۲۶۵۰.
- ۴- صحيح مسلم، حدیث: ۲۶۳۱.
- ۵- سنن ابن ماجه، حدیث: ۳۶۷۰.
- ۶- سنن ابی داود، حدیث: ۱۶۶۶.
- ۷- مسند الشهاب ل محمد بن سلامة القضاءي حدیث: ۱۲۶۴.
- ۸- المعجم الأوسط، حدیث: ۹۷۲.
- ۹- صحيح البخاری، حدیث: ۳۷۱۴.
- ۱۰- متفق عليه.
- ۱- صحيح مسلم، حدیث: ۲۶۳۱.
- ۱۲- مسند الامام احمد، حدیث: ۱۴۴۵.

بستر سازی

برای تأمین عدالت اجتماعی

سید مسلم شاه "اسدی"

مفهوم عدالت اجتماعی

(عدل) را در لغت به تقویم، تسویه، موازنه، استقامت، نظیر و مثل معنی کرده اند و آن را ضد ظلم و جور دانسته اند.

البته عدل از آن دسته واژگانی است که معانی متقابل دارد که دلالت بر استواء، اذن و همانندی می تواند داشته باشد؛ عدل در قضاوت یعنی حکم بالاستواء، یعنی به دور از انحراف و تمایل به یکی از دو طرف و در اصطلاح، عدل و عدالت هرچیزی را به جایگاه آن قرار دادن است و فردی متصف به صفت (عدل) می باشد که معاشرتش پسندیده و دارای راه و روشی مستقیم، متعادل و به دور از انحراف باشد.^۱

الفاظ عدل و عدالت هم در مورد فرد و هم در مورد اجتماع به کار می روند؛ عدالت اجتماعی و عدالت فردی در دو مورد، از پسندیدگی و هماهنگی و توازن روحی و اخلاقی فرد خبر می دهد که نتیجه این استواء و اعتدال نفسانی، دوری از انحرافات بزرگ و عدم استمرار خطا و اصرار نکردن بر خطاها و انحراف های کوچک است؛ چرا که حالت طبیعی نفس، (اعتدال و استواء است) و اگر کمی هم از این حالت فاصله گرفت، طبعاً صدمه به

(عدالت) از مطالعه ای عمیق و همه جانبه به دور مانده و بررسی هایی که انجام شده، یا دارای عمق کافی نیستند و یا تنها به قسمتی از مسأله پرداخته اند.

در این نوشته مقصود، پرداختن به همه ابعاد این مسأله نیست؛ بلکه عمدتاً به بُعد اجتماعی و اقتصادی آن توجه می کنیم و علاوه بر طرح کلی تر مسأله و بیش تر به این بُعد خواهیم پرداخت به امید آنکه در فرصت دیگر به کنکاش گسترده تر در این زمینه توفیق بیابیم. در این مختصر، نخست بحث کوتاهی درباره مفهوم عدالت اجتماعی خواهیم داشت؛ سپس به بررسی زمینه های تحقق عدالت اجتماعی و موانعی که بر سر راه و شکوفایی آن است می پردازیم.

با روشن شدن مفهوم و زمینه های تحقق آن، به مبانی عدالت اجتماعی خواهیم پرداخت و ریشه های عقیدتی آن را ترسیم خواهیم کرد، بعد ابزارهای لازم برای رسیدن اهداف مطلوب را بر می شماریم و در پایان نیز جایگاه مناسب آرمان و رابطه آن با سایر آرمان ها را نشان می دهیم؛ باشد که این گام کوچک، حرکتی به سوی نگاهی جامع به مبحث اساسی باشد و زمینه ساز مطالعات عمیق تر گردد.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

عدالت آرمان بلند انسانی و نیاز اولیه اجتماع بشر است که حتی ستمگران آن را می ستایند. مردم همگی دل در گرو آن دارند و سر به طاعت صاحبان آن می گذارند. هنگامی که مسؤولان و اجتماع از آن فاصله می گیرد، جستجو و اشتیاق به آن فزونی می یابد و آرزوی یک منجی عادل دردل های ستمدیدگان جوانه می زند.

اما این آرمان والا را همگان به یک گونه نمی بینند و تلقی یکسانی از ابعاد و گستره آن ندارند.

عدالت اجتماعی در نگاه غربی، افقی بس کوتاه تر از آن دارد که در

عدل دینی مطرح می گردد، شاید عنوان مقاله را بارها شنیده و در این باره مطالبی خوانده باشید از آن جا که درباره پیاده کردن نظام اسلامی و مشکلات تئوریک و عملی آن بسیار سخن گفته شده، طبعاً مقوله عدالت اجتماعی نیز مورد توجه و بحث و مذاقه قرار گرفته است.

اما جای تأمل است که این بحث

وضع طبیعی نفس باز می گردد.^۲ اما مورد اول، اینکه عدالت اجتماعی از وضعیتی در اجتماع خبر می دهد نه در فرد؛ یعنی استواء و اعتدال در جامعه و اعمال مساوات و نبود ظلم در آن، این روابط اجتماعی و نهادهای مجتمع هستند که وجود ویژگی هایی در آنها، میزان تحقق عدالت اجتماعی را نشان می دهد.

مروری بر تعاریفی که برای عدالت اجتماعی از سوی متفکران مطرح شده است، نشان می دهد که تفاوت این تعاریف نه در معنای عدالت اجتماعی، بلکه در مصادیق آن است منشأ این اختلاف در تطبیق مسائلی مانند جهان بینی خاص متفکر و روش خاص تحقیق اوست؛ چرا که جهان بینی و آرمان های هر متفکر ترسیم کننده جامعه ایده آل اوست و عدالت اجتماعی را از دیدگاه او نشان می دهد همچنین زاویه نگاه محقق باعث می شود که او به بخش خاصی از این هدف توجه کند؛ مثلاً عدالت اجتماعی را در بعد سیاسی یا اقتصادی مورد توجه قرار دهد.^۳ گفتیم که عدالت اجتماعی با عدالت افراد متفاوت است و جامعه با تحقق ویژگی هایی در روابط و نهادهای خود، می تواند به چنین کمالی دست یابد؛ حال، سخن در این است که در کدام یک از حوزه های روابط اجتماعی و چگونه این کمال جلوه می کند؟

عدالت در رفتار هر فرد جامعه با افراد دیگر و در رفتار حکومت و قوانین و برنامه های اجتماعی با افراد جامعه، همچنین در قراردادهای و رسوم اجتماعی حاکم بر روابط افراد ظهور می یابد؛ در همه این موارد، عدالت با یکسانی رفتار در شرایط همانند تحقق می یابد و در فرض تفاوت شرایط، تناسب رفتار، با توجه به توانایی، استحقاق و نیازها لازم است. به عبارت دیگر، برای وصول به این هدف باید رفتار نهادها، روابط و قواعد برخاسته از متن اجتماع، یعنی

حکومت، قانون و برنامه ها، قراردادهای و رسوم اجتماعی با افراد آن جامعه عادلانه و به دور از تعصب و تبعیض باشد.

رفتار عادلانه با افراد بدین معنی است، در صورتی که دو فرد شرایط همسانی دارند به یک چشم نگریسته شوند و یکسان با ایشان برخورد شود، در صورت تفاوت شرایط، با افراد به نسبت توانایی ها، استحقاق و نیازهایشان رفتار متناسب انجام پذیرد.

زمینه های تحقق عدالت اجتماعی

چنانچه اشاره شد که عدالت در روابط میان حکومت و مردم، رسوم و قراردادهای اجتماعی، قوانین و برنامه ها و در برخورد افراد با یکدیگر تبلور می یابد، همچنین گفته شد عدالت آن است که در شرایط همسان، رفتار یکسان باشد و در شرایط متفاوت، به تناسب توانایی ها، استحقاق و نیازهای افراد عمل گردد.

روشن است که ما با دو گونه رفتار مواجهیم: یکی رفتار مسؤولان حکومت و برنامه ریزان آن با شهروندان و ملت و دیگری رفتار شهروندان با یکدیگر، هر یک از اینها نقشی اساسی در تحقق یا عدم تحقق عدالت اجتماعی ایفا می کنند و تا هنگامی که ذهنیت، اعتقاد و عمل اینان هماهنگ با هدف یاد شده نباشد، به عینیت در آمدن آرمان عدالت ناممکن خواهد بود.

از میان رفتن عوامل ناعادلانه، چه از سوی حکومت و چه از طرف مردم به تغییر نگرش حاکمان، برنامه ریزان، مدیران اقتصادی و تک تک افراد جامعه بستگی دارد، این شرایط زمانی محقق می شود که افراد جامعه به دور از تعصبات و تبعیض های اجتماعی و فردی و براساس معتقدات دینی یا دست کم براساس ملاحظات انسانی و عقلایی، روابط اقتصادی جامعه را براساس عدالت شکل دهند. آنچه رهبری حکومت برای هدایت جامعه بر انجام این امر نیاز دارد، زدودن فساد در هر عرصه ها از دستگاه اداری حکومتی و داشتن توان مدیریت و برنامه ریزی در فعالیت های اقتصادی

است.

در صورت وجود این شرایط، حکومت باید راهبرد امکانات تولید و فعالیت اقتصادی را در اختیار عموم قرار دهد و با قراردادن سیاست های پولی و مالیاتی صحیح، به هدایت و توسعه این فعالیت ها بپردازد، همچنین با ایجاد برخی سیستم ها، به کنترل و تصحیح روند شناسایی، تغییر و جایگزینی افراد شایسته و کارشناس همت گمارد.

در موازنه با آن زمینه های آموزش عمومی علوم و فنون و ایجاد امکان بهره گیری عمومی از تکنولوژی، امنیت قضایی و تجاری، ایجاد بازارهای مناسب برای فروش تولیدات، ایجاد و کنترل روند مطمئن برای تولید و توزیع و در پایان، تنظیم قواعد و قوانین مناسب برای زدودن تبعیض در همه زمینه ها و بی عدالتی در تولید و تجارت و قییم بازار را در بر می گیرد.

با این هم آنچه گفتیم تحقق پذیرد، هنوز از عدالت اجتماعی فاصله ای بسیار داریم؛ چرا که بخش وسیعی از جامعه به سبب ضعف استعداد های طبیعی، شرایط تحمیل شده اجتماعی، عارضه ها و حوادث جنگ و خونریزی، از فعالیت اقتصادی سالم ناتوان اند و جمع برنامه ریزی برای تحقق عدالت اجتماعی بدون توجه به این اقشار راه به جایی نمی برد.

توجه به این اقشار باید در متن برنامه ها جای بگیرد و جزوی اهداف اصلی باشد، نه اینکه ما اهداف

دیگری را تعقیب کنیم و لطامات حاصل از برنامه هایمان را با ابزارهای مقطعی و مسکن های موقتی کم کنیم؛

بررسی وضعیت اقشاری که توانایی کافی برای کسب معاش و شرکت در فعالیت اقتصادی ندارند، معیوبین و معلولین و بازماندگان شهداء می تواند به روشن تر شدن مباحث بعدی کمک بسیار

کند.

مبانی عدالت اجتماعی

شاید بحث از حسن عدل و لزوم تحقق آن در همه روابط، به نظر غیرممکن برسد؛ ولی توجه به زاویه ورود کلام دینی به این بحث و شکل طرح مبانی بحث عدالت اجتماعی، فضایی وسیع و دید عمیق و جامع نسبت به مسئله به وجود می آورد و تفاوت بحث عدالت اجتماعی در مکاتب دیگر و اهمیت فراگیر و جامع آنرا در نگاه مکتب بزرگ اسلام نشان می دهد.

{ در مکتب جهانشمول اسلام عدل یکی از پایه های ایمان مؤمن است؛ پایه ای که ایمان بر آن و بر صبر و جهاد و یقین استقرار می یابد و بدون هر یک از این پایه ها، پایداری و قراری نخواهد یافت. این عدالت، خود برخاسته از فهم، علم عمیق، بهره گیری از حکمت و برخورداری از حلم است. }^(۴)

عدالت با چنین پایه ها و ریشه هایی در همه روابط انسانی اثر می گذارد و همه را بر این اساس شکل می دهد و این استواء و اعتدالی که در نفس مؤمن و روابط او تجلی می کند، زیبایی به خصوصی به او می بخشد و او را محبوب اهل آسمان می گرداند و در قلب اهل زمین جای می دهد.

در این نگاه، عدل نه صرفاً دستوری اخلاقی و نه حتی یک ضرورت خشک اجتماعی، [بلکه لازمه پایداری اعتقاد و ایمان و موجب محبوبیت در میان جامعه و قرب به خداوند متعال و باعث نزول رحمت حق بر فرد عادل است.]^(۵)

ببینید که چه فاصله ای است میان دید خشک و ملال آور مادی به عدالت اجتماعی و تصویر و شهود این فضای دل انگیز و معطر، جایگاهی که نه برای قدرت طلبان متکبر، بلکه برای عارفان به عدالت جذاب است؛ چرا که این امر میعاد حضور است و مرکب سلوک.

عادل است. [۵]

از زاویه دیگر پرداختن روایات به این مسئله، اشاره به نیازهای اساسی و همگانی است؛ در روایت (تحف العقول) امام صادق، سه امر را نیاز همه مردم می دانند: { امنیت، عدل و رفاه زندگی. } تأمین این نیاز همگانی در تشریعات ملحوظ بوده است و بسیاری از دستورات پروردگار عالم در واقع، بیان چگونگی زندگی عادلانه در اجتماع است و مهمترین علت بعثت انبیاء علیهم السلام بعد از اقامه توحید، پرداختن به قسط و عدل بود.

در روایات، بیان مشروح تری در این زمینه آمده است که تصریح می کند، لازمه اصلاح مردم برخورد عادلانه با آنهاست و جز با رعایت عدل و دوری از ستم و تجاوز، نمی توان در پی تغییر و اصلاح و تربیت مردم بر آمد، پس برای رسیدن به هدف اساسی دین، یعنی اصلاح و تربیت مردم در همه سطوح، باید سیره و روشی عادلانه داشت.

در نهایت، می توان به آیات و روایاتی استناد کرد که به طور مطلق و عام، ما را به رعایت عدالت امر می کند. در برخی از این ادله، صریحاً رعایت عدالت را میان دوست و دشمن، غنی و فقیر، پدر و مادر و نزدیکان و دیگر افراد، حتی در مورد کسی که به ما ظلم کرده است تا حکم کردن به ضرر خودمان را لازم می داند.

تا اینجا به ادله ای اشاره کردیم که بر ضرورت و لزوم برقراری عدل در روابط اجتماعی دلالت داشت و همه عرصه های روابط اجتماعی را شامل می شد؛ حال به روایاتی می پردازیم که به اهمیت و آثار عدل در همه حوزه روابط اجتماعی پرداخته اند.

بحث از عدالت در رفتار حکومت با مردم { در روایات بسیاری مورد توجه قرار گرفته است از یک سو رهبر عادل در این روایات به عظمت یاد شده است و از سوی دیگر، زشتی حکومت جائر و آثار سوء آن به تصویر کشیده شده است.

حضرت علی^(ک) در خطبه ۲۱۶ نهج البلاغه

در نامه به فرماندار شهر می فرماید: « فلیکن امیرالناس عندک فی الحق سواء ... فانه لیس فی الجور عوض عن العدل؛ (پس باید در اجرای حق، امیر و مردم در نزد تو یکسان باشد. به راستی عوضی به جای عدل نیست چرا که اگر عرصه عدل بر ما تنگ گردید و از آن رو به جور پناه ببریم، باید در انتظار تنگی بیش تری باشیم.) » من ضاق علیه العدل فالجور علیه أضیق [خطبه ۱۵]

(آنکه عرصه هماهنگ و مودت زای عدل بر او تنگ است، در جور که درگیری، بدبینی و سیاهی نفسانی را به دنبال دارد، چه خواهد یافت؟) در روایتی از رسول اکرم ﷺ نقل شده است که:

«أول من یدخل النار امیر (متسلط) لم یعدل؛ آنکه آتش ظلم می افروزد، اول خود به سیاهی آن دچار شده، در آتش آن خواهد سوخت.»^(۶)

مسلم است که در سایه برنامه ها و قوانین، در قدم نخست حکومت باید مظهر عدل و موجد آن در جامعه باشد؛ حکومت دینی و مردمی در جامعه، تکلیفی جز اجرای عدل و احسان به مردم ندارد. در شعاع فرمان الهی:

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾^(الایه) در واقع، همه قوانین و برنامه های حکومت مصداق عدل و احسان در جهت تحقق امر الهی باشد.

حوزه دیگر تحقق عدل و علت ظلم، عرصه ونوعیت روابط مردم با یکدیگر است که بر اساس ارتباطات اجتماعی، عرف و عادت شکل می گیرد.

قراردادها یا توافق عمومی / عرف یا پذیرش قواعد بومی اجتماعی / اعتقاد و قضاوت عموم مردم و عادت یا رفتار متداول میان مردم / این عوامل، گاه با بنیان هایی نامناسب و غیرعادلانه شکل می گیرند و گاه اشکالی ریشه دار از ظلم و جور را در جامعه پایه می گذارند و جزو فرهنگ و آداب و رسوم در می آیند!.^(۷)

«این بنیان ها در اقوام و جوامع مختلف، گاه متفاوتند؛ ولی بسیاری از آنها در غالب جوامع یافت می شوند، تبعیض در اشکال مختلف نژادی، قومی، زبانی و

ملی، تفاوت رفتار مردم با فقیر و غنی، صاحبان قدرت سیاسی یا اجتماعی و مردمان عادی و همچنین رعایت نکردن عدالت میان خویشان و نزدیکان و دیگران که از آشکارترین و رایج ترین صورت رفتارهای ناعادلانه مردم با یکدیگر است.»

در بعضی از اجتماعات بیعدالتی نسبت به زنان و رفتار ناشایست با ایشان، شکل دیگری از این برخوردها را نشان می دهد؛ عدالت در اینجا نه به معنای رعایت تساوی مطلق میان زن و مرد، بلکه به معنای رعایت تناسب میان حقوق و تکالیف هر جنس با توانایی ها و نیازهای انسانی اوست و گر نه، اعمال مساوات میان دو جنس که از استعداد، توانایی و نیازهای متفاوتی برخوردارند، خود نوعی ظلم است. «۸» شکل دیگر بی عدالتی را در شیوه رفتار مردم با درماندگان، معلولین و ضعیف می توان دید؛ نیازمندی، فقر و درماندگی خود، نشان دهنده بی عدالتی در جامعه است؛ چرا که در نظام عدل و حق عدالت اجتماعی همه را تحت پوشش قرار می دهد، سیستم حکومت داری مناصب و اموال به گونه ای مدیریت شوند که همه مردم بی نیاز گردند و در بعضی موارد و دور از نظر قانون، مسؤولین و درجه دارانی اند که مانع تحقق متنوع عدالت می شوند و حقوقی را که به هر کس برابر با شأن و نیاز او اقتضا می نماید، به مستحقش دریغ می ورزند؛ در نهایت، باید به آداب و رسوم غیر عادلانه ای اشاره کرد که اجتماع بر افراد تحمیل می کند و بدون توجه به شرایط و توانمندی های متفاوت افراد، توقعاتی همسان از ایشان را ایجاد می کند؛ نمونه بارز این امر را در رسوم رایج در ازدواج و تحمیل هزینه های غیر عادلانه و گاه غیر معقولی که بر طرفین اعمال می شود، مشاهده نمود که امروز در جامعه ما غوغا می کند.

آخرین حوزه تحقق عدل و ظلم در روابط اجتماعی، روابط افراد اجتماع با یکدیگر است؛ روابطی که فرد با

فرزندان، خانواده، همسایگان، دوستان و دیگر افراد اجتماع دارد؛ در آغاز به نظر می رسد این روابط بیش از آنکه اجتماعی باشد فردی است؛ ولی تأمل بیش تر نشان می دهد بدون تجلی عدالت در این روابط، نمی توان تحقق کامل عدالت اجتماعی را ادعا کرد، حتی اگر در حوزه های دیگر روابط اجتماعی، شاهد تحقق آن باشیم؛ ظهور این چهره از عدالت به حصول ویژه گی ها و صفات خاصی در افراد بستگی دارد.

در جوامعی که همه یا بخشی از مناصب مهم حکومتی با انتخاب مردم به افراد تفویض می گردد، اگر امکانات مادی برخی داوطلبان بتواند دخالت مؤثری در آراء و تصمیم گیری و انتخاب مردم داشته باشد و با تبلیغات شخص نامطلوبی موفق به جلب آرا گردند، باید منتظر بود تا به تدریج قدرت های اقتصادی آن جامعه به قدرت های سیاسی بدل گردند، و اهداف و برنامه های حکومت را تحت تأثیر مطامع خویش قرار دهند، آنها حتی می توانند حکومت های عدل را ساقط کنند و حکومت متناسب با مقاصد خود را بر سر کار آورند چنانچه این امر در انحراف سرنوشت و منافع عامه به وفور دیده می شود!!

تعطیل عدالت اجتماعی با مصالح مهم تر جامعه اسلامی

روشن است که عدالت اجتماعی تنها هدف و یگانه مطلوب جامعه اسلامی نیست و این جامعه در ابعاد گوناگونی در پی تحقق بخشیدن به اهداف متفاوتی است؛ اهدافی که گاه دارای اهمیتی بیش تر از عدالت اجتماعی دارد و آنجا که میان این دو هدف تزامنی رخ دهد، بنابر اصل عقلایی تقدم اهم، تأمین این اهداف بر تأمین عدالت اجتماعی مقدم داشته می شود؛ (امنیت عامه و عزت و علو و عظمت اسلام و مسلمانان) از برجسته ترین این اهداف هستند.

امنیت:

امنیت مطلوب هر جامعه و در همه حوزه ها و ابعاد تأثیر گوناگونی دارد. در تحقق ابعاد اجتماعی، تحصیلی، اقتصادی،

فرهنگی سیاسی و... واضح است که برقراری امنیت از مهم ترین امور است؛ چرا که بقای جامعه و حفظ هویت آن در ابعاد فوق مهم تر از مسائلی است که در فرض وجود و حفظ هویت اسلامی آن، موجبات اصلاح و تعالی جامعه را فراهم می آورد. بنابراین [حفظ امنیت] به طور کلی مقدم به برقراری عدالت اجتماعی خواهد بود و اگر در موردی این دو با یکدیگر تزامن نمودند، [حفظ امنیت] به دلیل اهمیت مقدم خواهد شد. توجه به این نکته ضروری است که برقراری عدالت اجتماعی نقشی اساسی در ایجاد امنیت دارد؛ البته این دو ملاک در برابر هم قرار نمی گیرند و میان آن دو نه مزاحمت، بلکه مساعدت کامل وجود دارد.»

اما عدالت به معنی رفتار یکسان حکومت و قوانین با افراد اجتماع، در همه جا مطلوب نیست؛ زیرا در جامعه ای که محور حرکت های آن را اهداف اعتقادی خاصی شکل می دهد و در آن جامعه، اقلیت ها زندگی می کنند، حفظ و حراست حریم اعتقادی و حیاتی جامعه و جلوگیری از نفوذ و تسلط مخالفان، نیاز به رفتاری ظریف تر دارد و همه احکام باید با نفی سبیل و بستن راه بر دشمنان هماهنگ شوند. صیانت از عزت و دیانت مسلمانان این امر را اقتضا می کند که معاندین و متجاوزین متولی امر و مسلط بر مردم نگردند. هر حکمی خلاف این امر باشد، مشروعیت ندارد: ﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾.

مآخذ:

- ۱- تعاریف عدل در نظامنامه بشری و دانشنامه اسلامی / مفردات راغب ج ۲.
- ۲- دایرة المعارف لغات قرآن مجید مشوانی ج ۲- ص ۱۲۴.
- ۳- مجموعه آثار مرتضی مطهری.
- ۴- دانشنامه اسلامی.
- ۵- همان.
- ۶- بهارالانوار جلد ۲.
- ۷- تعاریف عدل در نظامنامه شهری.
- ۸- عدالت اجتماعی در نظام حقوقی بشر صالحی ج ۲.

اهمیت صلح

و جایگاه مصلحان در اسلام

قسمت دوم و آخر:

استاد زین العابدین "کوشان"

خداوند با کسانی است که تقوا پیشه کرده اند و کسانی که نیکو کار اند. " مفسرین کرام در شأن نزول این آیه شریفه می نویسند: « وقتی رسول الله شهادت کا کای خود حضرت حمزه بن عبد المطلب علیه السلام را در جنگ احد مشاهده نمود که مشرکین با قساوت تام، قلب او را پاره پاره نموده و بیرون کشیده اند، فرمود: « لئن أظفرن الله بهم لأمثلن بسبعين منهم » " اگر خداوند مرا بر آنها چیره سازد، هفتاد نفر آنها را مثله خواهم کرد " آیه شریفه شرف نزول یافت. (صفوة التفسير / ج ۲ ص ۱۴۹)

ابو هریره رضی الله عنه روایت می کند که رسول الله فرمود: « من نفس عن مؤمن كربة من كرب الدنيا نفس الله عنه كربة من كرب يوم القيامة، ومن يسر على معسر الله عليه في الدنيا والآخرة، و من ستر مسلما ستره الله في الدنيا والآخرة » (صحیح مسلم / حدیث ۲۶۹۹)

" هر کس از مؤمنی، اندوهی از اندوه های دنیا را بر طرف کند، خداوند مشکلات روز قیامت را از او برطرف می کند. هر کس بر فرد تنگدستی آسان گیرد، خداوند در دنیا و آخرت بر او

آسان می گیرد. کسی که (عیب) مسلمانی را بیوشاند، خداوند در دنیا و آخرت عیب های او را می پوشاند "

در حدیث دیگری که ابو موسی اشعری رضی الله عنه روایت می نماید آمده است که رسول الله فرمودند: « المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضا » (بخاری، حدیث ۲۴۴۶ مسلم ۲۵۸۵)

" مؤمن به نسبت برادر مؤمن خود همانند ساختمانی است که ستونهای آن در همدیگر فرو رفته و ثابت و محکم ایستاده اند " اصلاح و برقراری صلح در میان مسلمانان از فضیلت و جایگاه بلند و رفیعی برخوردار بوده تا آنجا که رسول الله می فرماید: « ما عمل ابن آدم شيئا افضل من الصلاة وإصلاح ذات البين وخلق حسن » (الاحاديث المرفوعة من التاريخ الكبير للبخاری، شماره ۶۲)

" آدمیزاد کاری بهتر از نماز و آشتی میان کسان و نیکخویی انجام نمیدهد " همچنان ام درداء از ابو درداء و ایشان از فرستاده خدا روایت می نمایند که فرمود: « ألا أخبركم بأفضل من درجة الصوم والصلاة والصدقة، قالوا: بلى، قال: إصلاح ذات البين، و فساد ذات البين الحالقة » (سنن ابی داؤد / ج ۴ ص ۲۸۰ شماره ۴۹۱۹)

" آیا شما را به چیزی با فضیلت تر از نماز و روزه و صدقه آگاه کنم؟ مردم گفتند: آری! رسول الله فرمودند: آن چیز اصلاح

میان مردم است؛ زیرا تیره شدن رابطه ها در میان مردم ریشه کن کننده دین است " چیز مهم و اساسی که در برقراری صلح و امنیت نقش اساسی و بارز داشته و می تواند در جلب رضایت افراد در گیر و متخاصم کمک نماید، خصایص شخصیتی مصلحان و آنانیکه در پروسه صلح و تأمین امنیت در کشور سر و کار دارند و می خواهند کشور عزیز مان از جنگ های خانمان سوز فعلی نجات داده شود، می باشد، که باید تلاش و عمل شان خالصانه و برای کسب رضای خداوند جل جلاله بوده و اجر و پاداش آنرا فقط و فقط از او تعالی بخواهند، زیرا خداوند لایزال می فرماید:

﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾
(النساء: ۱۱۴)

" و هر کس برای خوشنودی پروردگار چنین کند، پاداش بزرگی به او خواهیم داد "

مفسرین کرام می نویسند: « هرگاه بخاطر کسب رضامندی خداوند جل جلاله و طلب ثواب از او تعالی، عمل انجام پذیرد، اجر و پاداش زیاد و وسیعی را در پی خواهد داشت »

(مختصر تفسیر ابن کثیر / ج ۱ ص ۴۳۷)

نباید مصلحان و آنانائیکه بخاطر برقراری صلح در کشور تلاش می نمایند، در پی به دست آوردن مقام و منزلت باشند و یا انتظار داشته باشند که از جانب کسی و یا مرجعی تقدیر و تمجید شوند، اگر اطراف متخاصم و درگیر به این باور برسند که این تلاش ها، به راستی هم، بخاطر تأمین صلح و فقط برای خوشنودی و رضا مندی خداوند ﷻ صورت می گیرد، بدون تردید، مورد پذیرش همگان و اطراف جنگ قرار خواهد گرفت.

پیامبر بزرگوار اسلام ﷺ می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصاً، وَابْتِغَى بِهِ وَجْهَهُ» (سنن النسائي / شماره / ۴۳۳) "خداوند ﷻ فقط اعمالی را می پذیرد که خالص برای او و بخاطر او تعالی انجام گیرد"

در ضمن کسانی که در جهت برقراری صلح و سلم می کوشند، باید افراد آگاه به علوم شریعت باشند، زیرا یکی از فلسفه های این دین مبین اقامه عدل و انصاف و جلوگیری از ظلم و ستم می باشد، از اینرو لازم پنداشته می شود تا از دین و شریعت آگاهی کامل داشته باشند، در غیر آن در معرض این تهدید رسول الله قرار خواهند گرفت، آنجا که می فرماید: «القضاة ثلاثة، إثنان في النار و واحد في الجنة، رجل علم الحق فقصي به فهو في الجنة، و رجل قضى الناس على جهل فهو في النار، و رجل جار في الحكم فهو في النار» (سنن ابن ماجه / ج ۲ ص ۷۷۶ شماره ۲۳۱۵)

"قاضیان سه طائفه اند، که دو طائفه آن در آتش اند و یک طائفه آن در بهشت؛ قاضی که حق و حقیقت را می شناسد و به آن حکم می کند، جایگاه در بهشت است، و قاضی که جاهلانه در میان مردم قضاوت می نماید، در

آتش است و، قاضی که در حکمش ستم می کند او نیز در آتش است" مصلحان در کنار علم و آگاهی باید از عدالت هم برخوردار باشند، زیرا عدل صفت خداوند ﷻ بوده و آنرا بر خود و بندگان مقرر نموده است، چنانچه می فرماید:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ النساء: ۵۸

"خداوند به شما فرمان می دهد که امانت ها را به صاحبانش بدهید! و هنگامی که میان مردم داوری می کنید، به عدالت داوری کنید" مفسرین در تفسیر آیه شریفه فوق می نویسند: «روشن است که امانت معنی وسیعی دارد و هرگونه سرمایه مادی و معنوی را شامل می شود، و هر مسلمانی طبق صریح این آیه وظیفه دارد در هیچ امانتی نسبت به هیچ کس (بدون استثناء) خیانت نکند، خواه صاحب امانت، مسلمان باشد یا غیر مسلمان، و این در واقع یکی از مواد اعلامیه حقوق بشر در اسلام است که تمام انسانها در برابر آن یکسانند. در قسمت دوم آیه، اشاره به دستور مهم دیگری شده و آن مسأله عدالت در حکومت و قضاوت است» (تفسیر نمونه / ج ۳ ص ۵۴۹)

عدالت یکی از الگوهای اساسی است که اسلام به تثبیت و استقرار آن در میان انسانها فرمان داده و مردم را به عدالت طلبی تشویق و ترغیب نموده است، زیرا اسلام بر کرامت انسانی و احقاق حقوق بشر اصرار دارد و مردمان را بدان تحریض می نماید، زیرا جامعه بدون تمسک به ابزار عدالت و انصاف، قادر به اعاده حقوق نخواهد بود، چون در سایه عدالت است که صلح و امنیت، آرامش و زندگی مسالمت آمیز، متحقق می گردد.

در جهان معاصر که خشونت و نا امنی، حیات جوامع بشری را تهدید می کند،

فراخواندن ملت ها و اقوام مختلف جامعه به صلح و آشتی، و رفع کدورتها و خصومتها بخصوص برای کشور عزیزمان افغانستان، یک امر مبرم و ضروری حیاتی است، زیرا از لحاظ تاریخی، دینی، سیاسی و اقتصادی، اسباب همبستگی ملی و تحکیم پایه های وحدت و انسجام بسط مهر و محبت در جامعه می گردد. صلح و زندگی باهمی از جمله اعمال پسندیده است که خداوند متعال در آیات متعدد و رسول الله در احادیث شریف بر آن مصرانه تأکید داشته است، زیرا اسلام در تضاد با جنگ، ظلم و ستم قرار داشته و عدالت و صلح را خیر و نیکی میداند.

همانگونه که اسلام، عدالت را در همه جوانب، اعم از حکومت، جامعه، داوری، رعایت حقوق و تکالیف لازمی می داند صلح و همدیگر پذیری را نیز در سطوح مختلف، منجمله اعضای خانواده، جامعه و روابط میان کشورها و ملتها، یک امر مبرم و ضروری دانسته است، مفاهیمی همچو عفو و گذشت، زمینه را برای برقراری صلح و به تعقیب آن اقامه عدالت همه جانبه آماده و هموار می سازد. سیره و سنت فرستاده خدا صحابه و خلفای راشدین ﷺ در مواجهه با مخالفان و دشمنان خود، بهترین الگو

برای نسل های بعدی بوده است و تاریخ هم به اثبات رسانیده است، که در جامعه که صلح و همدیگر پذیری و زندگی مسالمت آمیز برقرار نباشد، عدالت هم نمی تواند فراگیر باشد؛ زیرا نگاه های تعصب آلود و متعفن و کینه توزانه، مانع اجرای عدالت و

انصاف در میان شهروندان می گردد. هر قضیه که از مسیر و جاده عدالت خارج گردد، به ستم و استبداد می انجامد، و این چیز است که در دایره اسلام نمی گنجد. جریان های که در پی برقراری صلح و امنیت هستند، باید عدالت و انصاف را در بین اطراف درگیر، از یاد نبرند، زیرا خداوند متعال در جای دیگری روی این امر این چنین تأکید ورزیده می فرماید:

﴿فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾^۹

"و هرگاه باز گشت (و زمینه صلح فراهم شد)، در میان آن دو به عدالت صلح برقرار سازید و عدالت پیشه کنید که خداوند عدالت پیشه گان را دوست می دارد"

به صورت قطع هدف از صلح و سازش نایل شدن به عدالت بوده، و فرستاده خدا به برقراری صلح علاقمندی زیادی داشتند، چنانچه می فرمایند: «کل يوم تطلع فيه الشمس يعدل بين الناس صدقة» (بخاری/ حدیث ۲۷۰۷ صحیح مسلم حدیث ۱۰۰۹)

"هر روزیکه آفتاب در آن طلوع می کند، چنانچه بین مردم عدالت برقرار کنی؛ صدقه است" در برقراری صلح قدرت تشخیص افرادی که برای برقراری آن می کوشند نیز مهم دانسته می شود، که در فقدان آن اجرای عدالت، ممکن و میسر نخواهد بود. پس مصلحان باید، حکیم، دانا و حلیم و آگاه به احکام حلال و حرام باشند و هنگامی که برای ایشان مسائل مورد اختلاف، عرضه می شوند، با بصیرت، دقت نظر و تیزهوشی میان آرای مردم بتواند توافق ایجاد کند، برعکس افراد جاهل، نادان بی فراست، هیچگاهی برای تأمین صلح و امنیت مفید و مؤثر نخواهد بود، بلکه اسباب تنفر و انزجار اطراف

متخاصم را فراهم خواهد کرد، خداوند متعال مسلمانان را در تصمیم گیری ها و قضاوت های شان به تدبیر و تأمل فرا خوانده می فرماید:

﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾^{۲۹}

"(ای محمد این قرآن) کتاب پر خیر و برکتی است و آنرا برای تو فرو فرستاده ایم تا در باره آیه هایش بی اندیشند و خردمندان پند گیرند" مفسرین در رابطه به آیه فوق می نویسند: «هدف از نزول این کتاب بزرگ این نبوده که تنها به تلاوت زبان آن قناعت کنند، بلکه هدف این بوده که آیاتش سرچشمه فکر و اندیشه، و مایه بیداری وجدانها گردد، و آن نیز به نوبه خود، حرکتی در مسیر عمل بیافریند. تعبیر به مبارک چنانکه میدانیم، به معنی چیزی است که دارای خیر مستمر و مداوم باشد، و این تعبیر، در مورد قرآن اشاره به دوام استفاده جامعه انسانی از تعلیمات آن است، و چون این کلمه، به صورت مطلق به کار رفته، هرگونه خیر و سعادت دنیا و آخرت را شامل می شود، خلاصه هر خیر و برکتی بخواهید در آن است، به شرط اینکه: در آن تدبیر کنید و از آن الهام بگیرید و به حرکت در آئید.»

(تفسیر نمونه/ ج ۱۹ ص ۲۸۷)

پس باید با الهام از آیات نجات بخش قرآن کریم و ارشادات رسول مکرم اسلام ﷺ، افراد خیر خواه و مصلح برای خاتمه دادن به دشمنی ها، خصومت ها و درگیری هادر کشور پیشگام شوند تا اقوام و افراد باهم برادر در کشور به انسجام، وحدت و یک پارچگی دست پیدا کنند و از اختلاف و نزاع های ذات البینی نجات پیدا کنند، خداوند متعال می فرماید:

﴿وَلَا تَنَزَعُوا أَنْفُسَكُمْ فِي دِينِكُمْ﴾^{۴۶}

"و نزاع (و کشمکش) نکنید تا سست نشوند و قدرت (و شوکت و هیبت) شما از میان نرود و استقامت نمائید که خداوند با استقامت کنندگان است"

رسول الله نسبت به همه در برقراری صلح و امنیت در جامعه آنروز اسلامی کوشا بودند و برای پایان دادن به دشمنی و درگیری میان یاران خویش سبقت می نمودند. پس باید برای اعاده حیثیت و جایگاه کشور در کنار سایر جوامع انسانی لازم است تا در جهت استقرار صلح و امنیت همه از جان و دل تلاش نماییم و حس همدیگر پذیری و تحمل را در خود تقویت نماییم. ولی از آنجا که جامعه افغانی ما متشکل از اقوام و پیروان مذاهب مختلف با طیف های متنوع فکری، سلاقی گوناگون و آداب و رسوم متنوع است؛ بدون بهره گیری از عدالت، تسامح، تساهل و همزیستی مسالمت آمیز، کشور قادر بر برداشتن گام های محکم و استوار در مسیر توسعه و پیشرفت نخواهد بود.

از اینرو صلح و همدیگر پذیری، برای ایجاد فضای تفاهم و تقریب میان احزاب، گروه ها، جریان ها و تشکل های مختلف، بازگشت هموطنان مان از خارج از کشور و برقراری عدالت میان اقوام و همه شهروندان ضرورتی مبرم و حیاتی محسوب می شود.

فهرست مراجع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- تفسیر نمونه.
- ۳- تیسیر الکریم الرحمن.
- ۴- فی ظلال القرآن.
- ۵- صحیح البخاری.
- ۶- صحیح مسلم.
- ۷- المؤطاء امام مالک.
- ۸- سنن الترمذی.
- ۹- صفوة التفسیر.
- ۱۰- الاحادیث المرفوعة من التاریخ الکبیر للبخاری.
- ۱۱- سنن ابی داؤد.
- ۱۲- مختصر تفسیر ابن کثیر.
- ۱۳- سنن النسائی.
- ۱۴- سنن ابن ماجه.

د اسلام د ستر پیغمبر

حضرت محمد ﷺ نیکمرغه او بختوره زوکړه

شاه محمود "درویش"

د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ د هیلو او ارشاداتو څخه معلومیږي او حقیقت هم همداسې دی چې اسلامي ټولنه دې سوکاله او آرامه و اوسي، سوله، ټیکاو، امن او امان دې همیشی وي. نو همدا لامل دی چې د اسلام ستر پیغمبر ﷺ د یوه فرد وژل د ټولې نړۍ د افرادو د وژل کیدلو په معنا بللی دی، نو اوس چې موږ دنړۍ ټول مسلمین د جناب حضرت محمد ﷺ د نیکمرغه او بختور میلاد په درشل کې یو پاک خدای ﷻ دی د همدغه بختور میلاد په برکت د افغانستان په شمول د ټولې اسلامي نړۍ پر اوسیدونکو رحم او کرم وکړي تر هغه چې ټول مسلمانان د امن، ثبات، ډاډمن امنیت او سوکالۍ په نیکمرغه فضا کې د رب العالمین د رښتیني عبادت د ترسره کولو ترڅنګ په سوله ییزه فضا کې د خپل ژوند چارې هم په خورا خوښي او هوسا خاطر پر مخ یوسي، پر دې بنسټ اوس مونږ د نړۍ ټول مسلمین په واقعیت سره چې د خاتم النبیین جناب حضرت محمد ﷺ د نیکمرغه او بختور میلاد دنمانځنې په لړ کې د زړه له کومې د دغه نازنین الهي استازي سره د هغه په مبارکه لاره باندې د تللو او عمل کولو هوډ تازه کوو او په حقیقت کې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت رسول اکرم ﷺ نیکمرغه میلاد یعنی د بدمرغیو څخه د

بشریت ژغورنه ده.

جناب حضرت رسول اکرم محمد ﷺ د عبدالله زوی او د عبدالمطلب لمسی، د هغه مبارکه مور یې بی آمنه او د هغه حضرت رضاعی مور یې بی حلیمه نومیده. حضرت محمد ﷺ په (۵۷۱) میلادی کال د ربیع اول په دولسمه د دوشنبې په ورځ د مکې مکرمې په ښار کې سترګې نړۍ ته پرانیستې او دغه مبارکه ورځ له همدې امله د اسلام د ستر ناجي د زوکړې ورځ ده او د مولود شریف په نامه یادېږي، د اسلام د ستر لارښود له زیږیدونه مخکې د هغه بزرګواره پلار عبدالله مړشو او تقریباً د شپږ کلنۍ په عمر د هغه مور وفات شوه او په اته کلنۍ کې د هغه کاکا ابوطالب هم وفات شو، پاک خدای ﷻ خپل حبیب یتیم کړ او پاک خدای ﷻ د هغه حضرت په وجود کې خپله خدایي څرګنده کړه. هغه حضرت (۴۰) کلن و چې قرآن کریم د پاک خدای ﷻ له لورې د حضرت جبرائیل امین په واسطه آیت آیت پرې نازل شو، دغه مبارکه آیتونه د درویشو کلونو په اوږدو کې پر دغه حضرت ﷺ باندې بشپړ نازل شول او خپله دی حضرت ﷺ په څلویښت کلنۍ کې د پیغمبرۍ سپیڅلې دندې ته مبعوث شو، حضرت محمد ﷺ په ورکتوب کې دښه سلوک خاوند و او په لاره به چې روان و، ونو او کانو، بوتو ... به له مخکې پرده سلام وایه او ورته ویل به یې چې السلام علیکم یا محمد ﷺ.

د یادوني وړ ده چې حضرت رسول اکرم ﷺ د بعثت نه مخکې او د ځوانۍ په مرحله کې د مکې د خلکو له پاره (رمه) پیوله، دغه مبارک سیرت یې په دې دلالت کوي چې باید هر انسان کار او عمل ولري او د خپل لاس مزد وځوري او نورو پیغمبرانو هم دا رنگه کسبونه او جسماني فعالیتونه درلودل او دغه کار د بشریت تاریخ ته عزت نفس، لوړ همټي، د کار او عمل درس ورکوي، چې خپله ټولنه آباده، ښیرازه او ودانه کړي، جناب رسول اکرم ﷺ په امین هم شهرت درلود چې په وعده به یې وفا کوله په معاملاتو کې به پاک چلیده، هیچاته یې ضرر نه رساوه، نوکله چې په پیغمبري باندې مبعوث شو دعوت یې ډیر ژر د قبول و وګرځید چې وینونن ورځ په ورځ د اسلام دین د نړۍ ګڼوټ ګڼوټ تهرسۍ دلۍ دی، د رسول الله مبارک سیرت د ژوند ټولو اړخونو ته شامل دی او هیڅ یو جانب نشته چې په هکله یې هدایتونه او لارښوونه نه وي کړې، نو ویلای شو چې د مبارک سیرت دهر دعوتګر، مربی، سیاسي ... او هر انسان له پاره مثال دی، پردې بنسټ د دغه الهي استازي نیکمرغه میلاد په حقیقت کې په باطل باندې د حق بریالیتوب او له تیارو نه وروسته د رڼا رابلل دی، پاک

خدای ﷺ فرمایي: او ماته نړۍ ته صرف رحمت لېږلي یې. نو له شک پرته چې رښتیا هم حضرت محمد مصطفی ﷺ یو بې ساری رحمت و د نړیوالو له پاره چې هغه یې د ژوند په چارو کې له تیارو او جهالت څخه روښانه ژوند ته را وبلل او د هغوئ په زړونو کې یې یوازې د رب العالمین د عبادت د ترسره کولو له پاره رغنده بدلون او سپیڅلي مینه را پیدا کړه، همداشان حضرت محمد ﷺ د ځواني دوره هم په هوش، فکر او د پاک خدای ﷻ د کایناتو د پیدایښت په اړوند فکر کړی او د الله ﷻ حکمت یې په هر پیداشوی موجود کې لیدلی دی او د خدای ﷻ خدایي یې په کې ثابت کړې ده، پر دې اساس د سرور کاینات حضرت محمد ﷺ د میلاد سپیڅلي ورځ یوازې موږ مسلمانانو ته نه، بلکې ټولې انساني نړۍ ته ستر تاریخي ارزښت لري، دا هغه ورځ ده چې د حضرت محمد ﷺ له میلاد سره سم په ټوله نړۍ کې د انساني ژوند په ټولو برخو او د نړۍ په نقشه کې بدلون منځته راغی، د حضرت محمد ﷺ میلاد د نوې نړۍ میلاد، د نوي رحمت میلاد، د سعادت او نیکمرغۍ میلاد، د ټولو انسانانو له پاره دی. حتا پاک خدای ﷻ فرمایي، د پیغمبر اکرم ﷺ میلاد د رحمت، سعادت، قوي عدالت او د طهارت پیام و. د ټولې نړۍ او انسانانو له پاره. تاریخ شاهد دی چې د حضرت محمد ﷺ له میلاد څخه وروسته د انسانانو لید د نړۍ او په نړۍ کې د هر څیز پر وړاندې بدلون وموند. هغه لید چې د نور له سرچینې او د اسلام له هدایاتو څخه یې الهام اخستلو، د انسانانو او کایناتو په اړوند یې؛ ځانگړی او اساسی بدلونونه را منځته کړل.

پر دې بنسټ له کوم وخت څخه چې قرآن کریم پر حضرت محمد ﷺ نازل شوی په تدریج سره یې له عالمیانو څخه ټولې بدمرغۍ لرې کړی دي، د علم او معارف نور، د پرمخ تللي تمدن پروگرامونه او په ټولو برخو کې یې ښکلاوې نړیوالو ته په غوره شیوه او گټورو مدارکو وړاندې کړي دي، علمي، تخنیکي، اداري، اقتصادي او د تکنالوجي پرمختگونه ټول د قرآن عظیم الشان

له برکته او د حضرت رسول اکرم ﷺ له نورڅخه دي. همدا راز د ځينو قدردمنو لیکونکو په لیکنو کې هم داسې راغلي دي: (کله چې جناب حضرت رسول اکرم ﷺ د خالق متعال له پلوه دغه عظیم امر ته موظف شو او د اسلامي شریعت د احکامو تبلیغ دنده ور په غاړه شوه د زیاتو ستونزو او کړاوونو سره مخامخ شو ځکه ټولنه له دومره بدمرغیو سره لاس او گریوان وه چې د حق او حقیقت د اوریدو له پاره یې امکانات ډیر لږ وو نو همدغه علت او موجب و چې د الهی رسالت او آسماني لارښوونو په وړاندې خنډونه پیدا کیدل او د هغه پرمختګ مخه نیول کیده، آن تر دې چې ځینې کفار د حضرت رسول اکرم ﷺ دله منځه وړلو په تکل کې شول او غوښتل یې دغه الهی نور او د لارې څراغ چې د دوی د ظلم او تېرې د مخنیوی له پاره نازل شوی وو له منځه یوسي، بالمقابل الهی حکمت او تقدیر داسې نه و بلکې په خپله هغه کسان یې چې دده مبارک د لارې خنډ گرځیدل د زمانې په تیریدو سره د خپلو اعمالو او ناروا چارو په سزا ورسول او یا د هغوئ ځینې د اسلامي دین رښتیني پیروان شول، د بعثت په لومړیو شپو ورځو کې چې د مکې قریش او نور خلک دی ته حاضر نه شول الهی قانون ته غاړه کېږدي، په دې لټه کې شول چې رسول الله مبارک او د هغه څو محدود یاران چې په اسلامي دین مشرف وو آزار او اذیت کړي، دغه لړۍ د بعثت تر ټولو کلونو پورې روانه وه الهی تقدیر و چې د کفارو له جملې څخه ځینو یې سره له دې چې ایمان هم نه و راوړی د رسول اکرم ﷺ د دفاع په لیکه کې ودریدل او نه یې غوښتل څوک ورته ضرر ورسوي یو له دغو با قدرته او با اعتبار اشخاصو څخه د حضرت محمد ﷺ تره ابو طالب و چې په سرسختانه توګه یې د خپل وراره او د هغه د ملګرو ساتنه کوله د بعثت په لسم کال هغه هم مړ شو بیا داسې څوک پاتې نه شول چې د دوی غمخواري وکړي، نو د مکې کفارو سختي او مسخرې ور باندې زیاتې شوې نور د دې توان نه و چې هلته و اوسېږي او نه دا امید و چې د مکې د خلکو څخه به نور څوک ایمان راوړي اوله بله پلوه د ابو طالب تر مړینې وروسته د مسلمانانو خورول او کړول له حده زیات شول، همدا وو چې رسول اکرم ﷺ

دې ته مجبور شو چې خپل پلرنی ټاټوبی پرېږدي او له خپلو ملګرو سره په کوم لورې ولاړ شي او هجرت وکړي، فکر یې وکړ چې طایف ته ولاړ شي ځکه هلته یوه لویه قبیله چې (ثقیف) نومیده موجوده وه، ده مبارک و غوښتل که چېرې د دې قبیلې خلک د اسلام په دین مشرف شي نو د هغوئ په وجه به اسلامي شریعت پرمخ ولاړ شي، هلته لاړ او د دې قبیلې له دریو تنو مشرانو سره یې خبرې وکړې، بدبختانه دغو دریو واړو هغه ته منفی ځواب ورکړ پرته له دې چې د هغه د میلمه توب درناوی وکړي، د ده مبارک او د مسلمانانو په تحقیر او توهین یې پیل وکړ، یو له دغو مشرانو ده مبارک ته په ځواب کې وویل: عجیبه ده آیا خدای تاته د نبوت دنده سپارلې؟ دا خبره او پوښتنه له زیات تمسخر سره یوځای وه، دوهم مشر ورته وویل آیا خدای نور څوک پیدا نه کړل چې هغه رسالت ور په برخه کړي؟ نعوذ بالله، دریم مشر چې تر نورو لږ څه هوښیار او د لیرې پوهې خاوند و وویل: نه غواړم له تاسره خبرې وکړم که چېرې ته په حقه سره نبي وي لکه چې ته ادعا کوې نو ستاله خبرو څخه انکار له مصیبت نه خالي نه دی، او که ستا دعوی دروغ وي نو زه نه غواړم له داسې اشخاصو سره خبرې وکړم چې دروغ وایي، ثقیف د قبیلې د دغو دریو واړو مشرانو مباحثې او د تمسخر څخه ډکې خبرې دومره دردوونکې وې چې حضرت محمد ﷺ وړباندې زیات متاثره شو خو څرنگه چې د لوړ همت او پوره حوصلې خاوند و او له بله پلوه ډیر عظیم مسوولیت ورسپارل شوی وو بیایې هم له هلو ځلو څخه لاس وانه خیست، د طایف له نورو خلکو څخه یې د اسلامي شریعت د منلو غوښتنه وکړه او هغوئ یې د دین قبولولو ته را وبلل خو هیچا دغه سپیڅلی دعوت ته لږ لیک ونه وایه، آن تر دې چې ده مبارک او مسلمانانو ته یې د استراحت او دمې جوړولو اجازه هم ور نه کړه، په ډیر آزار او اذیت سره یې دغه الهی پتنگان د طایف دشنو باغونو څخه وایستل دغو کفارو او له ترحم او عاطفې څخه لرې خلکو په دې هم بسنه ونه کړه د کلي او کوڅو ماشومان یې وګومارل د کانو او تېږو په ویشلو سره حضرت محمد ﷺ او د هغه یاران له طایف څخه

وباسي د غه کار تردې حده ورسيد چې د رسول مقبول ﷺ پټې د دغه مبارک د وجود له وينو څخه ډکې شوې کله به يې چې پښه پرځمکه کيښوده نو وينې به ترې پاس والوتې او په مبارکو پنديو به يې ولگيدې، لنډه دا چې په داسې له مايوسۍ څخه ډک حالت کې حضرت رسول الثقيلین يوځل بيا له خلکو څخه راستون شو خوسره له هغه هم له خپل پاک عزم او سپېڅلي ارادې څخه منصرف نه شو دلته له طايف څخه را روان شو د الله پاک ﷻ دربارته يې دعا وکړه خو دغه قوم ته هدايت وکړی په دغه مبارکه دعا کې يې دغه کلمات ذکر کړل چې د نموني په توگه يې دلته يادونه کوو:

(اللهم اليک اشکو ضعف قوتي و قله حيلتي و هوايي علی الناس يا ارحم الراحمين، انت رب المستضعفين ...)، ای پروردگاره زه خپلې بېکسي او بيچاره کي او دخلکو ترمنځ د ذلت شکايت ستا دربار ته کوم، ای ارحم الراحمينه ته دعا جزانو او بيچاره گانو پروردگار يې... (دغه الفاظ په سیره ابن هشام کې راوړل شوي دي)، کله چې رسول اکرم ﷺ له دعا څخه فارغ شونو درب العزت له خوا حضرت جبرائيل امين ورته راغی د مبارک حضوريته يې عرض وکړ پروردگار ستا احوال گوري او ستا دعا يې واوريدۀ ملک الجبال ته يې امر وکړ چې ستا امر او فرمان ته غاړه کېږدي، ته امر وکړه څه غواړې د طايف د خلکو له پاره، که غواړې دغه دوه غرونه چې د طايف خلک دهغوې ترمنځ ژوند کوي يو پر بل ونښلوي او هغوئ ټول د دغو غرونو تر منځ هلاک کړي، او که غواړې نوره جزا ورته ورکړي، دې ملايکې ته امر وکړه؟ نبي کریم ﷺ چې د لوبې حوصلې او پوره ترحم خاوند وو د حضرت جبرائيل امين ﷺ په ځواب کې يې وويل: د الله پاک له دربار څخه غواړم او اميد لرم چې هغوئ دې مسلمانان شي او که هغوئ ايمان رانه وړي ښايي د هغوئ له اولادونو څخه داسې کسان پيدا شي چې الهي عبادت او د اسلامي شريعت منلوته غاړه کېږدي، ای محمدي اومه وگورئ خپل مبارک پيغمبر ﷺ ته چې دومره ستونزو او کړاوونو سره سره بيا هم د انتقام په ځای د عفوې او هدايت غوښتنه کوي آیا د هغه مبارک ﷺ وجود درد نه درلود؟ او آیا ده

مبارک توهين او تحقير څخه نفرت نه درلود، نه داسې نه وه بلکې دغه مبارک ﷺ خلکوته رحمت وو هيڅکله د چا په نقص اوزيان يې لورينه نه درلوده، د محدود قشر او يا محدود ملت له پاره نه وو مامور شوي بلکې د هغه دنده او مکلفيت عام و نورحمت او کرم يې هم د ټول خلکو له پاره دی.)، له شک پرته چې د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ د لوړو او سپېڅلو اخلاقو خاوند و چې د هغه د اخلاقو په اړه قرآن کریم فرمايې:

﴿وَأِنَّكَ لَمَلَكٌ خَلْقٍ عَظِيمٍ﴾^٤ الفلم: ٤

ژباړه: (ای پيغمبره! يقيناً ته دلورو اخلاقو درلودونکی يې، پر دې بنسټ مونږ چې د هغه ستر پيغمبر اومتیان يو بايد تل د هغه په نقش قدم باندې ولاړ شو او د هغه د لوړو او سپېڅلو اخلاقو پيروي وکړو. په رښتيني توگه ويل شوی چې اخلاق په انساني نفس کې هغه فطري (طبيعي) قوه ده چې په ډيره آسانی سره ښه يا بد عملونه ورڅخه صادريږي که ښه عملونه ورڅخه صادريږي د ښو اخلاقو او که بد عملونه ورڅخه صادر شي د بدخوی په نامه ياديږي، لکه څنگه چې د حضرت محمد ﷺ په يوه حديث شريف کې گناهونو ته ناوړه اخلاق (بدخوبونه) ويل شوي دي او ورڅخه معلوميږي چې د انسان په فطرت (طبيعت) کې دا توان شته چې ښه عملونه يا بد عملونه وکړي، اسلامي شريعت دا څرگنده کړې ده چې د اسلامي فرايضو ادا کول او له گناهونو څخه ځان ساتل انسان په ښو خوښو عادت کوي، همدا راز د الله تعالی ﷻ څخه ويره لرل د ښو خوښو اساس گڼل شوی دی نو د يوه مسلمان غوره او ښه اخلاق دا دي چې الله تعالی څخه ويره ولري د هغه احکامو پيروي وکړی او له گناهونو څخه ځان وساتي، ځکه کوم مسلمان چې د الله تعالی د فرايضو په ادا کولو له گناهونو څخه په ځان ساتلو بريالي شي نو ښه خوښه لکه حلم، تواضع، صله رحمی، د مسووليت احساس، محبت، شجاعت، سخاوت، او نور په کې وده کوي او شخصيت يې له بدو خوښو لکه: کینه، دښمنی، بخل، غيبت، خیانت، حرص، او داسې نورو څخه خوندي پاتې کېږي، همداشان مونږ د نړۍ ټول مسلمانان دنده لرو چې په الله تعالی ﷻ ايمان ولرو او د ايمان هدف مو دا دی چې بايد زمونږ زړونه په يوازې په يوه الله تعالی پورې تړلي وي او اداره او عمل

مو د الله تعالی له امرونو سره موافق وي، همدا راز په ټولو عبادتونو کې زمونږ د زړه دپاکوالي اثر پروت دی د مثال په توگه: لمونځ د الله تعالی څخه د ويرې خوې په مونږ کې زياتوي نومونږ له بدو او بې حيا کارونو څخه منع کوي، زکات زمونږ زړونه له حرص، بخل او بې رحمۍ څخه پاک ساتي، روژه په مونږ کې دحلم او حوصلې خوې پياوړی کوي، او د فقيرانو له حال څخه مو خبروی، لنډه دا چې اسلامي عقیده او عبادتونه هريو زمونږ د زړونو په پاک ساتلو کې اثر لري او دا زمونږ اسلامي او ايماني دنده ده چې الله تعالی په يو والي سره وپېژنو او امرونه يې پرځای کړو تر هغو چې زمونږ باطني شخصيت پاک او پياوړی شي او روحي او د رواني ناروغيو څخه خوندي شو، همدا راز له اخلاقي ناروغيو لکه: کبر، بخل، حرص، حسد، خیانت او داسې نورو څخه مونږ زړونه پاک او خوندي وي، په يوه مبارک حديث شريف کې راغلی دی: (په بدن کې د غوښې يوه ټوټه ده که هغه اصلاح شي نو ټول بدن به اصلاح وي او که فاسده شي نو ټول بدن ورڅخه فاسديږي او دا ټوټه زړه دی) نو بايد زړونه او ذهنونه موله بدو فکرونو او خوښو نو څخه پاک وي ترهغو چې مو عملونه اصلاح شي.

پر دې بنسټ اوس مونږ ټولو مسلمانانو ته ښايي چې هغه اداب او اخلاق چې د جناب حضرت محمد ﷺ په وجود کې نغښتي وهغه خپل سرمشق وگرځوو او په نقش قدم باندې يې روان شو او په رښتيني توگه پرې عمل وکړو تر هغه چې له امله يې په ټولنيزه توگه له کوم شک او ترديد څخه پرته دنيوی او اخروي ښيگڼې مو په برخه شي او د ژوند په ټولو چارو کې برياليتوب او نيکمرغي هم زمونږ په نصيب شي، پاک الله ﷻ دې مونږ ټولو مسلمانانو ته د ژوند په پړاويزو شيبو کې د نیک او صالحه اعمالو د ترسره کولو توان، طاقت او توفيق را په برخه کړي او د نړۍ د ټولو مسلمينو په منځ کې اسلامي اخوت، ورورولي او يووالي ټينگ، قايم او دايم کړي او د کفارو د هرډول شومو دسيسو او ناوړه فتنو څخه دې په امن کې وساتي.

در فراستی رحمت شعی عالم شریف

پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم

مولوی عنایت الله شریفی

وَأَحِبُّونِي (أَبُو الشَّيْخِ فِي الثَّوَابِ)^(۱)
مشتاق برادرانم گشته ام، گفتند: مگر ما برادرانت نیستیم؟ فرمودند: نه شما یاران من هستید، اما برادرانم کسانی هستند که بعد از من می آیند و در حالی که مرا ندیده اند به من ایمان می آورند ... ، این امر در حالی بود که رسول اکرم ﷺ از احد برگشتند.

زمزمه های بدرود

همین که روند طولانی و پرفراز و نشیب دعوت و جهاد به پایان خود نزدیک شد، و اسلام بر اوضاع چیره گردید، پیامبر ﷺ در آخرین روز های زندگی خویش را با زندگی دنیا می گذراندند، گویا رخصت می گرفت و آثار وداع با اشخاص زنده، و خدا حافظی گفتن به زندگی این جهان، اندک اندک در برخوردهای پیامبر اکرم ﷺ و گفتار و رفتار و حرکات و سکناات آنحضرت مشهود می گردید.

حضرت نبی ﷺ در ماه رمضان سال دهم هجرت، آخرین سال حیات خود بیست روز در مسجدالحرام معتکف گردیدند، در حالیکه پیش از آن بیش از ده شب اعتکاف نمی کردند. جبرئیل علیه السلام نیز قرآن را با آن حضرت دو بار دوره کردند. در حجة الوداع برای اصحاب کرام فرمودند: من از سرنوشت سال آینده نمی دانم، شاید دیگر در سال های آینده شما را در این موقف نبینم؟! و در کنار جمره عقبه نیز فرمودند: مناسک حج را از من فراگیرید که شاید دیگر سالهای آینده حج نگزارم؟! سورة نصر نیز، در روز میانی ایام تشریق بر آنحضرت نازل شد، و حضرت مبارک از آن دریافتند که زمان و وقت وداع از دار فانی و رحلت به سرای

متمایل به گناه نباشد(و عمداً نخواهد چنین کند، مانعی ندارد) چرا که خداوند بخشنده مهربان است(و از مضطر صرف نظر می کند و برای او مقدار نیاز را مباح می نماید).

ابوبکر صدیق هنگامی که این آیه را شنید زیاد متأثر شده حزن او را فرا گرفته و گریه کردند. در آن حال اصحاب کرام حاضر به ایشان گفتند: چه چیزی ترا به گریه وا داشته است، در حالیکه از جانب خداوند ﷻ بشارت کمال دین آمده است که مایه مسرت و خوشی می باشد و عده یی کثیری از اصحاب کرام خوشحالی می نمایند، حضرت ابوبکر صدیق ﷻ گفتند: من می دانم که پیام این آیت به اكمال دین اسلام است، در ضمن این آیه خبر وفات پیامبر را در بردارد. زیرا با تکمیل دین رسالت نبی کریم ﷺ به اتمام و پایان می رسد، دریغا!

رسول اکرم ﷺ از حجة الوداع برگشت، چند روز قبل از وفات ایشان این آیه کریمه نازل گردید: **وَأَنفُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ** ^{البقرة: ۲۸۱}

ترجمه: و از(عذاب و عقاب) روزی بهره یزید که در آن به سوی خدا بازگردانده می شوید؛ سپس به هرکسی آنچه را فراچنگ آورده است به تمامی بازپس داده می شود، و به آنان ستم نخواهد شد.

و در اثنای برگشت از زیارت شهدای احد رسول اکرم ﷺ اشک ریختند صحابه گفتند: ای رسول خدا چه چیزی شما را به گریه واداشت؟ فرمودند: "لیتی لقبی إخوانی! فإني أحبهم، فقال أبو بكر: أليس نحن إخوانك؟ قال: لا، أنتم أصحابي، إخواني الذين لم يروني وآمنوا بي وصدقوني

﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبِهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ ^{آل عمران: ۱۴۴}

«و نیست محمد مگر پیامبر(خدا) هر آیینیه پیش از وی پیامبران گذشته اند، چنانکه دیگر رسولان پیش از وی آمده اند و رفته اند؛ اینک، آیا اگر وی بمیرد یا کشته شود، شما به وضع سابقتان باز می گردید؟! باری، هر کس که به وضع سابقش برگردد، مسلماً به خداوند زیانی نرسانیده است، و خداوند نیز شاکران را پاداش خواهد داد.»

لحظات واپسین عمر شریف رسول اکرم ﷺ (قبل از وفات)، آخرین کاری مهمی را که انجام دادند ادای فریضه حج بود که بنام حجة الوداع مشهور است که با اشتراک جمعی غفیری از صحابه ی کرام انجام دادند، بدین ترتیب خداوند منت گذاشت دین برگزیده اسلام را به اتمام رسانید چنانچه این

قما، خداوند عز و جل، شاهد بر آن است، طوریکه می فرماید: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ ^{المائدة: ۳}

امروز(احکام) دین شما را برایتان کامل کردم و(با عزت بخشیدن به شما و استوار داشتن گامهایتان) نعمت خود را بر شما تکمیل نمودم و اسلام را به عنوان آئین خداپسند برای شما برگزیدم. اما کسی که در حال گرسنگی ناچار شود(از محرّمات سابق چیزی بخورد تا هلاک نشود) و

آخرت فرا رسیده است.

همان بود که در اوائل ماه صفر سال یازدهم هجرت، نبی اکرم ﷺ قصد زیارت دامنه‌های کوه احد و مدفن شهدای معرکه احد کردند، و بر مقبره شهدای احد دعا نمودند، و اعمالی آن مبارک انجام میدادند، چنان که گویی می‌خواهند با مردمهای زنده و با مردگان امت خویش وداع می‌کنند. آنگاهی، که از زیارت شهدای احد بازگشتند و بر منبر بالا آمدند و گفتند: (إني فرط لكم و أنا شهيد عليكم، و إني والله لأنظر إلى حوضي الآن، و إني أعطيت مفاتيح خزائن الأرض أو: مفاتيح الأرض، و إني والله ما أخاف عليكم أن تتركوا بعدي، ولكني أخاف عليكم الدنيا أن تنافسوا فيها).^{۲۲}

«من پیشقراول شما هستم، و من بر شما گواه و شاهد خواهم بود، و قسم بخدا اینک من دارم حوض خودم را می‌نگرم؛ و کلیدهای همه گنجینه‌های جهان، یا: همه کلیدهای جهان، را نیز به من داده‌اند، و من بخدا بر شما نمی‌ترسم که پس از من شرک بورزید، بلکه بر شما می‌ترسم از اینکه در ارتباط با این دفينه‌ها و گنجینه‌های دنیا به رقابت بپردازید؟!»

در یک شبی از شبها در نیمه شب به قبرستان بقیع رفتند و برای اهل قبور بقیع غرق‌د طلب مغفرت کردند، و گفتند: (السلام عليكم يا أهل المقابر لئن لكم ما أصبَحْتُمْ فِيهِ مِمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ فِيهِ).^{۲۳} «سلام بر شما ای اهالی گورستان؛ برای شما گوارا باد وضعیتی که در آن هستید در مقایسه با وضعیتی که مردم به آن دچار شده‌اند! ... آنگاه، به آنان مژده دادند که (أنا بكم لا حقون) ما نیز به شما خواهیم پیوست!

بیماری پیامبر ﷺ

روز دوشنبه بیست و هشتم یا بیست و نهم ماه صفر سال یازدهم هجرت، رسول خدا جنازه‌ای را در قبرستان بقیع، تشییع کردند وقتی بازگشتند، در بین راه سردردی شدید عارض بدن ایشان گردید، و تب بدنشان بیش از اندازه بالا رفت، تا جایی که حرارت بدن ایشان از روی پارچه‌ای که بر سر آنحضرت بسته بودند محسوس می‌گردید.

مدت یازده روز نبی اکرم ﷺ در حال بیماری با مردم نماز گزاردند. ولی طول زمان بیماری رسول خدا جمعاً سیزده یا چهارده روز بوده است.

هفته آخر مرض رسول الله

زمانی که بیماری رسول خدا رو به شدت رفت، تکراراً از همسرانشان می‌پرسیدند:

«أين أنا اليوم أين أنا غداً»^{۲۴}

«امروز کجایم؟ و فردا من کجایم باشم؟»

همسران آنحضرت منظور شان را دریافتند، و به ایشان اجازه دادند که هر جا که می‌خواهند باشند. آنحضرت را فضل بن عباس و علی بن ابیطالب در میان گرفتند و به اتاق عایشه بردند. پیامبر اکرم ﷺ سرشان را بسته بودند، و پاهایشان روی زمین کشیده می‌شد. به هر حال، به اتاق عایشه ﷺ رفتند، و آخرین هفته حیات زندگانی خویش را در نزد وی گذرانیدند. عایشه ﷺ پیوسته سوره‌های معوذات و ادعیه ماثوره می‌خواندند و بر سر و روی آنحضرت می‌دمیدند، و دست مبارک وی را به قصد تبرک و شفا گرفته و بر اعضا و اندام نبی مکرم می‌مالیدند.

اما زمانی که تب بدن مبارک فوق‌العاده رخ به بالای گرفت، و درد آنحضرت را بی‌تاب گردانید و ایشان از هوش رفتند. آنحضرت را در طشتی نشانیدند، و آنقدر آب بر سر ایشان ریختند که ایشان فرمودند: (حَسْبُكُمْ حَسْبُكُمْ)، پس است؛ پس است!

نبی اکرم ﷺ پس از این معالجه احساس آرامش کردند، و وارد مسجد شدند. ملحفه‌ای را بر روی شانه خویش انداخته بودند، و سرشان را با پارچه‌ای خاکستری رنگ تیره که به سیاهی نزدیک بود، بسته بودند. برای آخرین بار، بر منبر مسجد نبوی بالا رفتند، حمد و ثنای خداوند به جای آورده، و فرمودند: (أيها الناس، إلیّ) های مردمان، نزد من آیید! همان بود که همه اصحاب کرام شتابان بطرف آن حضرت آمدند. نبی اکرم ﷺ ضمن سخنان دیگری که با مردم داشتند، فرمودند: (لعنة الله على اليهود والنصارى، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد).^{۲۵}

«لعنت خدا بر یهودیان و نصاری، آرامگاه‌های پیامبرانشان را مسجد گردانیدند!»

به روایت دیگر، فرمودند: (قاتل الله اليهود والنصارى، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد).^{۲۶} «خدا بکشد یهودیان و نصارا را که...» و نیز فرمودند:

(لا تتخذوا قري و ثنا يعبد)^{۲۷}

«آرامگاه مرا به صورت بتکده‌ای که عبادتگاه مردم گردد در نیاورید!»

سپس از منبر پایین آمده و نماز ظهر را خواندند. باز دو باره بر فراز منبر برگشتند، و همان سخنان پیشین را در باره دشمنی و کینه‌توزی و جز آن تکرار کردند.

آنگاه راجع به انصار سفارش کردند و گفتند: (أوصيكم بالانصار، فإنهم كرشي و عيتي، و قد قضاوا الذي عليهم و بقي الذي لهم؛ فاقبلوا محسنهم و تجاوزوا عن مسيئهم).^{۲۸}

«شما را در مورد انصار سفارش می‌کنم، که ایشان پاره‌های تن من و وابستگان من‌اند؛ آنچه را که بر عهده داشته‌اند ادا کرده‌اند و انجام داده‌اند، و آنچه باید برای ایشان انجام بدهیم، بر جای مانده است.

بنابر این، از نیکوکارانشان نیکی‌هایشان را بپذیرید، و از بدکارانشان درگذرید!»

به روایت دیگر، فرمودند: (إن الناس يكثرون و تقل الانصار حتى يكونوا كالملح في الطعام؛ فمن ولي منكم أمراً يضر فيه أحداً و ينفعه فليقبل من محسنهم و يتجاوز عن مسيئهم)^{۲۹}

«شمار مردم رو به افزایش می‌گذارد، و انصار رو به کاهش می‌گذارند تا همانند نمک در غذا شوند؛ بنابراین، هر یک از شما که مصدر کاری شدید و توانستید به دیگران زبان برسانید یا نفع برسانید، نیکوکاران انصار را، کارهای نیکشان را بپذیرند، و بدکاران ایشان را، از کردارهای بدشان درگذرید!»

نبی اکرم ﷺ این روز پنجشنبه واپسین را نیز که چهار روز به آخر عمر آنحضرت باقی مانده بود، با آن شدت بیماری که از آن رنج می‌بردند، تمامی نمازها را با مردم به جماعت می‌گزاردند؛ چنانکه در این روز، نماز مغرب با مردم گزاردند و در آن نماز سوره مرسلات راقرائت کردند.^{۳۰}

به هنگام نماز عشا، بیماری آنحضرت سنگین‌تر شد، به گونه‌ای که نتوانستند از خانه بیرون شوند و به مسجد بردند. عایشه گوید: نبی اکرم ﷺ گفتند: (أصلی الناس؟) مردم نمازشان را گزاردند؟ گفتیم: نه، ای رسول خدا، همه در انتظار شمایندا! فرمودند: (ضعوا لي ماء في المخبض) قدری آب برای من در طشت بریزید! چنان کردیم. غسل کردند. آنگاه به راه افتادند که برونند؛ از هوش رفتند، و سپس به خود آمدند. آنگاه گفتند: (أصلی الناس؟) مردم نمازشان را گزاردند؟ دو باره و سه باره همان ترتیبات غسل کردن و از هوش رفت به هنگام حرکت کردن، پیاپی اتفاق افتاد. آنحضرت دنبال ابوبکر فرستادند تا با مردم نماز بگزارد.^{۳۱}

یکی دو روز مانده به وفات پیامبر

روز شنبه یا روز یکشنبه، نبی اکرم ﷺ احساس کردند که بیماری و درد ایشان را موقتاً آسوده گذاشته است؛ دو تن از صحابه آنحضرت را در میان گرفتند و به مسجد بردند. ابوبکر داشت با مردم نماز می‌گزارد. وقتی ابوبکر آن حضرت را دید، کنار رفت که عقب‌تر بایستد. رسول خدا به او

اشاره کردند که عقب نیاستد و فرمودند: (جلسانی الی جنبه) مرا در کنار ابوبکر بنشانید! آنحضرت را در کنار ابوبکر، سمت چپ وی، نشاندند، ابوبکر نیز به نماز رسول خدا اقتدا می کرد، و تکبیرات نماز را به گوش مردم می رسانید.^{۱۲}

یک روز مانده به پایان عمر پیامبر

روز یکشنبه، یک روز مانده به پایان عمر، پیامبر اکرم ﷺ غلامانشان را آزاد کردند، و شش یا هفت دیناری که داشتند صدقه دادند^{۱۳} اسلحه خود شان را به مسلمانان بخشیدند. همان شب عایشه چراغش را به خانه یکی از زنان فرستاد و به او گفت: از دَیْنَةُ خودت چند قطره روغن چراغ در این چراغ ما بریز!^{۱۴} به هنگام وفات رسول خدا زره آنحضرت نزد یک نفر یهودی در برابر سی صاع جو به گروگان رفته بود.^{۱۵}

آخرین روز زندگانی پیامبر

انس بن مالک گوید: مسلمانان داشتند نماز صبح روز دوشنبه را می گزاردند و ابوبکر پیش نماز بود. در آن اثنا، ناگهان دیدند که رسول خدا پرده حیره عایشه را کنار زده اند و به آن می نگرند که صف بسته اند و به نماز مشغول اند. آنگاه، تبسم کردند و خندیدند. ابوبکر پای پس نهاد تا در صف اول قرار بگیرد، زیرا، گمان کرد که رسول خدا می خواهند از خانه خارج شوند و با مردم به نماز بایستند. مسلمانان کم مانده بود که تحت تأثیر این صحنه از فرط شادی بی قرار شوند و نمازشان را قطع کنند. رسول خدا با دست مبارکش به سوی مردم اشاره کردند که نمازتان را به پایان ببرید! آنگاه وارد حیره شدند و پرده را پائین کردند.^{۱۶} پس از آن، تا زمانی که پیامبر اکرم ﷺ در قید حیات این جهان بودند، دیگر وقت نمازی داخل نشد.

وقتی روز برآمد، نبی اکرم ﷺ فاطمه را فراخواندند و سخنی را پنهانی با او در میان گذاشتند: فاطمه گریست. آنگاه، وی را فراخواندند و دیگر بار سخنی را پنهانی با او در میان نهادند: فاطمه خندید. عایشه گفت: از او - بعدها - راز آن گریستن و آن خندیدن را پرسیدیم؛ گفت: نبی اکرم ﷺ پنهانی با من گفتند که از آن بیماری که در آن به سر می برد بهبود نخواهند یافت و از دنیا خواهند رفت؛ گریستم. آنگاه پنهانی با من گفتند که من نخستین

فرد از نزدیکان ایشان خواهم بود که به ایشان ملحق می شوم، خندیدم^{۱۷} همچنین، نبی اکرم ﷺ به فاطمه بشارت دادند که وی سیده نساء العالمین خواهد بود.^{۱۸}

وقتی فاطمه مشاهده کرد که رسول خدا به شدت اندوهگین و گرفته خاطرن، گفت: چقدر گرفتگی و اندوهگینی شما بر من سخت و ناگوار است! آنحضرت به او گفتند:

(لیس علی ایک کرب بعدالویم)^{۱۹}

«پس از امروز برای پدرت اندوهی برجای نخواهد ماند!»

حسن و حسین را فراخواندند و آندو را بوسیدند، و سفارش آنان را کردند، و نیز، همسرانشان را فراخواندند و به آنان پند و اندرزهایی دادند.

درد همچنان رو به شدت و زیادتی می گذارد، و اثر زهری که آنحضرت در خیبر خورده بودند آشکار شده بود؛ چنانکه می فرمودند:

(یا عائشة، ما أزال أجد ألم الطعام الذي أكلت بخير، فهذا أوان وجدت انقطاع أبهري من ذلك السم)^{۲۰}

«ای عایشه، همچنان درد ناشی از آن غذایی را که در خیبر خوردم می کشم؛ اینک احساس می کنم که بند نخاع من بر اثر آن زهر دارد قطع می شود!»

یک رو انداز رنگی داشتند که بر صورت آنحضرت افکنده بودند. هرگاه آنحضرت گرفته خاطر می شدند آن رو انداز را از روی صورتشان کنار می زدند.

همچنین در مقام وصیت، به مردم سفارش کردند:

(الصلاة، الصلاة، و ما ملکت ایمانکم)^{۲۱}

«نماز را، نماز را پاس دارید، و غلامان و کنیزانتان را مواظبت کنید!»

این عبارات را بارها تکرار کردند.^{۲۲}

إلي الرفیق الاعلی

نبی اکرم ﷺ به حال احتضار در آمدند، و عایشه آنحضرت را بر خودش تکیه داد. عایشه همواره می گفت: یکی از نعمت هایی که خدا بر من ارزانی داشته است، این بود که رسول خدا در خانه من و در روزی که نوبت من بود، و در آغوش من و روی سینه من جان سپردند، و خداوند به هنگام وفات ایشان آب دهان مرا با آب دهان آنحضرت پیوند داد. عبدالرحمان - پسر ابوبکر - وارد شد. مسواک در دست او بود، و من رسول خدا را در آغوش گرفته بودم. دیدم که آنحضرت به عبدالرحمان می نگرند. دریافتم که ایشان دوست دارند مسواک بزنند. گفتم: بگیرمش برای شما؟ با سرشان اشاره کردند که آری. مسواک را گرفتم و خواستم دندان هایشان را مسواک بزنم؛ مسواک برای ایشان زبر بود. گفتم: نرمش کنم برای شما؟ با سرشان اشاره کردند که آری. مسواک را با آب دهان خودم

نرم کردم؛ آنحضرت پس از آن مسواک را روی دندانهایشان کشیدند. بنا به یک روایت، آنحضرت بهتر از هر وقت دیگر با آن مسواک دندانهایشان را مسواک زدند.

همچنین، در برابر آن حضرت کوزه ای پر از آب بود. پیوسته دستانشان را در آب فرو می بردند و به صورتشان می کشیدند و می گفتند: (لا اله الا الله، إن للموت سكرات)^{۲۳}

«لا اله الا الله! مرگ سكرات دشواری دارد!»

همینکه از مسواک زدن فراغت یافتند، دستانشان یا انگشتانشان را بالا کردند، و چشمانشان را به سقف اتاق دوختند، و لب های مبارکش به حرکت درآمد. عایشه با دقت گوش فرا داد. آنحضرت گفتند:

(مع الذين أنعمت عليهم من النبيين والصديقين و لشهداء و الصالحين. اللهم اغفر لي وارجني و ألقني بالرفيق الأعلى. اللهم، الرفيق الأعلى)^{۲۴}

«با آن کسانی که به آنان انعام فرموده ای: پیامبران، صدیقان، شهیدان و صالحان! بارخدا، مرا بیامرز و مرا مشمول رحمت قرار ده، و مرا به ملکوت اعلا برسان! بارخدا، ملکوت اعلا!»

این عبارت اخیر را سه بار تکرار کردند، و دستشان به یک طرف افتاد، و به ملکوت اعلا پیوستند: إنا لله وانا إليه راجعون!

رویداد وفات پیامبر بزرگ اسلام به هنگام شدت گرمای پیش از ظهر روز دوشنبه دوازدهم ماه ربیع الاول سال یازدهم هجری روی داد، و در آن هنگام، شصت و سه سال و چهار روز از عمر مبارک آنحضرت گذشته بود.

رنگار غم و اندوه

این خبر وحشت اثر به همه جا رسید. کرانه های آسمان مدینه تیره و تار شد، و از کران تا کران آن را ظلمت فرا گرفت. انس گوید: هرگز روزی را نیکوتر و روشن تر از آن روزی ندیدم که در آن روز رسول خدا بر ما وارد شدند، و نیز هیچ روزی را زشت تر و تاریک تر از آن روزی که رسول خدا در آن روز وفات یافتند.^{۲۵}

وقتی پیامبر اکرم ﷺ از دنیا رفتند، فاطمه - در رثای آن حضرت - گفت: پدر جان! دعوت خدایی را که او را فرا خواند اجابت کرد! پدر جان! آن کسی که باغ فردوس جایگاه اوست! پدر جان! با جبرئیل خبر مرگش را باز می گوئیم!^{۲۶}

واکنش عمر

عمر بن خطاب پیوسته بر این گفته پافشاری

می کرد که: بعضی از سرکردگان منافقان چنین پنداشته اند که رسول خدا جان سپرده اند؟ رسول خدا نمرده اند، بلکه بسوی خدای خویش رفته اند، همچنانکه موسی بن عمران رفت و چهل روز از میان مردمش غایب گردید؛ آنگاه بسوی آنان بازگشت، در صورتیکه همه گفته بودند: مُرده است؟! اما، بخدا، رسول خدا باز خواهند گشت، و دست و پای این کسان را که می پندارند مرده اند قطع خواهند کرد!؟^{۲۷}

واکنش ابوبکر

ابوبکر از محل سکونتش - که در ناحیه سنج بود. بر اسبی سوار شد و آمد. وقتی وارد مسجد شد، با مردم هیچ سخنی نگفت تا بر عایشه وارد شد. یکسره آهنگ بستر رسول خدا کرد. پیکر آنحضرت را با یک رو انداز راه راه پوشانیده بودند. رو انداز را از چهره آنحضرت کنار زد و بر روی پیکر آنحضرت افتاد. آنگاه آن حضرت را بوسید و گریست، و گفت: پدر و مادرم به فدایتان! خداوند برای شما دو مرگ قرار نمی دهد؛ اما مرگی را که برایتان مقدر شده بود، شما دریافتید! آنگاه، ابوبکر از خانه پیامبر اکرم ﷺ خارج شد. عمر با مردم سخن می گفت. با وی گفت: بنشین، ای عمر! عمر حاضر نشد که بنشیند. ابوبکر نشست و شهادتین ادا کرد. مردم به او روی آوردند و عمر را رها کردند. ابوبکر گفت: اما بعد! هرکس از میان شما محمد ﷺ را می پرستیده است، اینک محمد مرده است؟! و هرکس از میان شما که خداوند او را مرده ستوده است. خداوند حی لایموت است، و خود او فرموده است: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَصُرَ اللَّهُ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾ آل عمران: ۱۴۴

«و محمد نیست مگر پیامبر (خدا) هر آینه پیش از وی پیامبرانی گذشته اند، چنانکه دیگر رسولان پیش از وی آمده اند و رفته اند؛ اینک، آیا اگر وی بمیرد یا کشته شود، شما به وضع سابقتان بازمی گردید؟! باری، هر کس که به وضع سابقش برگردد، مسلماً به خداوند زبانی نرسانیده است، و خداوند نیز شاکران را پاداش خواهد داد.»

ابن عباس گوید: بخدا، گویی مردم نمی دانستند که خداوند این آیه را نازل فرموده است، تا وقتی که ابوبکر این آیه را تلاوت کرد. مردم همگی آن را از وی فراگرفتند، و به گوش هرکس که رسید، او نیز این آیه را تلاوت کرد.

ابن مسیب گوید: عمر گفت: بخدا، همینکه شنیدم ابوبکر این آیه را تلاوت می کند، دریافتیم که حق است. از پای درافتادم و پاهایم دیگر تحمل بدن مرا نداشتند. وقتی شنیدیم که وی آن را تلاوت می کند، روی زمین افتادم؛ دریافتیم که نبی اکرم ﷺ از دنیا رفته اند!^{۲۸}

خاک سپاری پیکر پاک پیامبر

پیش از آنکه صحابه رسول اکرم ﷺ به کفن و دفن آنحضرت بپردازند، اختلاف نظرشان در باره خلافت رسول خدا بالا گرفت. کشمکش ها و گفتگوها و بحث و جدل های فراوان میان مهاجر و انصار در سقیفه بنی ساعده روی داد، و سرانجام، برخلاف ابوبکر ﷺ اتفاق نظر پیدا کردند. تمامی روز دوشنبه با این حال و اوضاع سپری گردید، و شب فرا رسید، و مردم به کارها و گفتگوهای خودشان سرگرم بودند و به کفن و دفن آنحضرت نپرداختند. آخر شب سه شنبه شد، و بامداد فردا یعنی سه شنبه فرا رسید، و هنوز پیکر مبارک آنحضرت در بستر ایشان، و همان روانداز راه راه بر روی پیکر ایشان کشیده شده بود، و خانواده رسول خدا در اتاق را بر روی جنازه آنحضرت بسته بودند.

روز سه شنبه، بدون آنکه جامه های رسول خدا را از تن ایشان در بیاورند، پیکر آنحضرت را غسل دادند. غسل دادن پیکر پاک پیامبر اکرم ﷺ را عباس و علی و فضل بن عباس و قثم بن عباس، و شقران برده آزاد شده رسول خدا و أسامه بن زید، و اوس بن خولی عهده دار شدند. عباس و فضل پیکر آنحضرت را به این سوی و آنسوی حرکت می دادند و شقران آب می ریخت، و علی ایشان را غسل می داد، و اوس سر آنحضرت را بر سینه خودش تکیه داده بود.^{۲۹}

پیکر رسول خدا را سه بار غسل دادند. نخست با آب، سپس با سدر، و نوبت سوم با آب چاهی که آن را «غرس» می نامیدند و از آن طایفه سعد بن خثیمه بود و در ناحیه فُباء واقع شده بود، و از آب آن می آشامیدند.^{۳۰}

آنگاه پیکر پاک آنحضرت را در سه قلعه پارچه یمانی سفید سَحولی از جنس پنبه کفن کردند.

در باب موضع دفن رسول خدا نیز میان صحابه اختلاف افتاد. ابوبکر گفت: من از رسول خدا شنیدم که می فرمودند:

(ما قبض نبي إلا دفن حيث يقبض).

«هیچیک از پیامبران جز این نبوده است که در همان مکانی که جان می داده است به خاک سپرده می شده است!»

ابو طلحه بستر آنحضرت را که در آن جان داده بودند به کناری زد، و همانجا را حفر کرد، و برای

پیکر ایشان آرامگاهی درون گودال آماده کرد. مردم گروه گروه، به نوبت، ده نفر، ده نفر، به حجره عایشه که قبر و جنازه آن حضرت در آن بود وارد می شدند و بر پیکر رسول خدا به صورت انفرادی نماز می گزاردند، و هیچکس پیش نماز نمی شد. نخست خویشاوندان آنحضرت برایشان نماز گزاردند، سپس مهاجرین و بعد انصار، آنگاه کودکان و زنان؛ یا ابتدا زنان و سپس کودکان.^{۳۱}

تمامی روز سه شنبه و بخش عمده شب چهارشنبه به همین منوال گذشت. عایشه گفت: از خاک سپاری پیکر پاک رسول خدا بی خبر بودیم تا وقتی که در دل شب - و به روایتی: آخر شب - شب چهارشنبه صدای بیل ها را که خاک می ریختند شنیدیم.^{۳۲}

ماخذ

- ۱- صحیح البخاری، ج ۲، ص ۵۸۵؛ فتح الباری.
- ۲- کشف الاستار ۴۸۰/۱
- ۳- عقیده اهل السنة والجماعة ۴۳۵/۱-
- ۴- أخرجه البخاری ك (۸) ب (۵۵).
- ۵- صحیح البخاری، ج ۱، ص ۶۲؛ الموطأ، امام مالک، ص ۳۶۰.
- ۶- الموطأ، امام مالک، ص ۶۵.
- ۷- عقیده اهل السنة والجماعة - ۶۵۵/۱-
- ۸- صحیح البخاری، ج ۱، ص ۵۳۶.
- ۹- این حدیث را بخاری از ام الفضل نقل کرده است: «باب مرض النبي»، ج ۲، ص ۶۳۷.
- ۱۰- عقیده اهل السنة والجماعة ۵۴۲/۲-۵۴۳-
- ۱۱- صحیح البخاری، همراه با فتح الباری، ج ۲، ص ۱۹۵، ۲۳۸-۲۳۹، ج ۶۸۳، ۷۱۲، ۷۱۳.
- ۱۲- طبقات ابن سعد، ج ۲، ص ۲۳۷.
- ۱۳- طبقات ابن سعد، ج ۲، ص ۲۳۹.
- ۱۴- صحیح البخاری، ج ۲، ص ۲۰۶۸، ۲۰۹۶، ۲۲۰۰، ۲۲۵۱، ۲۲۵۴؛ فتح الباری، ج ۵، ص ۱۵۹.
- ۱۵- صحیح البخاری، همراه با فتح الباری، ج ۲، ص ۱۹۳، ج ۶۸۰، ۶۸۱، ۷۵۴، ۱۲۰۵، ۴۴۴۸.
- ۱۶- صحیح البخاری، ج ۲، ص ۶۳۸.
- ۱۷- (رحمة اللعالمین)، ج ۱، ص ۲۸۲.
- ۱۸- صحیح البخاری، ج ۲، ص ۶۴۱.
- ۱۹- همان، ج ۲، ص ۶۳۷.
- ۲۰- همان، ج ۲، ص ۶۴۰.
- ۲۱- صحیح البخاری، «باب مرض النبي» و «باب آخر ما تكلم النبي»، ج ۲، ص ۶۳۸-۶۴۱.
- ۲۲- (جامع الترمذی)، ج ۵، ص ۵۸۸-۵۸۹.
- ۲۳- صحیح البخاری، «باب مرض النبي»، ج ۲، ص ۶۴۱.
- ۲۴- سیرة ابن هشام، ج ۲، ص ۶۵۵.
- ۲۵- صحیح البخاری، ج ۲، ص ۶۴۰-۶۴۱.
- ۲۶- سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۵۲۱.
- ۲۷- برای تفصیل مطلب، نک: طبقات ابن سعد، ج ۲، ص ۲۷۷-۲۸۱.
- ۲۸- سنن الموطأ، امام مالک، کتاب الجنائز، «باب ماجاء في دفن الميت»، ج ۱، ص ۲۳۱؛ طبقات ابن سعد، ج ۲، ص ۲۸۸-۲۹۲.
- ۲۹- مسند امام احمد، ج ۶، ص ۶۲، ۲۷۴، ۱، ص ۲۸۶-۲۷۷.

مذمت آزار و اذیت مسلمان

منهاج الله "فايق"

زشت اجتماعی و حرکات نا میمون شان با (استهزاء و تمسخر) قلب های مسلمانان را جریحه دار ساخته و باعث آزار و اذیت ایشان گردند. چنانچه دکتور قحطانی در کتاب خود نوشته است:

(الاستهزاء خلق من أخلاق أعداء الله، تخلق به المنافقون الذین الکفار والمشرکون، و تخلق به المنافقون الذین احترق أحشاؤهم علی دین الله و أهله).

(الاستهزاء بدین و اهله، مولف محمد بن سعید بن سالم القحطانی،

قسم العقيدة بجامعة أم القرى مكة المكرمة، مكتبة الشاملة، جلد ۱/ ۲)

تمسخر و استهزاء یکی از اخلاق دشمنان اسلام است، خوی گرفته اند به آن کفار و مشرکین و همچنان خوی گرفته منافقین که در دل شان از شدت کینه و کدورت با دین اسلام و پیروان آن، آتش گرفته است. به همین سبب میخواهند تمسخر به مسلمانان را روا داشته تا قلب خود سرد سازند. اما دین اسلام کاملترین، خوبترین و نیکوترین ادیان در مجال عقائد، اخلاق، عبادات، معاملات، احوال شخصی و احکام عمومی است. و اسلام دینی نیست که بشر آن را وضع کرده باشد، بلکه آن آئین ربانی است. الله متعال احکام آن را وضع نموده میفرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نَسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تُلْمِزُوا أُنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَلَمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُم الظَّالِمُونَ﴾

الحجرات: ۱۱

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید،

گناه آشکاری شده اند.

آزار و اذیت کردن به دیگران عمل قبیح وزشت که سزاوار انسان مؤمن و مسلمان نیست و اسلام عزیز مسلمانان را از آزار رساندن به دیگران نادرست است.

«لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ» ضرر دیدن و ضرر رساندن در اسلام جایز نیست.

حتی برای انسان مناسب نیست که باعث آزار و اذیت دیگران قرار بگیرد. عن أبي هريرة قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «الإيمان بضع وسبعون باباً أحدها إمالة الأذى عن الطريق ورفعها قول لا إله إلا الله» سنن الترمذی حدیث ۲۶۱۴

پیامبر ﷺ خبر داده است که دور کردن عوامل آزار دهنده از سر راه مردم از شعبه های ایمان و از دلایل ورود به بهشت ها است و همچنین از انواع صدقه و نیکی است. و گذاشتن آزار و اذیت کننده بر راه مردم از بزرگترین گناهان و بدیها و از دلایل لعنت و خواری است. از ابو هریره روایت است که گفت: رسول خدا فرمودند: "ایمان شصت و چند یا هفتاد شعبه است، بالاترین آن لاله الا الله (توحید) است.

در دین مبین اسلام حفظ احترام، شرف، آبرو و بقای آرامش مؤمن با مال دنیا قابل قیاس نیست؛ زیرا مال دنیا هر قدر هم که زیاد باشد، خسارت روحی و روانی مؤمن آزار دیده را جبران نمی کند.

تمسخر

از اخلاق زشت و بد دشمنان ستیزه گر دین اسلام است که خصلت های نادرست و

برای اینکه زندگی انسان ها همراه با صفا و صمیمیت و همکاری باشد و در اثر آن وحدت و یکپارچگی در جامعه پدید آید، اسلام روابط و حقوق هر مسلمان را در ارتباط با مسلمان دیگر، بر اساس مسالمت، رفق، مدارا و عدم مزاحمت برای یکدیگر قرار داده است. این اصل علاوه بر اینکه مورد تأیید دین اسلام و ادیان آسمانی است، مورد قبول همه عقلاً و مصلحین جهان از هر فرقه و طایفه ای نیز می باشد؛ زیرا اگر بنا باشد مردم مانند حیوانات وحشی، بدون قانون و جنگل وار زندگی کنند و هیچ حقوق و قانون و آدابی را مراعات نکنند، شیرازه زندگی اجتماعی به طور قطع از هم می پاشد؛ از این رو اسلام آزار به دیگران را امری حرام و موجب وزر و وبال و در نتیجه مؤاخذه و عقاب می داند. چنان که وقتی گروهی در مدینه بر ضد

اشخاص با ایمان شایعه پراگنی کردند و موجب آزار آنان شدند و نسبت های ناروا به ایشان دادند، مورد نکوهش قرآن کریم قرار گرفتند و خداوند در باره آنان فرمود: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾

الأحزاب: ۵۸

کسانی که مردان و زنان مؤمن را - بدون این که کاری کرده باشند و گناهی داشته باشند - آزار می رسانند، مرتکب دروغ زشتی و

نباید قومی قوم دیگری را رشخند (تمسخر) کنند شاید آن ها از این ها بهتر باشند و نباید زنانی زنان دیگری را تمسخر کنند شاید آن ها از این ها بهتر باشند، و از یکدیگر عیب مگیرید و به همدیگر لقب های زشت مدهید چه نا پسندیده است نام زشت پس از ایمان و هر که توبه نکرد آنان خود ستمکارند.

و در حدیثی ابو الدرداء رضی الله عنه از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت نموده می فرماید: عن أبي الدرداء رضی الله عنه: « مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ. وَإِنَّ اللَّهَ يُغِضُّ الْفَاحِشَ الْبِذِّيَّ. »
(سنن الترمذی) حدیث شماره ۲۰۰۲، باب حسن الخلق

ترجمه: ابو الدرداء رضی الله عنه از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت نموده که فرمود: هیچ چیزی در روز قیامت در ترازوی بنده مؤمن سنگینتر از اخلاق نیکو نیست، و خداوند زشت می دارد بدکردار بدگفتار را. بنابر این فرد مسلمان باید به اخلاق نیکو آراسته گردد. در این زمینه باید رسول خدا را، که نیکوترین اخلاق را داشته و اخلاق ایشان همان قرآن بوده است، سرمشق خویش قرار دهد. انسان مسلمان می تواند به واسطه ی اخلاق نیک خویش به بالاترین درجات و ارجمندترین جایگاه ها دست یافته و به کسب محبت خداوند، پیامبر و مؤمنان، و نیز به رضامندی خداوند سبحانه و تعالی و ورود به بهشت نایل می گردد.

استهزاء و تمسخر را خداوند پاک در قرآن کریم ظلم و ستم خطاب کرده است، مسلمانان را از تمسخر یکدیگر منع کرده و در پایان می گوید: اگر اینان از عمل خویش توبه نکنند ظالم اند.

تخریب عزت نفس دیگران

بزرگ کردن اشتباهات و عیب های دیگران، باعث شکسته شدن غرور و خدشه دار شدن احساسات آن ها می شود. فردی که مورد تمسخر قرار می گیرد، ممکن است این تمسخرها را پذیرفته و دائماً به آن ها فکر کند و تمسخرها را به عنوان ویژگی شخصی خود بپذیرد. به مرور زمان عزت نفس و اعتماد به نفس او تخریب شده و اثرات منفی در زندگی او

خواهد داشت. فرد مورد تمسخر بهتر است در جهت افزایش اعتماد به نفس خود کاری کند؛ چراکه تغییر دیگران کار آسانی نخواهد بود.

افشای اسرار

هر انسانی در زندگی فردی و اجتماعی خویش، خواه ناخواه اسرار مگویی دارد که بایستی در نگه داری آن کوشا باشد. برخی از این اسرار مربوط به خودش و برخی مربوط به خانواده یا جامعه اوست. امروزه با توجه به وجود ابزار پیشرفته و حساس جاسوسی و اطلاعاتی و کار برد گسترده آنها برای دگرگونی سرنوشت ملت ها، ضرورت راز داری، بدیهی و انکار ناپذیر است و گذشته از آنکه فضیلتی اخلاقی به شمار می آید، در نیک بختی انسان ها نیز تأثیر به سزایی دارد. در مقابل، افشای اسرار دیگران یکی از مصادیق بارز آزار و اذیت بوده و سبب دوری از موفقیت و حتی سقوط و شکست فرد در تصمیم های او می شود.

ایجاد آلودگی صوتی منظور از آلودگی صوتی امواج ناخواسته ای است که در شرایط مکانی و زمانی ویژه بر فعالیت موجودات زنده به ویژه انسان تأثیر گذاشته و می تواند عوارض متعدد جسمی، روحی و علی الخصوص اختلال در اعصاب شنوایی را به بار آورد. آلودگی صوتی یکی از عوامل خستگی بوده و ظرفیت کار انسان را چه در مشاغل فکری و چه در شغل های بدنی و ساده کاهش می دهد و با تأثیر بر روی اوضاع روانی و روحی شخص، موجب اشکال در تطابق یافتن انسان با محیط کار و حتی اجتماع و خانواده می شود و در صورتی که مدت در معرض آلودگی صوتی قرار گرفتن افزایش پیدا کند، می تواند موجب کاهش قدرت شنوایی شود و همچنین خطر ابتلا به امراض قلبی - عروقی را افزایش دهد.

یکی از حقوق زندگی اجتماعی، آرامش صوتی است. صلب مسئولیت از این مهم موجب بروز عدم تمرکز، پرخاشگری و در نهایت اختلالات روحی افراد می شود. منابع اصلی آلودگی های صوتی شهری شامل: کارخانجات، کارهای ساختمانی، صداهای

ناشی از سیستم تهویه منازل و صدای ناشی از حمل و نقل | صدای موتور هوا پیم، بوق اتومبیل، بلند بودن ضبط ماشین و اموری از این قبیل هستند. سر و صدای داخل منازل مثل صدای تلویزیون نیز حائز اهمیت است. بنابر این از آنجایی که آلوده گی صوتی که سبب اختلال در آسایش افراد گشته و موجب آزار عصبی - روانی آنان می شود یکی از مصادیق بارز آزار و اذیت مسلمین به شمار می رود. قرآن کریم در این باره می فرماید: ﴿وَأَعْصُ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ﴾
(در سخن گفتن) از صدای خود بکاه (و فریاد مزین) چرا که زشت ترین صداها، صدای خران است.

حرکت سر: تکان دادن سر از شیوه های استهزاءگران برای تمسخر دیگران و افکار و عقاید است که به کار گرفته می شود. ﴿فَسَيَقْضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُ مَوْءُؤٌ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا﴾
(الاسراء: ۵۱)

سرهایشان را به سویت (به عنوان استهزاء) تکان می دهند و می گویند: چه زمانی این (معاد) خواهد بود؟ بگو: شاید که نزدیک باشد.

عواقب و پیامدهای آزار و اذیت دیگران

رفتار و گفتار آدمی تأثیر اساسی در سرنوشت انسان دارد. همانگونه که رفتار شایسته ممکن است انسان را به بالاترین مرتبه انسانی برساند، امکان دارد انسان در اثر برخورد نادرست ارزش و احترام خود را از بین ببرد. آزار و اذیت دیگران به هر شکل و عنوان که باشد به انسان ضربه می زند و نه تنها موجب عذاب اخروی است بلکه دنیا را نیز همچون جهنمی می کند که انسان در آن عذاب می کشد. آزار دهندگان همیشه مورد نفرت و دشنام مردم هستند و کسی به آنها علاقه مند نیست. بنابر این لازم بر این است که آزار و اذیت کردن بالای هیچ انسان چه مرد و چه زن درست نبوده حق انسان در جامعه اسلامی محفوظ و دارائی کرامت ارزش و بها است.

پنځه ضروري يا شرعي مقاصد

مفتي رحيم الله حنفی

﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ الأنعام: ۱۵۱

ژباړه: «او خپل اولاد مه وژئ».

او دا قول چې: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ الأنعام: ۱۵۱

ژباړه: «او نفس مه وژئ».

د نفس د ساتنې لپاره اسلام ډېری وسایل په کاراچولي دي چې ځینې یې په لاندې توګه دي:

• د وجود بقاء

د وجود د بقاء لپاره اسلام ازدواج یا واده جایز کړ ترڅو تناسل، تکاثر او داسې انساني نفوس پیدا شي چې دا نړۍ آباده کړي او د راتلونکو نسلونو د رفاه او ښه ژوند لپاره څه پرېږدي، ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ الروم: ۲۱

ژباړه: او د هغه له نښانو څخه څه بله دا ده چې ستاسې لپاره همدا ستاسې له جنس څخه یې مېرمنې پیدا کړې، ترڅو چې تاسې له هغو سره آرام ترلاسه کړئ او ستاسې ښځې او خاوند څه په منځ کې یې مینه او خواخوږي پیدا کړه.

• دوام او استمرار

په انسان بې لازمه کړه چې د خپل ژوند د بقاء لپاره له ټولو ممکنه وسایلو څخه کار واخلې لکه خوړل، ځکل، لباس، مسکن، آن تردې چې د ژوند د بقا لپاره یې د اضطرار او مخمصي په حالت کې ورته قطعي حرام حلال کړي دي، لکه چې الله سبحانه و تعالی فرمایي: ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ أَضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ البقرة: ۱۷۳

باران، حیوانات، غویان، له خټو جوړ بُتان، او داسې نور د عبادت لپاره په خدایي نیول شوي دي ﴿نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ﴾ او دا ځکه چې لکه څرنگه چې د انسان جسم سفلي دی او مادي ته ضرورت لري همداراز د هغه روح علوي دی او معنویاتو او روحانیت ته اړتیا لري.

متعال خدای په دې اړه داسې ويلي دي: ﴿فَأَقْصِرْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا يَبْدِلُ لِيَخْلُقَ اللَّهُ ذَلِكَ وَلَئِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ وَلِكُنْتُمْ أَكْثَرُ النَّاكِسِينَ﴾ الروم: ۳۰

ژباړه: نو! ای پیغمبره د خپلو پیروانو سره په یو لوري کې خپل مخ د دغه دین خواته برقرار وساته، پر هغه فطرت ټینګ شه چې پر هغه باندې الله تعالی انسانان پیدا کړي دي.

د الله جوړ کړی فطري دین نشي بدلېدلی، همدغه بیخي سم صحیح دین دی، خو زیاتره خلک نه پوهېږي. د دین د ساتنې لپاره د الأنعام سورت ۱۵۱ آیت سره بسنه کوو چې: ﴿أَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ الأنعام: ۱۵۱

ژباړه: دا چې له هغه سره هېڅ شئ مه شریکوئ.

برجستون وايي: «ما ډېری انساني ټولنې له علومو، فنونو او فلسفو خالي ولیدلې او لا هم شتون لري خو هېڅ داسې ټولنه مې ونه لیدله چې دین ونه لري»

دویم شرعي مقصد د نفس حفاظت:

د انسان د ژوند د بقاء او دوام لپاره دا ضروري ده چې د انسان د نفس ساتنه وشي، الله تعالی په دې اړه ارشاد فرمایي:

والحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله سيدنا و مولانا محمد و على آله و صحبه و من والاه و بعد!

د اسلام دین د انسان د ښېګڼې، پرمختګ او سوکالۍ لپاره نازل شوی دی، قرآن کریم چې د اسلام لومړنی مرجع بلل کېږي په حقیقت کې د مسلمانانو لپاره اساسي قانون او د هغوی د ژوند ټولې چارې په خورا دقیقه او ښه توګه تنظیم کړي دي، د اسلام سپېڅلي دین لکه د نورو آسماني ادیانو په شان د انسان د مصلحت لپاره د پنځو عامه کلیاتو یعنې دین، نفس، عقل، نسل او مال ساتنه له خورا اهمو ضروریاتو بللې ده.

دغه پنځه کلیات یا ضروریات د شریعت لور مقاصد بلل کېږي چې موږ یې په لاندې کرښو کې لوستونکو ته په لږ تفصیل سره بیانوو:

لومړی شرعي مقصد د دین حفاظت:

دین د انسان په ژوند کې هغه مهم عنصر دی چې هیڅکله انسان له دین پرته یو آرام او د راحت ژوند نشي تېرول، موږ په خپل ژوند کې لیدلې او اورېدلې دي چې انسانانو د تاریخ په اوږدو کې د یو شي نه د یو شي عبادت کړی دی، بلکې ویل کېږي چې داسې شی ندی پاته چې انسان یې تعظیم نه وي کړي، که د حق دین ندی ورته رسېدلی نو خپله یې د ځان لپاره یو څوک یا یو شي غوره کړی او د هغه پیروي یې کړې ده، د لمر، سپوږمۍ، ستورو، باد،

ژباړه: د الله له لوري که پر تاسې څه بندیز لگول شوی دی، نو هغه دا دی چې مرداره مه خورئ، د وینې او د څوک د غوښې له خورلو څخه ډډه وکړئ او داسې کوم شی مه خورئ چې پر هغه له الله پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي، هوکه څوک د اړتیا په حالت کې وي او له دغو شیانو څخه څه شی وخورې، پرته له دې چې د الهي حکم ماتولو اراده ولري یا له حده تېری وکړي؛ نو پر هغه څه گناه نشته، الله بښونکی او رحم کوونکی دی.

دریم شرعي مقصد د عقل حفاظت:

په قرآن کریم کې د عقل کلمه ۴۹ ځله راغلې ده عقل په اسلام کې خورا لوی ارزښت او اهمیت لري، عقل علت او مدار د مسؤولیت دی او عقل دی چې انسان ته یې تکریم ورکړی دی، له نورو مخلوقاتو یې را بېل کړی او تر هغو یې غوره کړی دی.

د عقل په وجه انسان د ځمکې خلافت منلي او د هغې د آبادولو او ساتلو لوړه پي کړې ده: **اللّٰهُ تَعَالٰی فَرَمَای:** ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ﴾ (الأحزاب: ۷۲)

ژباړه: موږ چې دغه امانت آسمانونو، ځمکې او غرونو ته وړاندې کړ، نو هغوی یې پورته کولو ته تیار نشو او ورڅخه وېرېدل، خو انسان هغه پورته کړ یعنې ومانه.

نو ځکه خو اسلام د عقل ساتنې ته ځانگړې پاملرنه کړې ده لکه:

• هر هغه شی یې حرام کړل چې عقل متاثر وي او ضرر ورته رسوي او یا یې قوت شاته غورځوي، لکه شراب، مخدره توکي او داسې نور، مگر د هېروئینو او زړقي موادو په اړه چې اوس د شیشې او د خورلو شیان لکه «ټابلټ کا یا Tablet K» او یا په نورو نومونو یادېږي او د عقل په لمنځه وړلو سره انسان د مرگ تر کومې رسوي، هم له مسکراتو څخه دي او د شرابو په حکم قیاس کېږي؛ ځکه په شرابو اخته کسان خو صرف د شرابو له څښلو وروسته عقل له لاسه ورکوي خو په هېروئینو او اړونده شیانو معتادان او اخته کسان دائم الحال مخمور وي او ټول ژوند یې د عقل څخه لرې او په بې عقلۍ کې تیرېږي، نو په طبیعي ډول د عقل ساتنه له دغو هلاک کوونکو شیانو څخه یو لوی شرعي مقصد دی. **الله تعالی فرمای:** ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْفَنَاءُ وَالْبَيْسُ وَالْأَهْوَاءُ وَالْزُخْمُ مِنَ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (المائدة: ۵۰)

ژباړه: ای مومنانو! په یقیني توگه شراب،

جواري، قیمار، درشلي، بتان، او د فال نیولو غشې ټول ناولي او شیطاني کارونه دي، له هغو څخه ډډه وکړئ، لپاره د دې چې تاسې ته بری در په برخه شي.

بل دا چې د عقل په نشتون کې د دې نورو څلورو ضروري مقاصدو (دین، نفس، نسل او مال) تر لاسه کول ناممکن، ناشونی او آن محال کار دی، او شریعت اجازه نه ورکوي چې هغو کسانو ته مال په لاس ورکړل شي چې عقل ونه لري یا یې عقل کمزوری وي. **الله تعالی ارشاد فرمای:** ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا﴾ (النساء: ۵)

ژباړه: «او ناپوهانو ته مو هغه مالونه مه ورکوي چې الله تعالی ستاسې د سمبالښت او جوړښت وسیله ګرځولي دي». همداراز دا هم د شریعت پرېکړه ده چې مجنون یا هغه څوک چې عقل ونه لري د شرعي احکامو پرځای کولو مسؤولیت نه لري، او په قرآن کریم کې بیا بیا انسان ته د تعقل، تفکر، تذکر، تدبیر او داسې نورو سپارښتنه کېږي چې ټول یې د عقل په مټ اجرا کېږي.

(وسیطیت و اعتدال یگانه راه بسوی تحکیم صلح، جلوه گوی وحل منازعات) مولانا محمد عثمان طارق.

• د عقل د سالمې ساتنې لپاره اسلام د ټولو هغو څیزونو په کارولو سره جزاکانې وټاکلې چې عقل ته ضرر رسوي.

• اسلام هڅه کړې ده چې انساني عقل په سالمه توګه وروزي تر څو سالم فکر ولري او د دلایلو پیروي وکړي او هسې بې ګټې او بې دلیلې دعوا د پیروي ونکړي، **الله تعالی فرمای:** ﴿أَمْ أَلْحَدُوا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ﴾ (الانبیاء: ۲۴)

ژباړه: آیا له هغه پرته دوی نور خدایان نیولي دي؟ [ای پیغمبره!] دوی ته ووايه: راوړئ خپل دلیل. **﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾** (المؤمنون: ۱۱۷)

ژباړه: او څوک چې له خدای سره کوم بل معبود وبلي، چې د هغه لپاره ورسره څه دلیل نشته، نو دهغه حساب دهغه له رب سره دی.

• او د عقل د روزنې او ودې لپاره اسلام پر نر او ښځه باندې تعلیم لازمي ګرځولی دی او انسان ته سپارښتنه کوي چې له الله نه دې د زیات علم غوښتنه کوي:

﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ (طه: ۱۱۴)

ژباړه: او دغا وکړه چې ای پروردګاره! ما ته لا زیات علم راکړه.

ځکه چې د پوهې خاوند یې له ناپوهو څخه ډېر غوره او د درجو خاوند بلل دی، الله تعالی

فرمایي: **﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾** (الزمر: ۹)

ژباړه: له دوی څخه پوښتنه وکړه: ایا پوهېدونکي او نه پوهېدونکي یو شانته کېدلی شي؟ نصیحت خود پوهې خاوندان مڼي.

څلورم شرعي مقصد د نسل حفاظت:

مراد له هغه څخه د انساني نوع یا زوزاتو ساتنه ده، اسلام هڅه کړې ده تر څو د قیامت تر ورځې پورې د ځمکې پر سر انسانان ژوند وکړي، په قرآن کریم کې الله تعالی د یو نفس ژغورل د ټول انسانیت له ژغورلو سره پرتله کړې دي: **﴿وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا﴾** (المائدة: ۳۲)

ژباړه: او چا چې څوک له مرګه وژغوره، داسې وګڼه لکه چې هغه ټولو انسانانو ته ژوند ور بښلی وي. او د دې لپاره چې نسل سالم او له شپاتو لږې وساتل شي الله تعالی ارشاد فرمایي:

﴿وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ﴾ (الأنعام: ۱۵۱)

ژباړه: او د بې حیايۍ کارونو ته مه نژدې کېږئ.

د همدې هدف «نسل ساتنې» تر لاسه کولو لپاره اسلام لاندې ځینې قوانین وضعه کړي دي:

• **ازدواج:** لکه مخکې مو چې اشاره ورته وکړه اسلام واده روا کړ او خلک هغه ته هڅوي او واده یې د انسان لپاره یوازینی طبیعي او فطري لاروګرځوله تر څو نارینه او ښځینه یو له بل سره یوځای شي او د جنسي غریزې له اشباع سره سره هغه لوی شرعي هدف لاس ته راوړي چې د انساني نسل بقا، ساتنه، او د نېکو اولادونو زېږول دي تر څو د ځمکې پر سر الهي خلافت نسل په نسل یو بل ته وسپارل شي او انساني تمدن د پرمختګ په لور لا زیاته وده وکړي.

• د همدې هدف د لاسته راوړلو په موخه یې د شخصي احوالو لپاره خورا په زړه پورې قوانین جوړ کړل تر څو انساني ټولنې ته داسې سالم، روزل شوي افراد وړاندې کړي نه یوازې دا چې په ټولنه بار نه وي بلکې هغه د رفاه، امن او سوکالۍ لور ته سوق کړي. لکه چې په تېر فصل کې مو ولوستل.

دا چې انسان د اولاد د روزنې او د هغوی د ژوند د دوام لپاره مال ته ضرورت لري او د مال ساتنه د شریعت پنځم ضروري مقصد دی

چې لاندې ئې شرحه راځي.

پنځم شرعي مطلب د مال حفاظت:

د مال حفاظت د دين شپږم شرعي مقصد دی چې په قرآن کریم او نبوي احاديثو کې د هغه د ساتنې لپاره ډېری شواهد راغلي دي، لکه چې الله تعالی فرمائي:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذَلُّوا بِهَا إِلَى الْمَكَامِلِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^{البقرة: ۱۸۸}

ژباړه: او تاسې مه په خپلو منځونو کې یو د بل مال په ناروا توګه خورئ او مه هغه مال حاکمانو ته په دې غرض وړاندې کوئ چې تاسې ته په قصدي توګه او ظلم سره د نورو خلکو د یو څه شتمنۍ د خوړلو فرصت په لاس درشي، په داسې حال کې چې تاسې پوهېږئ.

لکه څرنګه چې انسان فطري میلانونه او غوښتنې لري نو اسلام هم تل هڅه کړې ده چې د حدودو په چوکاټ کې هغه اشباع او غوښتنو ته یې ځوابونه ووايي، خو دا هڅه یې هم کړې ده چې د انسان لاس ونیسي او د خیر لور ته یې بوزي او له ټول هغه څه نه یې منعه کړي چې ورته ضرر رسوي او یا هم بل چا ته ضرر رسوي. مال هم یو له هغو ضرورياتو څخه دی چې له هغه پرته د انسان ژوند ممکن ندی او همدا راز جسم او عقل ته سالمه وده ور کوي، او سالم عقل هم په سالم جسم کې وي. رسول الله ويلي دي: ﴿الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَفْضَلُ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلِّ خَيْرٍ﴾ [رواه مسلم و غیره]

ژباړه: قوي مومن د الله په وړاندې تر ضعیف مومن ښه او غوره دی، او په ټولو کې خیر دی. آن د دین د ساتنې لپاره هم مال خورا مهم عنصر بلل کېږي، ځکه چې رسول الله ويلي دي: ﴿کاد الفقر أن یكون کفرا﴾ [مسند الشهاب، عن انس رضي الله عنه].

ژباړه: نژدې ده چې فقر او ناداري انسان کفر ته ورسوي.

اسلام د بیت المال سربېره د انسان فردي ملکیت په رسمیت پېژني او د هغه د ښه تنظیم لپاره ئې داسې قوانین ورته وضع کړي دي چې په هغه سره د هغو ناوړو کړنو چې د مال د هلاکت سبب ګرځي، مخنیوی وشي.

هغه قوانین چې اسلام د همدې لور

هدف لپاره وټاکل عبارت دي له: د زکات قانون، د میراث قانون او د ټولنیز ضمانت، او له همدې کبله اسلام مال د انسان که هغه نروي او یا ښځه د ژوند لپاره مېرم ضرورت ویا له.

د یادونې وړ خبره ده چې په قرآن کریم کې مال ۸۴ ځله یاد شوی، رزق ۱۰۵ ځله، اموال ﴿دمال جمعه﴾ ۵۵ ځله او فضل ۹۴ ځله یاد شوي دي.

اسلام داسې قوانین او لارښوونې وضعه کړې چې په ترڅ کې انسان دې ته هڅوي چې مال لاس ته راوړي، حفاظت یې وکړي او هغه ته نمو او وده ورکړي، په لاندې څو ټکو کې ورته اشاره کوو:

● د رزق پیدا کولو لپاره هڅه، اسلام تل انسانان دې ته هڅولي دي چې مال وګټي ځکه چې مال د انساني ژوند د بقاء مهم عنصر بلل کېږي، او د حلال مال کسب کول یې عبادت بللی دی چې انسان په هغه سره الله تعالی ته لندېږي او د آخرت ثواب هم ورکول کېږي. الله تعالی وايي: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ﴾^{البقرة: ۱۵}

ژباړه: هغه ذات چې ستاسې لپاره یې ځمکه پسته هواره او تابع کړېده، د هغې پر سینه باندې ګرځئ او د خدای روزي خورئ د هماغه حضور ته ستاسې په دوهم ځل ژوندي کېدلو سره ورته دی بل، ځای الله متعال مهرباني کوي: ﴿إِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ﴾^{الجمعة: ۱۰}

ژباړه: بیا کله چې لمونځ ترسره شي، نو په ځمکه کې خواره شئ او د الله فضل ولټوئ. او د الله ډېر ډېر یادونکي اوسئ، ښايي چې تاسې ته بری په برخه شي.

● اسلام د کار مقام ډېر لوړ بللی او د کاریګر یې صفت کړی دی، رسول الله ويلي دي: ﴿الکاسب حبيب الله﴾ او ﴿ما أكل أحد طعاما قط خيرا من عمل يده، وإن نبي الله داود كان يأكل من عمل يده﴾^{ژباړه او سند...}

اسلام هر نړ او ښځې هر فرد ته د کار حق ورکړی دی او دا یې د دولت مسؤلیت بللی تر څو هغو خلکو ته چې کار نلري د کار زمینه برابره کړي، او د کاریګر له کار او د هغه له حق څخه دفاع او ساتنه کوي، رسول الله ويلي دي: ﴿أعطوا الأجير حقه قبل أن یجف عرقه﴾ و یقول فیما یرويه عن ربه: ﴿ثلاثة أنا خصمهم يوم القيامة: رجل أعطی بی ثم غدر، ورجل باع حرا فاکل ثمنه، ورجل استأجر أجيرا ولم یوفه حقه﴾^{ژباړه: او سند}

آن تردې هغه څوک چې د مدینې د اسلامي

دولت د مامور په صفت کار کوي نو د هغو په اړه رسول الله وايي: ﴿من ولي لنا عملا و ليس له منزل فليتخذ منزلا، أو لیست له زوجة، فليتخذ زوجة أو لیست له مرکب فليتخذ مرکبا﴾.

ژباړه: هغه څوک چې له موږ سره دنده اجرا کوي او کور ونه لري نو کور دې جوړ کړي، یا ښځه ونه لري نو ښځه دې وکړي، یا د سوارۍ وسیله نه لري نو سوارۍ دې واخلي.

او امام احمد په خپل منسد کې حدیث راوړي: ﴿عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ الْمُسْتَوْرَدَ بْنَ شَدَّادٍ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ وَلِيَ لَنَا عَمَلًا وَلَيْسَ لَهُ مَنْزِلٌ فَلْيَتَّخِذْ مَنْزِلًا أَوْ لَيْسَتْ لَهُ زَوْجَةٌ فَلْيَتَزَوَّجْ أَوْ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ فَلْيَتَّخِذْ خَادِمًا أَوْ لَيْسَتْ لَهُ دَابَّةٌ فَلْيَتَّخِذْ دَابَّةً وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ غَالٍ﴾ په دې روایت کې دا هم زیات شوي دي چې که څوک خادم نه لري نو خادم دې ونیسي، او څوک چې له دې زیات واخلي نو هغه خیانت وکړ، او په بل روایت کې راځي ﴿فَهُوَ غَالٍ أَوْ سَارِقٌ﴾ هغه خاین او یا غل دي.

خو متاسفانه په نني عصر کې د دولت د مامور معاش حتی د ورځې هغه معمول د دودۍ مصرف هم نه پوره کوي دا خو پرځای پریږده چې د کور، واده او د سوارۍ تیاری ورته وکړي. خو بل لور ته بیا فوق العاده معاشات چې په دولت کې یې یوه ډله اخلي زرګونو ډالرو ته رسېږي، چې د عادي مامور او لوړ رتبه مامور د معاشاتو پرتله له سره ممکنه نده.

● هغه معاملات یې حلال وګرځول چې په هغې کې ظلم او د نورو په حقونو تېری نه وي، له همدې کبله اسلام ډېری هغه عقدونه جایز وګرځول چې له اسلام وړاندې موجود وو البته په ځینې تغیراتو سره تر څو په بل چا ظلم ونشي او پردی مال په باطله ونه خوړل شي، لکه بیعه، اجاره، رهن، مشارکه او داسې نور.

● په مال کې تصرف یې داسې تنظیم کړ چې عامه مصالح او د ټولنې خیال وساتل شي، نو له همدې کبله یې په نامشروع توګه د مال کتل حرام کړل تر څو نورو ته ضرر ونه رسېږي، لکه د ربا یا سود حرامول، الله تعالی فرمایلي دي:

﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ ^{البقرة: ۲۷۵}
 او الله تعالى تجارت روا او سود ناروا کړی دی. وقال:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْلِ﴾ ^{البقرة: ۱۸۸}
 ژباړه: او تاسې په خپلو منځونو کې یو د بل مال په ناروا توګه مه خورئ.

● همداراز د نورو په مال تېری لکه غلا، په زور او چل د خلکو مالونه تر لاسه کول ئې ټول ناجائز او ممنوع کړل او د هغو لپاره یې جزاګانې هم وټاکلې ترڅو خلک د دا ډول ناوړه کارونو څخه ځان وساتي، ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا﴾ ^{المائدة: ۳۸}
 ژباړه: او د غل که نړوي که ښځه، د دواړو لاسونه پرېکړئ، بل ځای الله متعال فرمائي: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَرْوُا الْكَيْلَ وَالْيَمْرَانَ بِالْقِسْطِ﴾ ^{الأنعام: ۱۵۲}

ژباړه: او دا چې د یتیم مال ته مه نژدې کېږئ، مګر په داسې توګه چې ډېره غوره وي. تردې پورې چې هغه د خپل رشد عمر ته ورسېږي. او په ټول او پېمانه کې پوره انصاف وکړئ.

او پر هغه چا یې جبران د خسارې لازم کړ چې د نورو مالونه تلف کړي، رسول الله ويلي دي: ﴿کل المسلم علی المسلم حرام دمه و ماله و عرضه﴾.

ژباړه: د هر مسلمان وینه تویول، د هغه مال خوړل او عزت پایمالول بل مسلمان ته حرام دی.

● په نا مشروع لارو کې د مال لګول یې منعه کړل، او خلک یې هغولي دي چې د خیر په کارونو کې مصرف وکړي، همدا خبره د اسلام د اقتصادي نظام په هغه مهمه قاعده بنا ده چې وايي: مال د الله ملک دی او انسان په هغه کې د الله خلیفه او وکیل دی، الله تعالی فرمایي دي:

﴿وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُتَخَلِّفِينَ فِيهِ﴾ ^{الحديد: ۷}
 ژباړه: او [د الله په لار کې] له هغو شیانو څخه لګښت وکړئ چې تاسې یې پر هغه واکمن ګرځولي یاست. او ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا مَلَكَ إِلَهُ إِلَيْكُمْ﴾ ^{النور: ۳۳}
 ژباړه: او هغو ته له هغه مال څخه ورکړئ چې الله تاسې ته درکړی دی.

له همدې کبله هر فرد په خپل مال کې د تصرف حق لري خو په هغو حدودو کې چې اسلام ترسیم کړي دي، لکه چې که انسان په خپل مال کې د اسلام له ټاکلو حدودو

واوړي نو د ټولې ټولې د هلاکت سبب ګرځي، الله تعالی وايي:

﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْنَا الْقَوْلُ فَمَرْغَمْنَاهَا نَذِيرًا﴾ ^{الأنعام: ۱۶}

ژباړه: او کله چې موږ د کومې سیمې د هلاکت اراده وکړو، نو د هغې بډایانو ته حکم کوو، خو هغوی په نافرمانیو لاس پورې کوي، هلته نو پر هغې سیمې د عذاب فیصله تطبیقېږي او موږ هغه بېخي تباہ کوو.

انسان حق نه لري چې له حد زیات اصراف وکړي: ﴿وَلَا تُبْذِرْ بَذِيرًا إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ ^{الأنعام: ۲۶ - ۲۷}

ژباړه: د خپلوانو، مسکینانو او مسافرو حق پوره ورکړه او بې ځایه لګښت مه کوه. بې ځایه لګښت کوونکي د شیطان وروڼه دي.

● د قاصر او یتیم د مال ساتنه، اسلام د هغه چا د مال د ساتنې لپاره هم قوانینو وضعه کړي چې د رشد مرحلې ته نه وي رسېدلي او په خپلو مالونو کې ښه تصرف نشي کولی چې دا پخپله د مال اهمیت او د هغه ضرورت د شریعت له نظره څرګندوي، الله تعالی مهرباني کوي او وايي:

﴿وَأَنْبَلُوا إِلَيْكُمْ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ﴾ ^{النساء: ۶}

ژباړه: او یتیمان تر ازموینې لاندې ونیسئ تر دې پورې چې هغوی د نکاح کولو وړ عمر ته ورسېږي بیا که تاسې په هغوی کې اهلیت ولید، نو د هغو شتمني ورته وسپارئ. او:

﴿وَيَسْتَلُونَكُمْ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ﴾ ^{البقرة: ۲۲۰}

ژباړه: له تا څخه خلک پوښتنه کوي چې له یتیمانوسره دې څه ډول چلن وشي؟ ورته ووايه: په کوم ډول چلن کې چې د هغوی ښېګڼه وي د هماغه غوره کول ښه دي. او:

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا مَقُولًا مَعْرُوفًا﴾ ^{النساء: ۵}

ژباړه: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَرْوُا الْكَيْلَ وَالْيَمْرَانَ بِالْقِسْطِ﴾ ^{الأنعام: ۱۵۲}

ژباړه: «دا چې د یتیم مال ته مه نژدې کېږئ، مګر په داسې توګه چې ډېره غوره وي، تردې پورې چې هغه د خپل رشد عمر ته ورسېږي. او په ټول او پېمانه کې پوره انصاف وکړئ».

● په تعاملاتو کې د طرفینو رضا او خوښي، الله تعالی ارشاد فرمائي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ

بَيْنَكُمْ بِالْبُطْلِ إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بِحَدَرَةٍ عَنِ تَرَاضٍ بَيْنَكُمْ﴾ ^{النساء: ۲۹}

ژباړه: ای مومنانو! په خپلو منځونو کې یو د بل مالونه په ناروا توګه مه خورئ مګر ﴿خورئ یې﴾ که راکړه ورکړه د دواړو خواو په خوښه سره ﴿په روا توګه﴾ وي.

● اسلام سپارښتنه کوي چې څوک مال ولري نو باید په کار یې واچوي. ترڅو خپله ټولنیزه چاره ترسره کړي، او هیڅکله اجازه نه ورکوي چې مالونه زندانی شي او د ذخیره کولو پر وړاندې قرآن کریم داسې ارشاد لري: ﴿وَالَّذِينَ يَكْنُزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ^{التوبة: ۳۴}

ژباړه: او هغه خلک چې سره او سپین زر خزانه کوي او د الله په لاره کې یې نه لګوي: نو دوی ته د دردناک عذاب زېری ورکړه.

نن په نړۍ کې ملیونونه انسانان د فقر تر خط لاندې ژوند کوي او علت یې دا دی چې د ګوتو په شمیر پانګوالو د نړۍ ټوله سرمایه په بانکونو کې قلف کړې ده.

● د مال ساتنه له شرعي واجباتو څخه ده:

رسول الله په دې حدیث کې د مال د اهمیت او ساتنې په اړه داسې لارښوونه کوي: ﴿مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ﴾ (سنن ترمذی: ۱۴۸۵).

ژباړه: «څوک چې د خپل مال په دفاع کې ووژل شي هغه شهید دی، څوک د خپل دین په دفاع کې ووژل شي هغه شهید دی او څوک چې د خپل اهل په دفاع کې ووژل شي هغه شهید دی».

نو هغه څه «مال» چې د هغه په دفاع کې د نفس له لاسه ورکول - چې دویم شرعي ضروري مقصد دی - نه یوازې جایز

بلکې افتخاري مرګ یعنې شهادت بللی شوی دی طبیعي ده چې په شرعي مقاصدو کې د لوړې درجې څښتن دی له همدې کبله مو د مال په اړه تر نورو څلورو مقاصدو یو څه زیاته رڼا واچوله.

اعتدال او وسطیت

د قرآن کریم او نبوي احادیثو په رڼا کې

لمړۍ برخه

محمد ابراهيم منيب

چې د نورو اديانو په تاريخ کې يې موږ مشاهده کوو او گورو يې. له همدې وجې تر ټولو هغه مهمه دعا چې مسلمانان يې د فرضي او نفلي لمونځونو په ټولو رکعتونو کې تکراروي د الله تعالی له هغې وينا څخه عبارت ده چې د الفاتحې په سورت کې راغلې ده:

﴿ اٰهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾
الفاتحه: ۶ - ۷

ژباړه: موږ ته سمه لاره وښه، د هغو کسانو لاره چې تا پرې پېرزوينه کړېده، نه د هغو کسانو لاره چې غضب ورباندې شوی او نه د هغو کسانو لاره چې لاروړي دي. اسلامي اعتدال او وسطیت که څه هم د نوم او الفاظو له مخې نوې اصطلاح ښکاري او د فقې، لغت او پخواني ادب په کتابونو کې ډېره نده ځلېږي، خو معنا او مفهوم يې په ټولو کتابونو کې راغلي دي، لکه څنگه چې ډېته ورته نورې اصطلاح گانې هم شتون لري او همدغه معنا او مفهوم افاده کوي، لکه: (العدل، الاعتدال، القسط، القصد، الرفق، الوزن او داسې نورې اصطلاح گانې...).

د اعتدال او وسطیت تعريف:

د اعتدال مفهوم: د (القاموس المحيط) مؤلف وايي: عدل د ظلم ضد دی او عدل له هغه څه نه عبارت دی چې په نفس کې مستقيم او برابر ښکاره شي. همدا رنگه (عدل فلان): د هغه تزکيه يې وکړه. (عدل الميزان): تله يې مساوي او برابر کړه. او اعتدال: د کميت او يا کيفيت له مخې د دوو حالتونو ترمنځ له متوسط حالت نه عبارت دی. او هر هغه شی چې متناسب شي هغه معتدل دی. همدارنگه (العدل): د خیار او غوره خلکو په معنا دی.

همدا رنگه په (القاموس المحيط) کې د عدل او اعتدال معناگانې داسې هم راغلې دي: (په عدل سره حکم کول، استقامت، برابروالی، مساوات، مماثلت، تزکيه، انصاف او توسط.

جریان لري او د ژوندانه په ټولو ډګرونو کې د جمود او وروسته پاتې کېدو له ټولو ډولونو سره مقاومت کوي او له هغې سره د مبارزې لپاره د مسلمانانو عزم او هوډ پیاوړی کوي. دا خوځښت او جریان په صحيح پوهاوي سره د دين د احکامو او نظامونو په را ژوندي کولو اعتماد کوي او غواړي د اسلام د ثابتو اصولو، اساسي مصادرو، د رسول الله په احاديثو او هم د صحابه کرامو او د امت د نورو اسلافو د چلند او له دين څخه د دوی د پوهې په رڼا کې د اسلامي امت په ذهنونو، افکارو او واقعي ژوندانه کې د اسلامي دين اصلي معناگانې او مفاهيم را تجديد او له سره را ژوندي کړي. دا هغه جریان او حرکت دی چې غواړي خلکو او نړيوالو ته اسلامي دين په خپلې صفایي، توازن او اعتدال سره وړاندې او معرفي کړي او له خپې هغو مظاهرو څخه يې پاک او آزاد کړي چې ځنې متشددينو او سخت دريځو خلکو ورپورې نښلوي دي، چې د دوی پوهه او توشه د اسلامي دين او اسلامي علومو په وړاندې ډېره کمه او ناڅيزه ده او تجربه او خبره يې هم د تغيير او بدلون د گوني قوانينو او عادتونو په وړاندې ډېره کمه او ضعيفه ده. دا جریان غواړي اسلامي دين له هغو مغرضو تاويلاتو او تفسيراتو څخه وساتي چې ځنې خلک يې د نرمۍ او اعتدال په نامه د خپلو نفسي غوښتنو او خواهشاتو مطابق تفسيروي. اسلامي اعتدال او وسطیت په حقيقت کې په هغه لاره باندې روانېدل دي چې الله تعالی په خپل خالد کتاب (قرآن کریم) کې موږ ته ترسيم کړې او صحيحو احاديثو ثابته کړېده که څه هم هغه د ځينو علماوو او خلکو د نفسي غوښتنو او خواهشاتو پر خلاف وي. نو اسلامي اعتدال او وسطیت د الله تعالی له هغې مستقيمي لارې څخه عبارت دی چې په هغې کې هېڅ کوږوالی او هسکې او ټيټې شتون نه لري او نه په خپله ساحه کې هغه انحرافاتو ته ځای ورکوي

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، نبينا محمد و علي آله و أصحابه أجمعين وبعد...

اعتدال او وسطیت (منځلاريتوب) د اسلامي امت له اساسي ځانگړتياوو څخه گڼل کېږي، دا هغه ځانگړتيا ده چې کولای شي اسلامي امت ته پر نورو امتونو باندې د شاهدي اداء کولو اهليت ورپه برخه کړي او هم يې د دې جوگه وگرځوي چې رسول الله ﷺ بيا د دوی پر صداقت او رښتينولۍ باندې شاهدي ووايي، لکه څنگه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۝ ١٤٣ ﴾

ژباړه: او په همدې ډول موږ تاسې يو (امت وسط) يعنې غوره امت گرځولي ياست چې تاسې پر نړيوالو شاهدان او پيغمبر پر تاسې شاهد اوسي. نو وسطيت او اعتدال يو محمود حالت او د عقيدې، شريعت او نظام له حيثه د اسلامي دين يوه لويه او اساسي ځانگړتيا گڼل کېږي چې په حقيقت کې د اسلام له يوې بلې ځانگړتيا سره ټينگې او محکمې اړيکې لري او د هغې ترجماني کوي چې هغه د توازن او د افراط او تفريط لوريو ته ميلان نه کول دي.

که څه هم موږ د اسلامي تاريخ په اوږدو کې کله کله د غلو (سخت دريځي او تشدد)، يا افراط او تفريط د ځينو صحنو شاهدان يو، خو اسلامي امت په ډېريزه او غالبې توگه د ژوندانه په ټولو عقيدوي، فقهي، فکري، سلوکي، سياسي او له غير مسلمانانو سره د تعامل په برخو کې په خپل وسطيت او اعتدال باندې پاتې شوی دی. نو وسطيت او اعتدال نن ورځ هغه خوځښت او حرکت دی چې د اسلامي امت په فکري او کلتوري جسد کې

اما اعتدال په اصطلاح كې: د هغه عادل، برابر او حق منهج التزام چې هغه د غلو، افراط او د تقصير او تفریط ترمنځ موقعيت لري. نو اعتدال له هغه وسطيت سره مرادف دی چې الله تعالی دا امت ورباندې ځانگړی كړی دی، لكه څنگه چې الله تعالی فرمائي: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتُمْ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ إِبْرَاهِيمَ إِذْ كَانَ مِنَ الْبَاقِينَ رَبُّهُ وَكَانَتْ رَبِّهِ إِيمَانًا إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَءَوَّףٌ حَسِيبٌ﴾^{۱۴۳}

ژباړه: او په همدې ډول موږ يو امت وسط (غوره امت) گرځولي ياست چې تاسې پر نړيوالو شاهدان او پيغمبر پر تاسې شاهد اوسي. پخوا چې تاسو كوم لوري (بيت المقدس) ته مخ اړوه، هغه مو يوازې ددې ښوونې لپاره قبله ټاكلي وه چې څوك (كعبي ته په مخ اړولو كې) د پيغمبر ﷺ پيروي كوي او څوك په شا اړوي. دا كار خو ډير سخت ؤ، مگر د هغو كسانو لپاره هيڅ سخت ثابت نشو چې د الله له لارښوونې څخه بې گته اخیستې وه. الله به ستاسې ايمان (بيت المقدس ته لمونځ) هيڅكله ضايع نكړي. باور ولرئ چې الله پر خلكو ډير زيات مهربان او رحم كوونكى دى.

د وسطيت مفهوم: د (وسط) كلمه په لغت كې په څو معناگانو راغلې ده چې د ټولو مدلول او مفهوم له يو بل سره نږدې دى. ابن فارس وايي: (واو، سين او طاء): يوه صحيحه بناء ده چې په عدل او نصف باندې دلالت كوي. وايي: (وأعدل الشيء): أوسطه، ووسطه. يعنى د يو شي منځ او وسط. الله تعالی فرمائي: ﴿أُمَّةً وَسَطًا﴾ نو هغه معناگانې چې دا لفظ ورباندې دلالت كوي، كولاى شو په لاندې توگه راوڼغاړو:

- ۱- (وسط) د سين په سكون سره د ظرف صيغه ده چې د (ما بين او مينځ) معنا وركوي، د لسان العرب مؤلف وايي: (الوسط) د سين په سكون باندې ظرف دى نه اسم، او په هغه وزن سره راغلى چې په معنا كې ورسره مشابهت لري يعنې د (بين) لفظ په وزن سره، عرب وايي: (جلست وسط القوم) يعنې: ددوى په منځ كې كېښناستم.
- ۲- (وسط) د سين په فتحې سره د يوه شي د اړخونو د منځني موقعيت اسم او نوم دى چې هغه منځنى منطقه د هغه شي له جنس څخه وي. لكه: (قبضت وسط الحبل)، يعنې: د پري او رسي مينځ مې ونيوه. (يا كسرت وسط القوس) يعنې: د ليندۍ مينځ مې مات كړ.
- ۳- (وسط) په فتحې سره د صفت په بڼه هم راغلى چې د خپار، افضل، غوره او اجود معناگانې وركوي، نو اوسط الشيء: له افضل، اجود او غوره شي څخه عبارت دى.
- ۴- (وسط) د سين په فتحې سره د عدل په معنا هم راغلى دى. ابن فارس وايي: (وسط): يوه

صحيحه بناء ده چې په عدل باندې دلالت كوي. ابن منظور هم وايي: وسط الشيء او أوسطه: أعدلته. فيروز آبادي هم وايي: الوسط من كل شيء: أعدلته.

۵- (وسط) په فتحې سره هغه شى چې د جيد (ښه) او ردي (بېكاره) شي ترمنځ وي. جوهرې وايي: شيء وسط: هغه شى چې د جيد او ردي (بېكاره) څيز ترمنځ وي.

دوهم: په قرآن كريم كې د وسط اصطلاح:

د وسط او ددې لفظ د مشتقاتو ماده په قرآن كريم كې څو ځايه راغلې ده، چې په ټولو ځايونو كې ورته د منځلاريتوب، اعتدال، خپروالي، غوره والي او ميانه روى معناگانې اخيستل كيږي، لكه:

- ۱- الله تعالی فرمائي: ﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ﴾^{۲۳۸} البقرة: ۲۳۸
- ۲- د خپلو لمونځونو ساتنه وكړئ، په تيره بيا د مازديگر دلمانځه او دالله په وړاندې داسې په ويره او ادب ودرېئ، لكه چې فرمان منونكى غلام درېږي.
- ۳- او الله تعالی فرمائي: ﴿فَكَفَّرْنَاهُ بِنُحْلٍ لِّمَوْلَا نِسَاءٍ مِّنْ آلِهِ يَمْنُ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ﴾^{۸۹} المائدة: ۸۹
- ۴- (د داسې قسمونو ماتولو) كفاره داده چې لسو مسكينانو ته له هغو منځنى درجې خوړو څخه وركړئ چې تاسې يې خپلې كورنۍ ته وركړئ، يا هغوى په جامه پټ كړئ، يا يو غلام آزاد كړئ. ۳. همدا رنگه الله تعالی فرمائي: ﴿قَالَ أَوْسَطُ الْأَزْلَ لَكَ وَلَا تُشِجِرُونَ﴾^{۷۸} القلم: ۷۸
- ۵- په هغو كې چې كوم يو تر ټولو ښه سړى ؤ هغه وويل: ما تاسې ته نه وو ويلي چې تاسو ولې تسبيح (ان شاء الله) نه وايئ.
- ۶- او همدارنگه الله تعالی فرمائي: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾^{۱۴۳} البقرة: ۱۴۳
- ۷- او په همدې ډول موږ يو امت وسط (غوره امت) گرځولي ياست چې تاسې پر نړيوالو شاهدان او پيغمبر پر تاسې شاهد اوسي.
- ۸- امام طبري رحمه الله په خپل سند سره له حضرت رسول اکرم ﷺ څخه ددې آيت په هکله نقل کړي، وايي: له وسط امت نه مراد: عادل گرځول دي، لكه څنگه چې د ابن عباس رضی الله عنه په تفسير كې هم رانقل شوي، وايي: (جعلكم عدولا)؛ تاسو يې عادلان گرځولي يئ. امام طبري رحمه الله وايي: الله تعالی دوى په وسط سره له دې وجې توصيف كړي دي چې دوى د خپل دين په چارو كې متوسط او منځلاري دي؛ ځكه دوى نه داسې افراط كوي لكه څنگه چې نصاراوو كړى دى چې حضرت عيسى عليه السلام ته يې د خدايې درجه وركړې او نه داسې تفریط او تقصير په كې كوي، لكه څنگه چې يهودو ترسره كړى ؤ، چې هغوى د الله تعالی په كتاب كې تغيير او بدلون راووست، خپل انبياء يې په ناحقه سره ووژل او د خپل رب تكذيب او كفران يې وكړ.

(تفسير الطبري: ۲/ ۲۲)

خو مؤمنان بيا په دې هکله د وسط او اعتدال خاوندان دي، الله تعالی ځكه دوى په دې صفت سره ستايلي دي چې: (أحب الأمور إلى الله أوسطها)، الله تعالی ته تر ټولو چارو وسط او ميانه چارې محبوبې دي. او تاويل يې داسې دى چې وسط: عدل دى او همدا معنا د خپار (غوره والي) ده؛ ځكه خپار د خلكو: عادل او معتدل د خلكو دي. له حضرت ابن سعيد رحمه الله نه روايت دى وايي: رسول الله وفرمايل: ((يجيء نوح وأمه فيقول الله تعالى: هل بلغت؟ فيقول: نعم أي رب، فيقول لأمته هل بلغكم؟ فيقولون: لا، ما جاءنا من نبي: فيقال لنوح: من يشهد لك؟ فيقول: محمد وأمه، قال: وذلك قوله ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾. قال: الوسط: العدل، فتدعون فتشهدون له بالبلاغ ثم أشهد عليكم)).

ژباړه: نوح عليه السلام او دده امت به د قيامت په ورځ راځي، نو الله تعالی به ورته وايي: ايا تا خپل قوم ته تبليغ وكړ؟ هغه به وايي: هو اې پروردگار، بيا به الله تعالی دده قوم او امت ته ووايي: ايا تاسو ته يې تبليغ وكړ؟ دوى به وايي: نه، موږ ته كوم نبي ندی راغلی. بيا به نوح عليه السلام ته وويل شي: څوك د تا لپاره شاهدي وايي؟ هغه به ووايي: محمد او امت يې. وېي ويل: همدا ددې آيت مفهوم دى: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾. وايي: له وسط نه مراد: عدل دى، بيا به تا ورغوستل كيږئ او د هغه لپاره به د تبليغ او دين رسونې شاهدي وړاندې كړئ او زه به بيا پر تاسو شاهدي وايم. ددې حديث مفهوم او مراد واضح دى هغه دا چې وسط دلته په عدل سره تفسير شوى چې هغه د ظلم په مقابل كې راځي، په داسې توگه چې د حضرت محمد ﷺ امت په هغه څه شاهدي ويلي چې پري عالم دى: ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا﴾^{۸۱} يوسف: ۸۱

او دا حق دى، نو د حضرت نوح عليه السلام په تاييد باندې د مؤمنانو شاهدي د نفسي غوښتنو او خواهشاتو پر اساس نه ده او نه يې د نوح عليه السلام د قوم په هکله پر باطله شاهدي وركړې، مؤمنان هېڅكله دا كار نه كوي او همدا معنا د عدل ده:

ځكه دوه اړخه لري او عدل يې ترمنځ واقع دى، نو له د يوه متنازع اړخ لپاره له حق پرته شاهدي وركول ظلم دى. اما دا چې په حق سره شاهدي وويل شي پرته له دې چې خاوند ته يې وکتل شي، دا عدل دى، نو د رسول الله امت هغه څوك دي چې الله تعالی يې په هکله فرمائي: ﴿وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾^{۱۸۱} الانعام: ۱۸۱

ژباړه: زموږ په مخلوق كې يوه ډله داسې هم شته چې بيخي له حق سره سمه لارښوونه او له حق سره سم عدالت كوي. ادامه لري...

په اوسني عصر کې د ديني عالم دنده

شمس الرحمن فرحان

زغرده ووايي او په تکره آوازې بيان کړي او د بل هيڅ قوت څخه و نه دارشي او پخپله دی هم کوم شی چې وايي هغه دې ووايي، څنگه چې د يهودو د علماوو په هکله الله پاک فرمايي:

﴿أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ نَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ البقرة: ۴۴
ترجمه: آیا نورو ته په نیکي امر کوئ او خپل ځانونه مو هیرکړي، حال دا چې کتاب لولی آیا تاسو په دې نه پوهیږئ.

حقیقت دادی چې هغه څه چې عالم وایي او یایي خلکو ته تبلیغ کوي نو ډیر اغیزناکه وي چې خپله هم پرې عمل وکړي او که دی د نامشروع او منکراتو په اړوند خلکو ته ویناوې کوي او پخپله پرې عمل نه کوي، له یوې خوا به دده مقام او منزلت کته راشي او له بلې خوا به د خلکو باور او عقیده په علماوو باندې د کمیدو په حال کې وي نو عالم باید د دغه عتاب څخه ځان و ساتي. څنگه چې قرآن کریم په دې هکله فرمایي:

﴿لَمْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ الصف: ۲
ترجمه: ولې وایي هغه څه چې نه یې کوئ. مبلغ او دیني عالم باید حق ووايي او هیڅکله د حق څخه سترګې پټې نکړي ځکه ددغه کار په کولو سره د یو دیني عالم په عقیده او دیانت کې شک پیدا کيږي په دې

هکله قرآن کریم داسې فرمایلي دي:

﴿وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكُنُوا لِلْحَقِّ

کرونو سره ځان ښکلی او ښایسته کړي څنگه چې پاک الله فرمایي: ﴿وَلَسْتَكَ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْعُرْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ آل عمران: ۱۰۴

ترجمه: دوي دي له تاسو څخه داسې یو جمعیت چې خلک د خیرخوا ته را بولي امر په نیکو کارنو کوي او له بدو کارنو څخه منع کوي او دغه خلک بریالي اورستګاران دي. نو د عظیم الشان قرآن به واضحه او صریح نص کې د فلاح او بریالیتوب لوي عامل وعظ او قرآنی ارشادات دي.

یو مبلغ او لارښوونکي د یو قوم د رهبر او مشر حیثیت لري، نو دلته نو موږي ته ښایي چې هیڅ وخت او هیڅ کله د حق او حقیقت مخنیوی او استنکاف ونکړي او تل لپاره حق او رښتیا ووايي ځکه رښتینولی او رښتیا هغه دوا ده چې حتماً په رنځور اغیزه کوي او بی اغیزې نه پاتي کیږي واعظ او مبلغ ته اړینه ده چې په پوره زورتیا سره دالهی احکاموپه مطابق خپلي مواعظي او ویناوې سمې او عیارې کړي ډار او وهم دځان څخه لېرې کړي دیني مبلغ د ټولنې خدمتګاري کوم عیب او ناوړتیا چې په چا کې وويني نو په یوه شکل دې نوموړی خبرکړي رسول اکرم ﷺ فرمایي: څوک چې له یوه عالم څخه پوښتنه وکړي او هغه سکوت وکړي او ځواب ورنکړي نو دقیامت په ورځ به ئې د اور قبضه په خوله کې وي. ترمذی

شریف ص ۸۹ ج ۲

مبلغ سره فقط او فقط د خدای ﷻ ډار دی او بس او د هغه ذات احکام او مشخصات په

دا د لوی خدای ﷻ ستره مهربانی ده چې بشرې د نطق او وینا په نعمت متنعم او مفتخر کړي دي او هم ئې دغه انسان مکلف ګرځولې څو علم زده کړي او د دغه علم د شرافت او کرامت په برکت نورو انسانانو او خپلې ټولنې ته ښه لارښوونه وکړي او هغو ته د خیر او شر لپار ور وښيي ترڅو اسلامی ټولنه د یو سوکاله اسلامی ژوند په درشل کې خپل شتون تثبیت کړي د اسلام دین د وعظ او تبلیغ دین دي او دا لوی امتیاز او افتخار پاک الله (ج) مسلمانانو ته په برخه کړی دی څرنگه چې فرمایي: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْعُرْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ آل عمران: ۱۱۰

تاسو بهترین امت یاست چې د خلکو د پاره پیدا شوي یاست امر کوي په نیکو کارونو او منع کوي خلک د بدو او منکرو کارو څخه.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه فرمایي: کوم یو څه چې له تاسو چې په خیرالامت کې داخل شي نو باید چې د الله شرطونه پوره کړي چې هغه ایمان پر الله- امربالمعروف او نهی عن المنکر دي. چې په دې وسیله د ځان او د جهان اصلاح راځي دا چې د اسلام په سپیڅلي دین کې تبلیغ فرض شوی دی له همدې کبله دی چې اسلامي نړۍ د وعظ او تبلیغ په وسیله د بدبختیو نه ځان وساتي او په ښو او

ترجمه: حق مه پوښوئ او مه يې پتوئ په باطل سره، بلکې تاسو ښه پوهيږئ. داسلام ستر پيغمبر ﷺ فرمايلي: (چې د يهودانو د تباهي لوي سبب داؤ چې علماوو يې حق او حقيقت نه ويل). لکه چې قرآن کريم په دې هلکه وايي:

﴿وَلَا تَشْرَوْا بِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ قَلِيلًا﴾ ﴿البقرة: ٤١﴾

ترجمه: مه اخلي زما په آياتونو کمې پيسې. دا مبارک آيت د يهودو د کړنو حکايت کوي. په پورتنی آيت کې ﴿ثُمَّ قَلِيلًا﴾ دنيا شتمنی ده، چې د الله تعالی د آياتونو په مقابل کې ﴿ثُمَّ قَلِيلًا﴾ د لږو پيسو حيثيت لري.

د عبدالله بن عمر څخه روايت دی چې يو وخت يو تعداد يهودان د رسول اکرم ﷺ حضور ته راغلل، او د يوې ښځې او نر په باره کې ئې چې زناني کړې وه هدايت و غوښت. رسول اکرم ﷺ ورته و فرمايل: چې تاسو د دوي سره څه معامله کوئ؟ هغوي ورته وويل چې مونږ ئې مخونه توروو.

رسول الله ﷺ و فرمايل: که تاسو په رشتيا سره صادقان ياست نو تورات راوړئ؟ يهودو تورات راوړ، او بيا حضرت پيغمبر ﷺ يوې عورته، ته امر وکړ چې ولوله! هغه تريوځايه ولوست، او بيا يې په تورات لاس کيښود. رسول اکرم ﷺ و فرمايل چې لاس پورته کړه. کوم وخت چې لاس ئې پورته کړ کوري چې د رجم حکم و خليد يهودانو خجالت وباسه، او وې ويل: اي پيغمبره ما چې ولوست نو د رجم حکم په کې ؤ. خو مونږ پټاوه، نو دلته رسول اکرم ﷺ په دواړو يعنی زانی او مزني ئې د رجم حکم وکړ. داوه د يهودو ديو بد مرغه عالم کار چې د پاک الله په صريح حکم يې لاس ايښي ؤ، او هغه يې پټاوه. او دا يو واقعيت دي چې وايي: (فساد العالم فساد العالم) عالم په يو چاپيريال کې د روح حيثيت لري نو کوم وخت چې له ژوندی څخه روح لاړ شي نو يوازې تش کالبود پاتې شي چې هغه يو مرجسم دی او هيڅ ترې نه جوړيږي او که د يو چاپيريال څخه عالم

ورک شي او د هغه فقدان منځ ته راشي نو دا جوته خبره ده چې هغه چاپيريال به په تورتم کې ژوند تېروي او بالاخره د تباهي کندي ته به لويږي. او که چيرې عالم او مبلغ فاسد شي طبعاً محيط او خلک يې د مړينې او مهلکې سره مخامخ کيږي. نو دا ډيره پرځاي مقوله ده چې ويل شوې دی: (موت العالم موت العالم) چې عالم او حق پالونکې عالم د عالم روح او ساه ده. هغه د خلق الله جوړېدی ټولنه د اضرارو څخه ساتي د حق پرځاي کې حق وايي دحق ويلو په موقه له چاڅخه ډار نلري. او خلکو ته دحق ويلو، حق پالنې بلنه ورکوي. د اسلام په صدر کې پخپله علماوو، محدثينو، کبارو، صحابو د خلافت او امانت دنده په غاړه درلوده. کوم وخت به چې په حق مشوره وشوه نو دی به ډير خوشحاله ؤ او افتخار به ئې پرې کاوه په تاريخ الخلفا کې راغلې دي چې يوه ورځ حضرت علی (ک) د يوې يهودي سره دعوه شوه. نو د کوفې قاضي ته ورغلل. او حضرت علی (ک) عرض وکړ چې: دا ورعه زماده، او دغه يهودی په ناحقه په لاس کې ساتلې. خو يهودي منکړؤ. نو قاضي دحضرت علی (ک) څخه شاهدان وغوښتل. نو حضرت علی (ک) خپل زوي حسين او خپل غلام قمبر شاهدان معرفي کړل. خو قاضي هغه قبول نکړل او هغه ته وويل چې د زوي شهادت په داسې مسايلو کې د پلار په هکله روانه دي نو حضرت علی (ک) د قاضي وينا قبوله کړه او وې منله. ددې نه وروسته د عباسيانو او امويانو په عصر کې هم لويو علماؤ، فقهاؤ او محدثينو به د تل لپاره رشتيا ويل ولوکه پاچا او خليفه باندي بده لگيده. د حق ويلو په مقابل کې به ئې د هيچا څخه ويره او ډار نه درلود. دا چې اسلام په ډير لږ وخت کې دومره پرمختگ وکړ او دنړۍ ډيره زياته برخه يې مسخره کړه علت او ستر عامل يې د هغه زمان پوهانو او عالمانو راستگوي او په حق ولاړې ويناوې وي. دا چې امام ابوحنيفه رحمه الله په کراتو او مراتو د زمانې دسلاطينو او خليفه گانو او واک دارانو غوښتنې و نه مني دا ټول ددي واقعيت ترجماني کوي چې امام صاحب سره د هغه علم او پوهې ذکاوه او تقوی بيا يې هم د قضا او عدالت په تامين کې خپل قدرت او توانايي نه ليدله نوځان ئې دشاهانو اوقدرتمندانو تهديد او تکليف ته ورکړ.

خو قضايې قبوله نکړه ربيع بن عاصم چې دبنی فزاز غلام ؤ وايي: چې زه يزيد بن عمر بن هبیره په ابوحنيفه پسې ولېږلم او هغه مې راوړ.

نو نوموړي ورته دپيسو ست وکړ، چې قضا قبوله کړي، خو ابوحنيفه رحمه الله ونه منله. نو شل درې ئې ووهه، ابن جوزی د(١٤٧هـ) کال د واقعاتو د بيانولو په ترڅ کې ويلي: چې مالک ابن انس په دغه کال کې اويا درې ووهل شو ځکه چې ده د سلطان په خلاف راي او فتوی ورکړې وه، دا وه داسلام واقعي خدمتگاران چې دحق او حقيقت په ځاي کې ئې په پوره جرئت سره خپل مافي الضمير ښکاره اوبيان کړي دي. رسول الله ﷺ دداسې علماؤ مرتبه او مرگ د عالم د مرگ سره برابره گني چې فرمايي: (موت عالم موت العالم) د افغان ولس پښتو نامتو شاعر رحمن بابا واقعي عالمان داسې تعريفوي:

عالمان دي روښنايي ددي دنيا
عالمان دي د تمام جهان پيشوا
که څوک لياره دخدای او رسول غواړي
عالمان دي ددې ليارې رهنما
کيمياگر که د کيميا په طلب گرځي
همدمی د عالمانو ده کيميا
په مجلس د عالمانو به سره زړشي
که څوک کاني وي يا لوته د صحرا
جاهلان دي به مثال دمرده گانو
عالمان دي په مثال د مسيحا
چې مرده يې له نفسه ژوندي کيږي
عالمان دي واپه هسي اوليا
هرسړي چې رتبه نه لري د علم
سړي نه دي خالی نقش دي گویا
زه رحمن حلقه بگوش دهر عالم یم
که اعلی وي که اوسط وي که ادنی
په پای کې زیانوم چې خالق تعالی
دي د اسلامی جامې علماؤ،
پوهانو، مشرانو او واکدارانو ته
توفیق ورنصیب کړي چې داسلام به
درښتني لپاره روان شي اودتل دپاره
دحق اوعدالت په ځلانده تک لاره
کې حرکت وکړي ترهغو چې داسلام
دصدر په شان موسعادت
اونیکمرغه حالت په نصیب شي.

اصرار مواد مخدر از منظر شریعت و صحت

سید شمس الدین هاشمی

الف- تعریف لغوی:

مُخَدَّر واژه عربی است که از کلمه «خَدَر» گرفته شده به معنای ضعف، سستی، نرمی و ناتوانی، و به معنای سردی نیز آمده است.^(۱)

بصورت عموم معنای ترس، کندی، حیرانی، تردد، تنبلی، بی‌غیرتی و بی‌همتی را در بر می‌گیرد که همه‌ای این صفات در شخص معتاد به مواد مخدر و هرنشه کننده‌ای دیگر چه جامد و چه مایع باشد، وجود دارد. **ب- تعریف اصطلاحی:** در باره‌ای مواد مخدر تعاریفات زیادی آمده که بهترین این تعاریف اینست:

«هر مواد خام یا ساخته شده که دارای عناصر تحریک کننده یا تسکین دهنده که در غیر موارد طبی یا صنعتی به کار برده شود و مصرف آن‌ها باعث معتاد شدن و دگرگونی در سطح هوشیاری مغز شود.

مثل حالت سرخوشی و لذت، خواب آلودگی و سستی، و ضررهایش بالای فرد و جامعه چه از نگاه جسمی یا روحی و یا اجتماعی ظاهر گردد، مواد مخدر گفته می‌شود».

این تعریف همه‌ای انواع و اقسام مواد مخدر موجوده را در عصر حاضر در بر می‌گیرد.^(۲)

فرق مواد مخدر با مسکرات: مسکرات مفهوم شاملتری

نسبت به مواد مخدر دارد که همه چیزهای نشه آور را اعم از مایعات و جامدات در بر می‌گیرد، ولی مخدرات از دیدگاه فقها تنها به مسکرات جامده چون چرس، افیون، هیرویین، مورفین، کوکایین، تابلت K، نسوار، سگرت و... اطلاق می‌گردد.

انواع مواد مخدر: مواد مخدر را می‌توان به سه دسته تقسیم نمود:

۱- **مواد مخدر طبیعی:** که از نباتات به دست می‌آید، مثل چرس، افیون (کوکنار)، نبات پان و تنباکو.^(۳)

۲- **مواد مخدر مصنوعی:** مانند: مورفین، هیرویین و کدین که از مشتقات تریاک و خشخاش می‌باشند و اثرات سوء آن‌ها نیز مانند دیگر مواد مخدر بسیار زیاد بوده و بر تمام اعضای بدن اثر سوء دارد، و در بسیاری موارد منجر به مرگ و در واقع یک مرگ تدریجی است که ابتدا توجه بعضی اشخاص را بنابر نسبت کاهش دردهای جسمی شان زیبا و دارای خواص خیلی خوبی جلوه می‌کند، ولی بعد از مدت بسیار کمی قدرت تخریب و ویرانگری خود را نشان می‌دهد. و متأسفانه که در بسیاری از موارد به علت ضعف اراده و آلودگی، شخص معتاد قادر به ترک آن نمی‌باشد و در واقع مرگ او از همان زمان آغاز می‌شود.

۳- **مواد مخدر اختراع شده:** این نوع مواد مخدر با دو نوع بالا که ذکر شده از نباتات و یا شیرۀ آن بدست می‌آید، ارتباطی

نداشته و از بعضی مواد کیمیای ترکیب شده به دست می‌آید، ولی تأثیر آن همانند مواد مخدر طبیعی و مصنوعی می‌باشد مانند مواد خواب آور، ضد خواب، تسکین دهنده و بیهوش کننده. خطرناکترین این مواد که استعمال کننده را معتاد می‌سازد همانا هیرویین، کوکائین، مورفین، افیون، چرس می‌باشد.^(۴)

اضرار مواد مخدر

الف- زیان‌های صحتی مواد مخدر:

تریاک (افیون): ماده‌ای مرکبی است که از تیغ زدن گرز نارس گیاه خشخاش به دست می‌آید، و مصرف آن به صورت دود کردن و یا خوردن می‌باشد. **اثرات سوء آن:** اختلال در دستگاه مرکزی اعصاب و ایجاد ناتوانی، کورذهنی، کودنی، سرگیچی، نفس تنگی، برونشیت و آمادگی ابتلا به بیماری سل که گاه منجر به مرگ می‌شود را به بار می‌آورد.

و همچنین باعث بیماری‌های قلبی، کندی تپش قلب و خفگی قلب شده و اثرات سوء بسیاری نیز بر دستگاه گوارش دارد از جمله از کار افتادن کبد که یکی از اعضای مهم این دستگاه است. علاوه بر زیان‌های جسمی، آثار روحی و خیمی نیز دارد و هر چه مدت اعتیاد بیشتر شود عواطف و احساسات کم تر می‌شود و هوش و حافظه و صفت‌های پسندیده از انسان گرفته می‌شود.

این ماده خطرناک و فریبنده اثرات به ظاهر جذابی نیز دارد که باعث روی آوردن برخی به این ماده سمی می‌شود. از جمله انسان پس از مصرف در یک حالت نشاط و کیف لطیفی فرو می‌رود. احساس می‌کند ایده‌هایش روشن و تصوراتش تحریک شده و از همه مهم تر اینکه شخص از تأثیرات خارجی یا محیطی فاصله می‌گیرد و گرایش شدیدی به آرامش پیدا می‌کند. زیرا اعصابش آرام و اراده‌اش سست شده و در خیال فرو می‌رود و خود را دارای روشن بینی زیاد، قدرت فهم بالا و قضاوت هوشیارانه می‌بیند. اما این تأثیرها زودگذر و مؤقت است و به موازات ظهور این حالات، به تدریج وابستگی و در واقع بندگی و بردگی آغاز می‌شود و حالت ضعف و ضایعات فیزیکی و روانی و اجتماعی افزایش می‌یابد و باعث زوال شخص می‌شود.

بنگ و چرس: ماده‌ای قهوه‌ای رنگ که از گل و ساقه گیاهی به نام شاه‌دانه هندی به دست می‌آید. دانه‌های فندقی شکل دارد که از برگ آن ماده سمی چرس گرفته می‌شود. به صورت مخلوط با آب و یا مثل توتون در سرقلیان یا چپق یا پیپ و یا داخل سگرت و یا جویدن و یا در دهان گذاشتن استفاده می‌شود. زبان‌های بسیاری بر مغز و اعصاب، دستگاه گوارش، جهاز هاضمه، قلب و دستگاه گردش خون و همچنین مجاری تنفس و حواس دارد. آثار سوء دیگری نیز بر روح و روان و تولید نسل و قوای جنسی دارد که حتی ذکر مختصر آن‌ها بسیار به طول می‌انجامد.

(<http://fa.wikipedia.org/wiki>)
شیخ الاسلام ابن تیمیه: به برخی از ضررهای این مواد اشاره نموده می‌فرماید: «چرس شخص معتاد را نشه نموده وی را مست و بی‌هوش می‌نماید، نامردی، زن‌صفتی و دیوئی را در نفس معتاد جا می‌دهد حتی

بالای مزاج تأثیر نموده انسان بزرگ و قوی را چون اسفنج ضعیف و ناتوان گردانیده در مقابل پرخور گردیده، و باعث دیوانگی انسان می‌شود، چنانکه سرنوشت اکثر افراد معتاد به این مواد به دیوانگی پیوسته است».^(۵)

تنباکو، نسوار و سگرت:

تنباکو یا توتون، گیاهی با برگ‌های پهن است که در اصل به آمریکای شمالی و جنوبی رشد می‌کرد و امروزه در سراسر جهان کشت می‌شود. به برگ‌های خشک و بریده شده این گیاه هم تنباکو می‌گویند. مصرف اصلی این گیاه تدخین دود حاصل از سوزاندن برگ‌های خشک آن است که دارای نیکوتین است. این کار با پیچیدن آن در کاغذ یا پیچیدن برگ‌های برش نخورده آن به صورت سیگار یا سیگار برگ و یا ریختن آن‌ها در سرقلیان و تدخین (کشیدن) آن‌ها انجام می‌شود.

(<http://fa.wikipedia.org/wiki>)

زبان‌های سگرت:

پژوهش‌های بسیاری در دنیا انجام شده که بر مضر بودن مصرف سگرت دلالت می‌کنند.... و پژوهش‌های زیادی نیز سگرت را از عوامل اصلی سرطان می‌دانند. به عنوان مثال در مطالعات گسترده مشخص شده که علت اصلی سرطان ریه سگرت است. یکی دیگر از زبان‌های سگرت سخت شدن رگ‌ها هست که باعث گرفتگی می‌شود. این گرفتگی ممکن است منجر به سکته قلبی شود.

(<http://fa.wikipedia.org/wiki>)

یکی از سیاست‌های قدرت‌مندان گستاخ و بی‌پروا، آلوده کردن جوانان به دخانیات و سگرت است و می‌بینیم که امروز قسمت عمده توتون سگرت جهان در آمریکا تولید می‌شود.

توتون سگرت در ایالت ویرجینیا و کارولینا می‌روید و پس از عبور از لوله‌های مخصوص و دیدن حرارت، خشک، به صورت سگرت در می‌آید و به سراسر جهان صادر می‌شود. بی‌شک، استعمال سگرت برای بدن ضرر دارد و

بسیار خطرناک است و انسان‌های بیمار، جامعه‌ای بزرگ را بیمار می‌کنند و این آرزوی استعمار است.

زبان‌های نسوار:

نسوار نام یک ماده گیاهی اعتیادآور سبزرنگ است و از برگ تنباکو گرفته می‌شود. در دفعات اول عوارض آن عبارت است از احساس سرگیچی و سردردی و تهوع و سایر عوارض. استفاده‌ای مدید از نسوار شامل از دست دادن تعامل رفتاری و حرکتی، ایجاد حرکات غیر طبیعی در چشم‌ها، تغییرات محسوس در فشار خون، افزایش ضربان قلب، دندان قروچه، لرزش، اختلال در خواب، وابستگی روحی و روانی، بیماری‌های لثه و سرطان لثه، سرطان حنجره و روده بزرگ، نارسایی‌های کلیوی است.

(<http://fa.wikipedia.org/wiki>)

ب- زبان عقلی و روانی:

نه تنها اسلام بلکه تمام ادیان آسمانی بخاطر حمایت از امور پنجگانه: دین، عقل، شرف و ناموس، جان و مال و به حفاظت آن تأکید داشته و خردمندان بر آن اتفاق دارند:

از جمله‌ای امور پنج‌گانه بطور مشخص و آسیب‌پذیر از مواد مخدر عقل انسان است؛ زیرا مواد مخدر مانند خمر در عقل آثار منفی‌ای باقی می‌گذارد. به گونه‌ای که استعمال آن موجب می‌شود انسان دور را نزدیک و نزدیک را دور ببیند.

نعمت بزرگ که پروردگار متعال برای انسان لطف نموده و انسان به

وسيله‌ای آن راه‌های خیر و هدایت را درک نموده، و

پروردگار خود را عبادت می‌نماید.

همین عقل انسان بوده که

خداوند آن را پیشوا و جانشین

در روی زمین قرار داده است

همه موجودات را برایش

مسخر کرد، ولی باز هم قربانی

جرعه‌ای از شراب یا پارچه‌ای از

چرس یا افیون و غیره پلیدی‌ای

می‌شود! پس افسوس به حال

﴿إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْرَنَ الشَّيْطَانِ﴾
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا
الاسراء: ۲۷

«اسرافکاران برادران شیطان‌اند و شیطان همواره نسبت به پروردگارش ناسپاس بوده است». اسراف و تبذیر عبارت از به هدر دادن مال، و مصرفیکه به تضییع و اتلاف بیانجامد. از مُغِيرَةُ بْنِ شُعْبَةَ رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُثُوقَ الْأَمْهَاتِ، وَمَنْعًا وَهَاتِ، وَوَادَّ النَّبَاتِ، وَكَارَهُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ».^(۷)

«خداوند بر شما حرام کرده است آزار پدر و مادر و منع آنچه را که بر شما واجب است و طلب آنچه را که از شما نیست و به گور کردن دختران را و نمی‌پسندد برای شما قیل و قال (گفتگوی زیاد) و کثرت سؤال و ضایع کردن مال را». اگر ما شخصی را ببینیم که همه روزه مقداری از پول خود را می‌سوزاند، آیا نمی‌گوییم این شخص دیوانه است؟ و آیا وی را ازین عمل دیوانه وارش باز نمی‌داریم؟ پس چطور به شخصی که عقل و بدن خود را با مال خود می‌سوزاند؟! نمی‌توان وی را دیوانه نامید؟! شخص معتاد به خاطر بدست آوردن مواد مخدر خود را در خطر مرگ قرار داده همه سختی‌ها را متحمل می‌شود، و در صورت نا چاری از دزدی، غارت، قتل و... دریغ نمی‌ورزد.

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- ابن منظور، محمد بن مکرم الأفریقی المصری. لسان العرب ج ۴، دار صادر - بیروت چاپ اول: ص ۲۳۰ (ب ت).
- ۲- مطیع: قریب الله. حکم مخدرات در اسلام ص ۱۲-۱۳، www.aqeedeh.com
- ۳- همان: ص ۱۳-۱۵
- ۴- همان، ص ۱۳-۱۵
- ۵- ابن تیمیه، شیخ الاسلام احمد بن عبد الحلیم. مجموع الفتاوی ج ۳۴، ص ۲۰۵ مجمع الملک فهد، مدینه منوره ۱۹۹۵م.
- ۶- مطیع: قریب الله حکم مخدرات در اسلام ص ۳۹-۴۰
- ۷- بخاری، محمد بن اسماعیل. الجامع الصحیح المختصر ج ۱، ص ۸۴۸، دار ابن کثیر، الیمامه - بیروت چاپ سوم ۱۴۰۷ - ۱۹۸۷

آن‌ها نیست مثل چرس، بنگ، هیروین، افیون و غیره...

بلکه زیان مواد مخدر بالاتر از شراب است؛ چون شیطان شخص معتاد به مواد مخدر را از نماز، ذکر خداوند، قرائت قرآن و همه عباداتی که به طهارت، و پاکی قلب و اخلاص ضرورت دارد، مانع واقع می‌شود، شخص معتاد به مواد مخدر، قادر به چنین اعمال نیک شده نمی‌تواند، چون خودش فاقد عقل و هوش است و فرقی میان پاکی و پلیدی، خوبی و بدی را کرده نمی‌تواند، و اینجاست که حکمت خداوند در مباح نمودن اشیای پاک و خوب، و حرام نمودن ناپاکی‌ها و پلیدی‌ها ثابت و هویدا می‌گردد.

د- زیان‌های اقتصادی:

مواد مخدر - اعم از افیون، چرس، هیروین، سگرت و... راه را برای تلف و برپادی مال هموار می‌سازد، در حالیکه قرآن مال را وسیله قوام زندگی مردم تعبیر نموده، تلف، اسراف و تضییع آن را حرام قرار داده است:

خداوند می‌فرماید: ﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَمًا﴾^{الانساء: ۵}
«و اموال خود را که خداوند آن را وسیله قوام زندگی شما گردانیده است به بی‌خردان ندهید».

پس شخصیکه خود را به مواد مخدر مبتلا و معتاد می‌نماید، از نادان‌ترین و بی‌خردترین مردمان خواهد بود؛ چون وی پول و مال خود را در راهی به مصرف می‌رساند که ضرر و زیان آن بطور مستقیم به عقل و بدنش وارد می‌شود، و در این راه بطور مستمر تا وقت تهیدست و بینوا شدن مصرف می‌نماید. مصرف کردن مال در جنین راه اسراف و تضییع مال به حساب می‌رود که از دلایل ذیل حرمت آن دانسته می‌شود: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾^{الاعراف: ۳۱}
«ای فرزندان آدم جامه خود را در هر نمازی برگزید و بخورید و بیاشامید اولی [زیاده روی مکنید که او اسرافکاران را دوست نمی‌دارد]».

کسیکه عقل خود را قربانی این چنین لذت‌ها و خوشی‌های خیالی و کوتاه مدت نموده آن را تباه و برباد می‌دهد، این لذت و مستی‌های خیالی، آفات و مصایب خطرناکی در پی دارند.

که انسان را بدتر از حیوانات می‌سازد، پس چه فرقی میان شخصیکه عقل خود را توسط شراب به برپادی می‌کشانند و شخصیکه به وسیله مواد مخدر آن را تباه می‌کند؟!!

همه ادیان آسمانی گذشته توجه خاص به این امور پنجگانه داشته‌اند، پس آیا ممکن است، دین اسلام که آخرین دین‌ها در روی زمین است و همه خوبیهای خاص و عام را در بر دارد راضی به آن باشد تا فردی از افراد منسوب به آن دیوانه وار چیزی را انداند و یا به طرف دیوانگی روان باشد؟! ابداً اینطور نخواهد بود، و هیچگاه اجازه نخواهد داد.^(۶)

ج- زیان‌های دینی مواد مخدر:

مواد مخدر همانند شراب پلید و از عمل شیطان است خداوند صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْكَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْهَوْنَ﴾^{المائدة: ۹۰ - ۹۱}

«ای مومنان! شراب، قمار، سنگ‌های نصب شده برای پرستش و بخت آزمائی به وسیله تیرها پلید و از کردار شیطان است، بنابر این از آن دوری کنید تا باشد که رستگار شوید، بی‌گمان شیطان می‌خواهد تابه وسیله شراب و قمار دشمنی و نفرت را میان شما ایجاد کند، و شما را از ذکر خداوند و از نماز بازدارد، پس آیا شما از این اعمال ناشایسته اجتناب نمی‌کنید؟!».

مواد مخدر انسان را از نماز و ذکر خداوند باز می‌دارد، و هر چیزی که مانع عبادت شود مانند شراب است و فرقی میان

حقوق رسول اکرم ﷺ

بالای امت مسلمه

قسمت دوم و آخر:

محبیب الرحمن افضلی

۱. نصرت رسول الله صلى الله عليه وسلم

نصرت و کمک یکی از حقوق پیامبر اکرم ﷺ به دو گونه تقسیم می گردد: الف: در زمان حیات و وفات او بالای مومنین است و این یکی از پیمان محکم و استوار صحابه کرام در وقت غزوه احد تحقق یافت چنانچه قتاده بن النعمان ﷺ میگوید: { أهدى إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم قوس فدفعها إلى يوم أحد فرميت بها بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى اندقت عن سنتها ولم أزل عن مقامي نصب وجه رسول الله صلى الله عليه وسلم ألقى السهم بوجهي كلما مال سهم منها إلى وجه رسول الله صلى الله عليه وسلم ميلت رأسي لأقبي وجه رسول الله صلى الله عليه وسلم بلا رمي أرميه فكان آخرها سهمها بدرت منه حدقتي على خدي وتفرق الجمع فأخذت حدقتي بكفي فسمعت بها في كفي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما رآه رسول الله صلى الله عليه وسلم في كفي دمعت عيناه فقال: (اللهم أن قتادة قد أوجه نيك بوجهه فاجعلها أحسن عينيه وأحدهما نظر) [كانت أحسن عينيه وأحدهما نظرا].^{«۱۴»}

ابن اسحق می گوید: عاصم بن عمر بن قتاده برای من روایت کرده است که رسول الله چنان از کمان خود تیر انداخت تا این که کناره ی کمانش نازک شده بود، پس از چنگ قتاده بن نعمان آن را برداشت و همچنان در نزد او بود. در آن روز چشم قتاده بن نعمان نیز آسیب دید و برکنده شد و بر روی اش افتاده بعد رسول الله چشمم را با دست مبارکش به حدقه اش برگرداند و چشمم بهبود یافت و چنان باز یافت که بهتر از گذشته اش می دید.^{«۱۵»} و حدیث دیگری را که براء ﷺ از کمک

و یاری پیامبر اکرم ﷺ روایت نموده میگوید: (قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَسَّانَ: اهْجُهمْ وَجَبْريلُ مَعَكَ.)^{«۱۶»} ترجمه: براء ﷺ می گوید: رسول الله به حسان گفت: مشرکین را هجو کن و جبریل هم ترا کمک می کند.

و در حدیث دیگری که رسول الله برای تشویق کمک صحابه ﷺ بر علیه مشرکین تحریک نموده می فرمودند: (أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْرَدَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي سَبْعَةِ مِنَ الْأَنْصَارِ وَرَجُلِينَ مِنْ قَرِيشٍ فَلَمَّا رَهَقُوهُ قَالَ مِنْ يَرْدِهِمْ عَنَا وَلَهُ الْجَنَّةُ أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ ثُمَّ رَهَقُوهُ أَيْضًا فَقَالَ مِنْ يَرْدِهِمْ عَنَا وَلَهُ الْجَنَّةُ أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُتِلَ السَّبْعَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَصَاحِبِهِ مَا أَنْصَفْنَا أَصْحَابَنَا.)^{«۱۷»}

ترجمه: رسول الله در جنگ احد با هفت تن از انصار و دو تن از قریش تنها ماندند. وقتی دشمن به ایشان حمله ور گردیده فرمودند: کیست که این دشمنان را از ما دور گرداند، و بهشت از آن او گردد؟ و رفیق من در بهشت باشد! مردی از انصار جلو آمد و کار زار کرد تا کشته شد. پس از او نیز، مردان دیگر انصار یکی پس از دیگری پیش آمدند تا تمامی آن هفت نفر کشته شدند. آنگاه، رسول الله به آن دو یار قریش خویش گفتند: هم زمان با ما به انصاف رفتار نکردند. و آخرین نفر از آن هفت تن رزمندگان انصار، عماره بن یزید بود، آنقدر جنگید، تا از شدت جراحت در جنگ بر زمین افتاد، چند لحظه بعد، گروهی از مسلمانان باز آمدند و دشمنان را از نزدیکی رسول الله به عقب راندند و رسول الله فرمود:

او را نزدیک من آورید.

او را به نزد رسول الله آوردند و آن حضرت او را بر پای خویش خواباند و درحالی که صورتش روی پای رسول الله قرار داشت، شهید شد.^{«۱۸»}

بلی این یک نمونه کوچک نصرت صحابه کرام در برابر حفاظت رسول الله است که صحابه به جان و دل، در مقابل دشمن با سر و جان خویش از پیامبر اکرم دفاع نمودند، و در عصر فعلی نصرت دفاع پیامبر اکرم ﷺ را نگذارد حتا از ارایه نمودن احادیث آنحضرت شرم شان می آید.

ب: نصرت پیامبر صلی الله علیه وسلم بعد از وفات این از مهمترین حقهای پیامبر اکرم ﷺ در زمان زندگی و پس از وفاتشان است. بر هر مسلمان واجب است در برابر این حمله های زهر آگین کینه توزان قد علم کند، و با تمام توان و نیرو و با استفاده از همه ای وسائل فن آوری از ساحت و مقام پیامبر اکرم ﷺ دفاع کند، و دروغ دروغگویان، مکر و حيله و نیرنگ و بهتان شیاطین را به حلقوم شان باز گرداند.^{«۱۹»}

فعلاً پیامبر اکرم ﷺ که در قید حیات و در میان ما نیست چگونه نصرت آنحضرت را نمود؟ بیگمان میتوانیم در عصر فعلی که خوبتر کمک و نصرت پیامبر اکرم ﷺ را نمود.

• زمانی که راه و روش پیامبر اکرم ﷺ در معرض تعارض قرار میگیرد بر ما لازم است که از سنت آنحضرت ﷺ دفاع نموده و در مقابل

ایشان با دلیل و منطق و استدلالات خویش از سنت او دفاع نمایند.

• بعضی از مغرضین و ملحدین در صفحات اجتماعی احادیث پیامبر اکرم ﷺ را دانسته و ندانسته مورد استهزاء قرار میدهند بر ما لازم است، تا در مقابل شان خاموش ننشسته بلکه از احادیث آنحضرت دفاع نمائیم و در مقابل شان جوابات جدی وقانع کننده با ارایه دلیل و منطق بپردازیم.

ج: گاهی اوقات در نشست های خوشی و غم جامعه احادیث موضوعی را بیان میشود بر ما مسلمانان لازم است تا احادیث صحیحہ رسول الله را به عوض احادیث موضوعی ارایه نموده و از احادیث موضوعی جلوگیری نمائیم.

د: بر ما مسلمان لازم است، تا از سیرت، اخلاق و سلوک اجتماعی پیامبر اکرم ﷺ در خانواده، اجتماع، موسسات تعلیمی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و معاملات روز مره خویش مورد استفاده قرار داده این نصرت و کمک بزرگ به آنحضرت ﷺ و سبب اصلاح جامعه و کشورما خواهد بود.

۲. نشر دعوت پیامبر صلی الله علیه وسلم هر کس بعد از وفات خویش از خود مقداری ثروت و دارای به جا می گذارد، رسول الله بعد از وفات خویش نشر و پخش دعوت اسلامی را به جا گذاشته است، و بر آن مسلمانان را تشویق و امر نموده میفرماید: (قَالَ بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً)»^{۲۰}

از طرف من به مردم ابلاغ کنید. ولو یک سخن باشد، برای نشر و پخش بیشتر اسلام در غزه خیبر زمانکه بیرق اسلام را بخاطر فتح خیبر به حضرت علی کرم الله تسلم نمود، آنگاه علی کرم الله وجهه از رسول الله پرسید؟ با آنان بجنگم تا مسلمان شوند؟ آنحضرت ﷺ فرمود:

(قَالَ: «عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَآخِرُهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ قَوْلَ اللَّهِ لَأَنْ يُهْدَى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ خُمْرِ النَّعَمِ.»)^{۲۱}

با تائی، نزد آنان برو تا بدانجا برسی، سپس، آنها را به اسلام، دعوت کن و از دستورات الله

متعال باخبر ساز، قسم به الله است اگر یکی از آنان به وسیله تو هدایت شود، برایت از شتران سرخ رنگ بهتر است." در آن زمان شتران سرخ رنگ، در نزد اعراب از ارزش بسیار بالایی برخوردار بودند "»^{۲۲} یکی از عوامل که پیامبر اکرم ﷺ در روز قیامت به آن افتخار میکنند کثرت امت اوست.

میفرماید: (مُكَاتِبُكُمْ الْأَنْبِيَاءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)»^{۲۳} من در روز قیامت میان امت ها به کثرت شما افتخار میکنم. و یکی اسباب تکثر این امت ادامه دعوت الی الله عزوجل است، که مردم بدین وسیله فوج، فوج به دین الله داخل میشود. وظیفه دعوت یکی از وظایف پیامبران و اتباع آنها میباشد چنانچه الله متعال میفرماید:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلُ اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسِعَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُنْكَرِينَ﴾^{یوسف: ۱۰۸} بگو: این راه من است که من (مردمان را) با آگاهی و بینش به سوی الله می خوانم و پیروان من هم (چنین می باشند) و الله را منزّه (از انباز و نقص و دیگر ناشایسته) می دانم، و من از زمره مشرکان نمی باشم (کسی و یا چیزی را شریک الله متعال نمی دانم). و یکی از بهترین و احسن ترین اعمال نزد الله متعال بوده است میفرماید:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ فَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾^{فصل: ۳۳}

ترجمه: گفتار چه کسی بهتر از گفتار کسی است که مردمان را به سوی الله متعال می خواند و کار های شایسته می کند و اعلام می دارد که من از زمره مسلمانان (مقادان اوامر یزدان) هستم؟ بلی بهترین سخن همان سخنی است که در دعوت به سوی الله متعال و عمل صالحه گفته شود یکی از اسباب بهتری این امت نسبت به امت های سابقه اینست که مردم پیامبر اکرم ﷺ دعوتگر هستند، مردم به سوی الله متعال دعوت مینمایم چنانچه الله متعال سبب بهتری امت رسول الله را چنین میفرماید: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَكَلَّمَ اللَّهُ أَهْلَ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ﴾^{= آل عمران: ۱۱۰} ترجمه: شما (ای پیروان محمد) بهترین امتی

هستید که به سود انسانها آفریده شده اید (مادام که) امر به معروف و نهی از منکر می نمائید و به الله متعال ایمان دارید.

برادران گرامی! از آیات و احادیث فوق به خوبی معلوم میشود، یکی از وظایف بسیار بزرگ و مهم این امت دعوت، پخش و نشر دین اسلام عزیز است چونکه ما و شما ایمان داریم که دیگر پیغمبری نمی آید، پس وظیفه من و شما اینست که دعوت را از فامیل خویش آغاز نمائیم تا توانسته باشیم، سبب اصلاح خود و جامعه خویش گردیم.

۳. تعظیم پیامبر صلی الله علیه وسلم تعظیم پیامبر اکرم ﷺ یکی از حقوق دیگری اوست که بسیاری مردم در آن کوتاهی می کنند، الله متعال میفرماید:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِيدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا لِّتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَمْسِلًا﴾^{التح: ۸ - ۹}

ما ترا به عنوان گواه و مژده رسان و بیم دهنده فرستاده ایم. (ما محمد را به سوی شما مردمان فرستاده ایم) تا به خدا و پیغمبرش ایمان بیاورید، و الله را (با یاری دادن دینش) یاری کنید، و او را بزرگ دارید، و سحرگاهان و شامگاهان به تسبیح و تقدیسش بپردازید. ابن سعدی میگوید: (أَيُّ تَعْظُمُوا الرَّسُولَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتُوقِّرُوهُ، أَى تَعْظُمُوهُ، وَتَجْلُوهُ، وَتَقْوَمُوا بِحَقِّهِ، كَمَا كَانَتْ لَهُ الْمُنَّةُ الْعَظِيمَةُ فِي رِقَابِكُمْ)»^{۲۴}

۴. درود فرستادن در وقت ذکر رسول الله (ص) یکی از وظایف فردی مومنان نسبت به رسول الله درود و سلام فرستادن به پیامبر اکرم ﷺ است. قرآنکریم، درود مومنان نسبت به رسول الله را در ردیف درود الله متعال و ملائکه قرار داده و مومنین را فرمان داده است تا بر آن حضرت محمد ﷺ درود بفرستند. چنانچه الله متعال مومنین را امر فرموده است، تاهواره بر پیامبر الله درود و سلام بفرستند.

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾^{الأحزاب: ۵۶}

ترجمه: خداوند و فرشتگانش بر پیغمبر درود می فرستند، ای مومنان! شما هم بر او درود بفرستید و چنان که باید سلام بگوئید.

و در حدیث امام ترمذی از ابی هریره ؓ در

کتابش ذکر نموده میگوید:

(رَغِمَ أَنْفُ رَجُلٍ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ) «۲۵»

خوار و ذلیل بادا آن کسی که یادی از من در نزدش شود و بر من درود نفرستد. و در حدیث دیگری میفرماید: (إِنْ أَوَّلَى النَّاسِ بِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَيَّ صَلَاةً) «۲۶» نزدیکترین مردم به من در روز قیامت، کسی است که بیش از همه بر من درود و سلام فرستاده است.

در حدیث دیگر مذمت کسانی بیان شده است که درود به آنحضرت ﷺ نفرستند میفرماید:

(الْبَخِيلُ مَنْ ذُكِرَتْ عِنْدَهُ وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ) «۲۷»

بخیل آن کسی است که نام من نزدش به میان آمد و بر من درود و سلامی نفرستاد. واقعاً از بی وفائی و بی معرفتی و کم لطفی است اگر مسلمانی نام رسول الله سرور و سید بشریت را بشنود، سپس در کمال بخل و بی توجهی صلواتی و درودی جانیه نثار آن مقام والا نکند.

جوانان گرامی! امام ابن قیم رحمه الله کتابی دارند بسیار ارزشمند به نام (جلاء الأفهام فی فضل الصلاة علی محمد خیر الأنام) بسیار از فواید سلام و درود فرستادن بر پیامبر اکرم ﷺ را در آن متذکر شده است. جای دارد سری به این کتاب بزنید.

۵. دوستی با دوستان پیامبر صلی الله علیه وسلم

و دشمنی با دشمنان پیامبر صلی الله علیه وسلم

یک دیگری از حقوق پیامبر اکرم ﷺ دوستی با دوستان او، و دشمنی با دشمنان اوست. الله متعال ﷻ نکوهش سختی را به کسانی که دشمنان الله و رسول الله را به دوستی می گیرند، بیان نموده میفرماید: ﴿لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ...﴾^{۲۲} المجادلة: ۲۲

ترجمه: مردمانی را نخواهی یافت که به الله و روز قیامت ایمان داشته باشند، ولی کسانی را به دوستی بگیرند که با الله و پیغمبرش دشمنی ورزیده باشند، هرچند که آنان پدران، یا پسران، یا برادران و یا قوم و قبیله ایشان باشند، چرا که مومنان،

خدا بر دلهایشان رقم ایمان زده است و با نفخه ربانی خود یاری شان داده است و تقویت شان کرده است.

و از دوستی و محبت اوست، محبت ورزیدن با شاگردان و یاران و صحابه او، و احترام گذاشتن به آنها، و شناختن جایگاه و مقام والایشان، و ذکر خیرشان، و پیروی از آنها و طلب آمرزش و مغفرت الهی برایشان، و زبان درازی نکردن در حقشان، و سکوت کردن بر آنچه بین آنها روی داده، و دشمنی با هرکسی که با آنها دشمنی ورزد. و یا آنها را به بدی یاد کند، و یا به کسی از آنها توهین روا دارد. چرا که آنها حلقه ی وصل بین ما و پیامبرمان بوده اند، و در راه رساندن دین و قرآن و فرامین پیامبر بزرگوار ﷺ جان، مال، روح و روانشان را فدا کرده چه جان فشانیها و رشادت ها و ایثار ها که نکرده اند.

و همچنین از محبت رسول الله که اهل بیت ایشان اعم از، همسران و دختران و نوادگان و خویشان آن حضرت را احترام بگذاریم، و از آنها در مقابل زبان درازیهای نادانان و ابلهان دفاع کنیم، و در حقشان افراط نورزیم، و غلو و زیاده روی نکنیم. و از نشانه های محبت رسول الله دوست داشتن علما و دانشمندان اهل سنت و تحقیر و اهانت نکردن آنها، و زبان درازی نکردن در حقشان، چرا که آنها سربازان و خادمان سنت و راه و روش پیامبر اکرم ﷺ هستند، و آن را زنده نگه می دارند. و از نشانه های دوستی پیامبر اکرم ﷺ که با دشمنان او، کافران و منافقان و گمراهان گرفته تا بدعت سازان و نو آوران در دین دشمنی ورزیم.

روزی مردی از هوا پرستان و بدعت فروشان به امام ایوب سختیانی گفت:

می خواهم از شما یک کلمه ببرسم؟ ایشان از روی محبت و احترام زیاد شان به پیامبر اکرم ﷺ و از شدت دشمنی ای که با بدعت کاران داشتند چهره اش را از او برگردانید و با اشاره ی انگشت به او فهماند که حاضر نیستم نیم کلمه ای از تو بشنوم چه رسد به یک کلمه. «۲۸»

خواننده ای گرامی!

این هم بعضی از موضوعات که در حقوق پیامبر اکرم ﷺ بیان گردیده از شما خواهشمندم تا تمام این حقوق و وجایب را عملی نموده و از حلاوت ایمان که پیامبر اکرم ﷺ بر امت خویش وعده نموده برخوردار گردیم.

و من الله توفیق.

مآخذ:

۱۴- الطبرانی، سلیمان بن أحمد بن أبیوب أبو القاسم الطبرانی، ناشر مكتبة العلوم والحكم، الطبعة الثانية، عام ۱۴۰۴-۱۹۸۳. تحقیق، حمدی بن عبدالحجید السلفی، عدد الأجزاء ۲۰ ج ۱۹ ص ۸ رقم ۱۲.

۱۵- ابن هشام، عبدالمکک ابن هشام، متوفی ۲۱۸ هـ ق، ترجمه مسعود انصاری، سیرت محمد رسول الله (هجرت تا خندق) چاپ اول ۱۳۹۲ هـ ۱۴۳۵ ق، انتشارات مولی ۲ ص ۴۵۹.

۱۶- صحیح البخاری، حدیث، ۳۲۱۳.

۱۷- صحیح مسلم، حدیث، ۱۷۸۹.

۱۸- سیرت ابن هشام ج ۲ ص ۴۵۶.

۱۹- عادل بن علی الشدیدی استاد تفسیر و علوم قرآن کریم دانشگاه ملک سعود، ترجمه و نگارش، کتاب درسهای از مدرسه رسول الله صلی الله علیه و وسلم، نورمحمد، جمعه، استادادیات عرب، دانشگاه بین المللی اسلامی، اسلام آباد،

۲۰- صحیح بخاری، ۳۴۶۱.

۲۱- صحیح بخاری، حدیث شماره، ۲۹۴۲.

۲۲- محمد بن اسماعیل البخاری، مختصر صحیح بخاری فارسی، مترجم، ج ۱ ص ۱۰۳۳ شماره حدیث ۱۲۵۴
۲۳- الشیبانی، أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال الشیبانی، ولد فی بغداد سنة ۱۶۴ و توفي سنة ۲۴۱، کتاب مسند الإمام أحمد بن حنبل، المحقق، شعيب الأرنؤوط وآخرون، ناشر، مؤسسة الرسالة طبع الثانية ۱۴۲۰ هـ ۱۹۹۹ م ج ۲۱ ص ۱۹۱ شماره، ۱۳۵۶۹.

۲۴- السعدی، عبد الرحمن بن ناصر بن عبدالله بن ناصر بن حمد آل سعدی، ولد سنة ۱۳۰۷ توفي سنة ۱۳۷۶، تيسير الكريم الرحمن فی تفسیر كلام المنان، الناشر، الدار العالمية، الطبعة الثانية، عام ۱۴۳۷ هـ ۲۰۱۶ م. ص ۸۴۹.
۲۵- الترمذی، محمد بن عیسی أبو عیسی الترمذی السلمي، الجامع الصحیح سنن الترمذی الناشر دار إحياء التراث العربی بیروت، تحقیق، أحمد محمد شاکر وآخرون عدد الأجزاء ۵ حدیث شماره ۳۵۴۵ ج ۵ ص ۵۵۰، شیخ البانی صحیح دانسته است.

۲۶- البیسی، محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم التمیمی البیسی، صحیح ابن حبان طبع الثانية (۱۴۱۴ هـ ۱۹۹۳ م) تحقیق، شعيب الأرنؤوط عدد الأجزاء ۱۸ الناشر: مؤسسة الرسالة بیروت حدیث ۹۱۱ ج ۳ ص ۱۹۲، شعيب الأرنؤوط ضعیف دانسته است.

۲۷- سنن ترمذی شماره حدیث ۳۵۴۶ ج ۵

ص ۵۵۱ وشیخ البانی حدیث را صحیح ندانسته است. صحیح ابن حبان شماره حدیث ۹۰۹ شعب الأرنؤوط اسنادش را قوی می داند.

۲۸- درسهای از مدرسه پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم ص ۱۹۱.

رشوت د اسلام مبارک دين له نظره

احسان الله امينی

لَا تَكْفُرُوا لِلْأَعْلَامِ لَكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنْ آمَوِلِ النَّاسِ
بِالْأَعْلَامِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

ژباړه: او تاسې په خپلو منځونو کې یو ډېل مالونه په ناحقه مه خورئ او حاکمانو ته یې هم ډېډو په توګه ددې په خاطر مه ورکوئ ترڅو ستاسې یوه ډلګۍ د خلکو مالونه په ظلم او تېري سره وخوري په داسې حال کې چې تاسې ښه پوهېږئ.

په دې آیت شریف کې په دوه ځایونو کې د رشوت (ډېډې) په حرمت باندې استدلال کولای شو لومړی دې آیت شریف ټول انسانان د حرامې او باطلې لارې د مالونو د خورلو څخه منع کوی، چې په دې کې رشوت هم شاملېږي، ځکه چې رشوت هم د حرامو یو ډول دی اما د **﴿وَتَذْلُوا بِهَا﴾** کلمه د مفسرینو په وینا په رشوت باندې صراحت لري او انسان یې د رشوت په واسطه، د بل

د مال د خورلو څخه منع کړی دی **﴿وَلَا تَأْكُلُوا﴾** کلمه ښه ده او د هغې غوښتنه هم حرمت دي. همدا رنگه په عزیزالتفاسیر کې **﴿وَتَذْلُوا﴾** د کلمې په اړه داسې لیکل شوي دي: **﴿وَتَذْلُوا﴾** (کلمه د ادلاء) څخه اخستل شوي ده چې اصلي حرفونه یې (د)، (ل) او (و) دي یعنې (ذلو) ده. نو د لغت په اعتبار سره یې معنی داسې کېږي چې د مالونو څخه بوکه مه جوړوئ چې قاضي ته یې ور وغزوئ او د هغه څخه ورباندې ناحقه فیصلې راواخلئ. لکه چې یو څوک د یوې ژورې څا د اوبو څخه استفاده نشي کولای ترڅو چې بوکه ورڅوړنده نکړي او اوبو ورباندې راپورته نه کړي. نو تاسې هم چې کله پر دی مال قانوناً نه شی خورلای او یامو ورباندې زورنه

باید دقانون دتطبیق په واسطه وساتل شي.

ښکاره خبره ده که چیرې د رشوت دروازې خلاصې شي نو صحیح قوانین به معکوسې نتیجې ورکړي: ځکه داسې خلک شته چې قوي دي او د رشوت ورکولو توان لري نو په نتیجه کې همدا رشوت د زور واکانو په لاس کې د ظلم او تیري د دوام او کمزورو په حقوقو د تیري یوه نوې وسیله وي. نو همدا دلیل دی چې په کومه ټولنه کې رشوت رایج شي د هغې ټولنې بشپړازي له منځه ځي او د هغوی په ټولو حقوقی، سیاسي او ټولنیزو سازمانونو کې ظلم، فساد، تبعیض او بې عدالتي نفوذ کوي او د قانوني عدالت څخه به یواځې نوم پاتې وي. څرنگه چې پوهیږو د اسلام د مبارک دین منابع قرآن کریم، احادیث او اجتہادي مصادري نوموړي هم د رشوت جرم د هرې منبع له نظره په مختصر توګه څیړو:

لومړی باید رشوت وپېژنو:

رشوت: رشوت د رشایرشو، رشوا، څخه اخیستل شوی چې اسم فاعل یې راشي، او اسم مفعول یې **مَرشُو** راځي. ویلی شي: (رشا موطئاً) یعنې مؤظف ته یې رشوت ورکړو او رشوت هغه څه ته ویلی شي چې چاته د حق پرته څه ورکولی شي د څه ناوړه د پوره کولو، یا د باطل د حق ګرځولو او یا د حق باطل کولو لپاره ورکول کیږي، همدارنگه ویلې شي: (رشا الشاهد حتی لا یقول الحقیقة) یعنې شاهد ته یې رشوت ورکړو ترڅو حق ونه وای. ^۱

په قرآن کریم کې زیات داسې آیاتونه موجود دي چې د رشوت د حرمت لپاره د هغه څخه استفاده کېږي چې د هغې له جامې څخه یې ځینې په لاندې ډول ذکر کوو:

الله **﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذْلُوا بِهَا إِلَى﴾**

الله **﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذْلُوا بِهَا إِلَى﴾**

الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و أشهد أن لا إله إلا الله، وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده و رسوله. اما بعد

زمونږ د مقدس دين او د محمدي غراء شريعت له مهمو مقاصدو څخه يو ستر مقصد د عدالت پلي كول اود ظلم مخنيوی دی او د آسماني كتابونو د نزول يو حكمت هم دا دی څرنگه چې دې آيت شريف كې بيان شوی:

﴿لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ﴾ ^{الحديد: ۲۵}

یعنی چې خلک عدالت او انصاف قایم کړي. عدالت په قول او عمل کې پلي کول ایماني وجیبه ده باید چې اداء کړي. الله **﴿وَلَا تَقْلُتُمْ قَاعِدُوا﴾** ^{الانعام: ۱۵۲} فرمایي: کله چې وینا کوئ نو عدالت پکې وکړئ! د عدالت د نقض ټول اسباب او عوامل په اسلام کې منع او حرام دي نو بناءً د عدالت پر وارندې یوه ستره ننګونه رشوت او ډېډې اخیستل او ډېډې ورکول دي.

لکه څنګه چې پوهیږو او د لویو بلاګانو څخه چې له پخوا راهیسې بشري ټولنه ورسره لاس او ګیروان دی او زیات دوام لري د رشوت خورلو موضوع ده چې د اجتماعي عدالت د پلي کیدو یو لوی خنډ دی او دا د دې سبب کیږي چې قوانین د دې په ځای چې د کمزورو وګړو ګټې وساتي، د ظالمانو په نفع چې هغه یې باید محدود کړې وای، کارول کېږي ځکه زور واکان او قوي خلک کولای شي چې په خپل زور سره خپلې ګټې خوندي کړي دا کمزوري خلک دي چې د هغوګټې او حقوق

رسپري چې په غصب باندې يې واخلي نو بيا ورته حيله مه جوړوئ چې د قاضي په فيصله يې خپل خان ته راکش کړئ چې دا؟ په دوه صورتونو سره تحقق موندلای شي:

الف: چې د خپلو مالونو د يوڅه برخې څخه پرې جوړکړئ او قاضي ته يې د رشوت په توګه ور وړاندې کړئ ته به وايي چې د همدې پرې په سربېرې بوکه ده او د قاضي څخه په هغه کې د فيصلې او به راپورته کوئ په دې صورت کې که څه هم فيصله اخيستونکي ته ورکړل شوی مال نه حاللېږي مګر په قاضي باندې د الله ﷻ له پلوه دلعت باران ورېږي لکه نبي کریم ﷺ د ابوهريرة ﷺ په روايت فرمايې: (عن أبي هريرة قال لعن رسول الله ﷺ الراشي والمرتشي في الحكم) ^(۲)

زېاره: له أبي هريرة ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايی دی لعنت وي په فيصله کې په رشوت ورکونکي او رشوت اخيستونکي باندې.

ب: چې د هغه مال محاکمه چې د خورلونيت موورته کړی وي قاضي ته وروړاندې کړي ترڅو ستاسو په ګټه فيصله وکړي ته به وايي چې حرام مال يوېږی دی او په قاضي باندې ورځوړندشونو قاضي يې په سربېرې د فيصلې بوکه وتړله او تا خپل خان ته راکش کړه.

- دويم آيت د قرآن کریم چې د رشوت د حرمت د اثبات لپاره چې په هغه باندې استناد کولای شو دا آيت شريف دي چې الله ﷻ فرمايې: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونُ بِمَكَرٍ عَنْ رَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ ^(النساء: ۲۹)

زېاره: اي مؤمنانو! خپل مالونه په خپلو منځونو کې په باطل ډول مه خوړئ. راکړه ورکړه دي د دواړو لورو په خوښه سره وي او خپل ځانونه مه وژنئ په تحقيق سره الله ﷻ په تاسو رحم لرونکی دی. ځکه د غه شان مالونه انساني ټولنې نه صفا او برکت له مينځه وړي لکه څرنگه چې د ونې پوتکی شکول د ونې د وچيدو او مړاوي کيدو لامل ګرځي. وګورئ چې رشوت يا بډې اخيستنه څومره يو عام او خطري آفت دی او د هغه له لارې لاسته راغلی پیسې د ډېرو حرامو او خبيثو پیسو په کتار کې واقع شوي او ډېر خبيث، ډېر رسوا او ډېرې سپکې يې همغه

بډې يا رشوت ګڼل شوي دی د يوربېستي مؤمن وجدان، ايمان او افکار د دغه ناوړه او ناسم کارنه ډېر لرې تېښتي، ځکه چې د رشوت پیسې ډېرې سپکې او خبيثې پیسې دي چې انسان سپک او ذليل کيږي. لوړ پوړو چارواکو او قضاتو، حاکمانو، متبوعينو، رئيسانو او ټولو مافوق اميرانو او مسؤلينو ته ډالی ورکول:

اسلامي شريعت په هر شکل او په هر نوم باندې رشوت، که د هديه په نوم وي او ياکوم بل شی باندې نومول شوي وي هغه يې حرام کړي دی او د نوم بدلول سره يې د حرمت له دايره څخه نه وځي، ځکه پغمبر ﷺ په يو حديث کې دا رنگه فرمايې: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ عَلَى عَمَلٍ فَرَزَقْنَاهُ رِزْقًا فَمَا أَخَذَ بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ غُلُولٌ» ^(۳)

زېاره: څوک چې مونږ په کوم کار وګمارو، او څه حقوق هم په مقابل کې ورکړو هر څه چې دخپلو حقوقونه اضافه واخلې هغه خيانت دی. حضرت محمد ﷺ په يو بل حديث شريف کې فرمايې: (من شفع لأحد شفاعة فأهدى له هدية فقبلها فقد أتى بابا عظيما من الربا) ^(۴)

زېاره: څوک چې د بل چا لپاره سپارښت وکړي (واسطه شي) او د هغه په مټ ورته هديه ورکول شي په رېښتا چې هغه د سود يې دروازي ته ننوت. امام غزالي ﷺ فرمايې: کله چې اسلام تر دې کچې د رشوت په اړه سختي کوي نو پر قاضي او هغو کسانو چې د قاضي په مرتبه کې دي لازم دي چې يوازې هغه څيزونه چې د قاضي کېدو او يا د حاکم کېدو څخه وړاندې او په خپل کور کې ناست وي او د هديه په توګه ورته راوړل کيدو، اجازه لري چې د قضاوت يا حکومت په وخت کې هم واخلې. او د هغو څيزونو اخيستل چې پوهيږي د مقام په خاطر ورته ورکول کيږي حرام دي خو کوم چې نه پوهيږي دوستان يې د دوستي په خاطر او که د دوي د مقام په خاطر ورته راوړي دې کې شبه ده اوبایدورنه ډډه وکړي. ^(۵)

د رشوت اخيستونکي او ورکونکي د لعنت وړ دي: د اسلام نجات بښونکي دين دغه کار مسلمانانو لپاره حرام کړي چې د يو کار تر سره کولو په خاطر د رشوت لار غوره کړي او همدا شان مسؤلينو او چارواکو لپاره يې منل حرام دي او رشوت ورکونکي او اخيستونکي يې ملعون معرفي کړی دی.

په دې حديث کې دوی باندې لعنت شوی: (عن عبدالله بن عمرو قال لعن رسول الله ﷺ الراشي والمرتشي) ^(۶)

زېاره: له عبد الله بن عمرو رضی الله عنه څخه روايت دی چې نبي کریم ﷺ لعنت ويلې دی په رشوت ورکونکي او رشوت اخيستونکي باندې. همدا رنگه يو بل حديث کې همدا داسې راځي (عَنْ ثُوبَانَ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ وَالرَّائِشَ يَغْنِي الَّذِي يَمْشِي بَيْنَهُمَا) ^(۷)

زېاره: د حضرت ثوبان رضی الله عنه نه روايت دی چې رسول الله ﷺ رشوت ورکونکي او اخيستونکي او هغه څوک چې د دواړو ترمنځ واسطه کيږي لعنت ويلی دی. د پورته قرآني آياتونو او د نبي کریم ﷺ د مبارکو احاديثو څخه سرګنده او په کوټه کيږي چې رشوت يا بډې يوناړو، قبيح، خبيث او حرام عمل دی نو مونږ مسلمانانو باندې لازمه ده چې له دې حرام عمل کولو او يا د بل چا لپاره د دې حرام عمل کولو په موخه واسطه نه شواو بايد خان ترې وساتو، ځکه خدای مه کړه که بډې عمل باندې ککړ (مردار) شوو نو بيا به د الله ﷻ جواب په آخرت کې څه ووايو؟ او حال دا چې د نبي کریم ﷺ د لعنت لاندې به راشو. الله ﷻ د مونږ ټول مسلمانان له دې حرام عمل څخه وساتي.

وآخر دعونا آن الحمد لله رب العالمين
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.
مؤخذونه:

- ۱- مختار، أحمد مختار عبد الحميد عمر، معجم اللغة العربية المعاصرة، ٢، مخ ٨٩٧.
- ۲- الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى السلمي، سنن الترمذي، ٣، مخ ٦٢٢، د حديث شميره ١٣٣٦ ناشر: دار إحياء التراث العربي- بيروت.
- ۳- المسجستاني، أبو داود سليمان بن الأشعث، سنن أبي داود ٣، مخ ٩٤، د حديث شميره ٢٩٤٥، الناشر: دار الكتاب العربي- بيروت.
- ۴- الشيباني، مسند الإمام أحمد بن حنبل، ٥، مخ ٢٤١، د حديث شميره ٢٢٣٠٥ ناشر: مؤسسة قرطبة - القاهرة.
- ۵- قرضاوي، دكتور يوسف، حلال و حرام در اسلام، مخ ٤٠٢.
- ۶- الترمذي، محمد بن عيسى أبو عيسى السلمي، سنن الترمذي، ١٣٣٧ ناشر: دار إحياء التراث العربي- بيروت.
- ۷- مسند الإمام أحمد بن حنبل، مخ ٣٧، ٨٥، د حديث شميره ٢٢٣٩٩.

محمل پیامبر عالم و جهان شمول

مولوی کوهستانی

آمیخته به اعجاز بوده و کتابش نیز معجزه ابدی است؟ همه اعجاز است، پس آیا در مقابل اعجاز، چیزی جز اظهارعجز پسندیده و ممکن است؟ آن که پروردگار در موارد فراوانی نام او را قرین نام خویش ساخته است آن که دین او همه ادیان را منسوخ کرده است، خداوند کریم او را اسوه خوانده و حاصل نمودن محبت و رحمت الهی و هدایت و رستگاری به اطاعت او مربوط و منوط است.

گرچه در وصف و بزرگی شأن و رسالت محمد رسول الله اندوخته ها و توانمندیها ی بندگان حقیری چون ما بسی اندک و ناچیز می باشد و جرأت حرکت دادن قلم و آغازیدن سخن درین راستا از بضاعت و بساط علمی ما بعید می باشد لکن چون مسئولیت برحسب استطاعت و تحمل مطابق طاقت است به نیت دنبال نمودن راه خامه بدستان و اتصال به قافله رهروان پاک باز سنت و سیرت، میخواهم در حد مقدور خویش راجع به جهانی بودن و عالمی بودن رسالت خاتم النبیین محمد ﷺ نکاتی را به اختصار عرض نمایم.

در مطلع بحث عالمی بودن و جهانی بودن دعوت پیامبر بزرگ اسلام باید

عالمتاب درخشش و تجلی داشته و هرچه اندرین باب گفته و نوشته شده بازهم اندک معلوم می شود و بیشتر از هزار و چارصد سال است که همه سرآمدان روزگار، نخبه گان دوران، فلاسفه و نوابغ قرون و اعصار و پرآوازه ترین متفکران و رجال برجسته و منورعالم، گزیر و گریزی نداشته اند مگر اینکه جلال و شوکت و هیمنت و عظمت، فخرکاینات محمد رسول الله را، اعتراف و تعظیم نمایند که کرده اند زیرا تمکن سنت و سیرت و دین آورده او، یگانه ارزش بقا و دوام هستی جهان است.

فراگیری و احتوای چنین بحثی نه تنها ازحوزه توانمندی های ما بلکه از حیطه همه قلم ها و سخنان بشری و تفسیر زمانها بیرون و افزون میباشد. علامه اقبال لاهوری درین باب چه زیباگفته است:

هر که عشق مصطفی سامان اوست
بحر و برادر گوشه دامان اوست
بلی چگونه به شناخت شخصیتی نایل
آمد که امام رسولان بود، چه سان به
بلندای قلّه ای نگریست که تا { قاب
قوسین او ادنی } رفته است؟ چه سان
می توان سر رشته اسرار حیات انسانی
را گشود که خود و زندگی اش سرتاسر

حمد و سپاس بیکران خاص به خدای رحمان است که هستی بخش جهان، یار و یاورستم دیدگان، فرمانروای بی همتا و دانای تواناست و درود بر خاتم پیامبران حضرت محمد مصطفی ﷺ و درود بر خاندان عزیز و ارجمند و یاران پاک نهاد و سربلندش که همه توان خویش را در گسترش دعوت اسلام، نثار و قربان نمودند.

جایگاه عالی و مقام شامخ سرورکاینات و شخصیت ممتاز و یگانه، ناجی بشریت و ختم دیوان نبوت، محمد ﷺ بسی جلیل، عظیم و سترگ است. وقتی نویسنده به قصد نگارش مطلبی پیرامون سیرت تابناک آن جناب ﷺ خامه را به دست می گیرد در شگفت میماند که از کجا آغاز کند، کدام بعدی ازین رسالت عظیم را به تعریف بگیرد و چطور.

نویسندگان، ادبا و فضلاً به شکل پیگیر کوشیده اند تا در ابراز محاسن خاتم الانبیاء و سلطان اولیاً محمد مصطفی ﷺ و اذاعه و اشاعه سیرت فرخنده و نورانی جناب شان ازهمدیگر سبقت نمایند، ولی هنوز که هنوز است سیرت والای مقتدای پرهیزگاران و خاتم پیامبران، چون آفتاب

اظهارداشت که عظمت و رفعت مقام پیامبر بزرگ اسلام تا آنجا اعماق، توسع و فراخنا دارد که فراتر از آفرینش انسان مطرح بوده است.

«عن ابی هريرة قال: قالوا يا رسول الله متى وجبت لك النبوة قال و آدم بين الروح والجسد»^۱

ترجمه: ابو هريره رضی الله عنه روایت میکند که اصحاب، به پیامبر صلی الله علیه و آله عرض کردند یا رسول الله نبوت برای خودت چه وقت ثابت شد، آن حضرت صلی الله علیه و آله گفت: برای من آنگاه نبوت ثابت شد که آدم میان روح و جسد بود.

یعنی خلقت آدم تمام نشده بود و هنوز روح به جسد او حلول نکرده بود.

«انی عندالله فی ام الكتاب خاتم النبیین و ان آدم لمنجدل فی طینته...»^۲

ترجمه: به درستی که من نزد خداوند متعال در ام الكتاب به حیث ختم کننده پیامبران بودم و هرآئینه آدم هنوز بر زمین درگل و سرشت خود بود. ای بلند آسمان پیش قدرت خجل تو مخلوق و آدم هنوز آب و گل^۳

محمد صلی الله علیه وسلم خاتم پیامبران
بی تردید به همانگونه که پیشینه و سبقت سرور دوجهان محمد رسول الله ثابت و مبرهن است، با آمدن ایشان دیوان فرستادن انبیا بسته می شود و جناب شان آخرین پیامبران می باشند. ستاره دعوت ایشان هرگز افول نداشته و روشها و گونه ها و سنت احمد مختار تا پایان جهان همچون نور جاویدان و تابلوی افتخار بشریت میباشد.

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ...﴾^۴

ترجمه: محمد پدر (نسبی) هیچ یک از مردان شما (نه زید و نه دیگری) نبوده (تا ازدواج با زینب برای او حرام باشد)

و بلکه فرستاده خدا و آخرین پیغمبران است (و رابطه او با شما رابطه نبوت و رهبری است).

﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ آخرین پیغمبران. واژه (خاتم) اسم آلت است. یعنی ابزاری که بدان ختم و مهر می گردد در اینجا مراد آخرین فرد پیغمبران است و این که آئین او آئین مردمان درطول زمان و سراسر جهان است»^۴

رسالت جهانی و عالمی

رسالت محمد صلی الله علیه و آله رسالت عالمی و جهانی بوده و مختص به گروه یا قوم و یازمان و جغرافیای خاص نمی باشد. خداوند کریم در خطاب به پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾^۵

ترجمه: (ای پیغمبر!) ما تو را جز رحمت برای جهانیان نفرستاده ایم.

﴿رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ رحمت برای جهانیان. وجود پیغمبر خاتم سبب سعادت دو جهان مردمان است. چرا که عمل به آیین و برنامه ای که او با خود آورده است ناکامیها و بدبختیها و بیدادگریها و تباهاکاریها را پایان می دهد، و سرانجام منتهی به حکومت صالحان با ایمان بر معموره جهان خواهد شد، و در پایان آنان را به نعمت جاوید و سرمدی آخرت نایل خواهد کرد»^۵

خداوند پیغمبر صلی الله علیه و آله خود را به عنوان رحمت برای جملگی مردمان روانه کرده است تا دست ایشان را بگیرد و به سوی هدایت ببرد. اما هدایت نخواهند یافت مگر آن کسانی که آماده اند و آمادگی را دارند، هرچند که رحمت برای مومنان و غیرمومنان تحقق می پذیرد. برنامه ای که همراه محمد صلی الله علیه و آله به ارمغان آمده است، برنامه ای است که همگی انسانها را خوشبخت می سازد، و آنان را به سوی کمال مقدر برای بشریت در این زندگی رهنمود می کند. این رسالت برای

انسانها آمده است بدان هنگام که انسانها به سن رشد عقلانی رسیده اند. این رسالت در قالب کتاب باز و گشوده ای در برابر دیدگان خرد نسلهای آینده آمده است. شامل اصول و ارکان زندگی بشریت است، اصول و ارکانی که تبدیل نمی شود و تغییر نمی یابد.^۶

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَئِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^۷

ترجمه: ما تو را برای جملگی مردمان فرستاده ایم تا مژده رسان (مؤمنان به سعادت ابدی) و بیم دهنده (کافران به شقاوت سرمدی) باشی، و لیکن اکثر مردم (ازین معنی) بی خبرند (وهمگانی بودن نبوت تو را باور نمی دارند)

(خداوند متعال، عمومیت و فراگیری رسالت محمدی صلی الله علیه و آله را برای تمام مردم روشن کرده میفرماید: «و ما تو را جز بشارتگر و هشدار دهنده برای تمام مردم نفرستادیم» اعم از عرب، عجم و تمام مکلفان. که برای مطیعان مژده آور بهشت و برای گردنکشان بیم دهنده از دوزخ هستی.

در حدیث شریف آمده است «بعثت الی الاسود والاحمر» به سوی سیاه و سرخ برانگیخته شده ام.

مجاهد میگوید یعنی به سوی جن و انس.

دیگران می گویند یعنی برای عرب و عجم. ابن کثیر میگوید هر دو قول صحیح است»^۷

(این آیه جهانی بودن دعوت پیغمبر را می رساند)^۸

﴿قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ﴾^۹

ترجمه: (ای پیغمبر!) به کسانی

که بر رسالت تو گواهی می خواهند) بگو: بالاترین گواهی، گواهی کیست (تا او بر صدق نبوت من گواهی دهد؟) بگو: خدا میان من و شما گواه است! (بهترین دلیل آن این است که) این قرآن به من وحی شده است تا شما و تمام کسانی را که این قرآن بدانها می رسد بدان بیم دهم (قرآنی که هیچ کس و هیچ گروهی نمی تواند سوره ای همانند آن را بسازد و ارائه دهد)

﴿قُلْ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْتِي بَالَهُمْ وَكَلامَهُمْ وَأَتِيَهُمْ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ (اعراف: ۱۵۸)

ترجمه: ای پیغمبر! (به مردم) بگو: من فرستاده ی خدا به سوی جملگی شما (اعم از عرب و عجم و سیاه و سفید و زرد و سرخ) هستم. خدائی که آسمانها و زمین از آن او است. جز او معبودی نیست. او است که می میراند و زنده می گرداند. پس ایمان بیاورید به خدا و فرستاده اش، آن پیغمبر درس نخوانده ای که ایمان به خدا و به سخنهایش دارد. از او پیروی کنید تا هدایت یابید. این رسالت، واپسین رسالت است. رسالت فراگیری است که به قومی یا زمینی و یا نسلی اختصاص ندارد... رسالتهای پیشین، رسالتهای محلی و قومی و محدود به دوره ای از زمان بودند. فاصله زمانی دو پیغمبر و انسانها در پرتو هدایت چنین رسالتهایی گامهای محدودی به جلو برمی داشتند تا برای رسالت واپسین آمادگی پیدا کنند. هر رسالتی در شریعت، سخنانی و تعدیلهایی داشت که مناسب با پیشرفت تدریجی انسانها بود.

تا واپسین رسالت شرف نزول پیدا کرد، با اصول کاملی که دارد، و با فروع متجدد و قابل تطبیق خود در طول روزگاران. این رسالت برای همه انسانها آمده است، چرا که بعد از آن برای نژادها و نسلهای انسانها در هیچ جائی رسالتی نمی آید.

این رسالت واپسین، مطابق با فطرت بشریت آمده است و همه مردمان در فطرت، مشترک و در آن به هم می رسند. چون چنین بود این واپسین رسالت و پیام آسمانی را پیغمبر امی و درس نخوانده ای با خود به ارمغان آورد، پیغمبری که به فطرت پاک و صاف او جز تعلیم یزدان داخل نگردید و نیامیخت، فطرت پاک و صافی که همانگونه بود که در مدرسه آسمانی آموزش دیده بود و از زیردست استاد ازلی فارغ التحصیل شده بود. اصلاً آموزش زمینی و اندیشه های مردمان این فطرت را نیالود، تا رسالت و پیام فطرت را به فطرت جملگی انسانها برساند.

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ (الفرقان: ۱)

ترجمه: والا مقام و جاوید کسی است که فرقان، (یعنی جدا سازنده حق از باطل) را بر بنده خود (محمد) نازل کرده است، تا این که جهانیان را (بدان) بیم دهد (و آن را به گوش ایشان برساند).

سیرت و سنت رسول اکرم ﷺ یگانه راهی است که برای همیش اعتلای در ابعاد زندگی، فایق آمدن بر جذبات مادی و درک خط اصلی انسانی و سعادت و فوز ابدی مرهون آن است.

محال است سعدی که راه صفا توان رفت جز در پی مصطفی جناب شان رسالتی رابه عهده گرفتند

که مسیر جهان و روند تاریخ را تنظیم نمود، سازمان و سامان زندگی جامعه بشریت را بر وفق فطرت، سزاواری و اصالت بخشید، خود سری، قلدری، وحشت، بربریت، اضطراب، نابرابری ها و حیرت و آشوب را از صفحه حیات جواب نمود.

بلی در دامان همین رسالت سنگستان و شوره زار تاریخ به دشت هموار و مساعد و بارور تبدیل شد، قانون انسان ساز، نجات بخش و سعادت آفرین برای جهان ارائه شد، به انسان مجال آن داده شد تا مکان و هیمنت اصلی و فراخور خود را دریابد و برجهان ماده چیره شده و سیر صعودی خود را بپیماید.

بدون تردید پیامبری محمد ﷺ با آنهمه ابعاد و توسعاتی که دارد عالم شمول و جهان شمول نیز است یعنی محمد ﷺ پیامبر رحمت برای عالمیان بوده و تا پایان دنیا هر نوع انحراف از دین او ضلالت و گمراهی بوده و غیر از ارشاد پیامبر آخر زمان، هیچ انتخاب دیگری انسان را به سرنوشت مطلوب و معقول نخواهد برد.

و الله ولی المؤمنین

منابع و مأخذ:

- ۱- سنن الترمذی، حدیث شماره ۳۶۰۹
- ۲- کنز العمال، جلد ۱۱ صفحه ۲۰۳ شماره ۳۲۱۱۱
- ۳- سعدی (رح)
- ۴- تفسیر نور، صفحه ۸۸۶
- ۵- تفسیر نور، صفحه ۶۷۶
- ۶- ترجمه فارسی فی ظلال القرآن، جلد ۴ صفحه ۶۳۴
- ۷- تفسیر انوار القرآن ج ۵ صفحه ۲۹
- ۸- تفسیر نور، صفحه ۹۰۲
- ۹- ترجمه فارسی فی ظلال القرآن، جلد ۳ صفحه ۹۲

عربي نړۍ کې

د افغان کلتور د بیا راژوندي کولو هڅې

فضل محمد حسینی: افغان خبریال، قاهره ۲۸ کب ۱۳۹۴ - ۱۸ مارچ تازه ۲۹ کب ۱۳۹۴ - ۱۹ مارچ ۲۰۱۶

کابل او قاهره چې له ډیر وخته تاریخي اړیکې لري، اوپه گڼو برخو کې په معنوي او کلتوري اړیکو تړل شوې پلازمېنې دي، په دې وروستیو کې هلته تېر کې د افغانستان په اړه د چاپ شوو کتابونو د خورولو تابیا شوې ده. افغانستان په ډېرو ډگرونو کې یو لرغونی هېواد دی، خو د تېرو څو لسیزو بدلونونو تر ټولو ستر زیان کلتوري او علمي برخو ته اړولي ده.

که څه هم په تېرو لسو کالو کې کلتوري او علمي برخو کې یو ډول پرمختګونه او فعالیتونه لیدل شوي دي، خو لا هم د حکومت او خپله د وګړو په کچه په دې برخه کې ډېر کار کول پاتې دي. که څه هم په انفرادي ډول د افغانستان د ننه په دې لړ کې ځینې هڅې لیدل کېږي خو بیا هم په هغه اندازه نه دي چې د ډېرو په اند په کار وي.

خو په دې لړ کې یو هیله بخښونکی بدلون چې شونې ده ژور اغېز ولري هغه اوس په بهر کې یو شمېر افغانانو لخوا د کلتوري فعالیتونو کې په پرتله ییز ډول راغلې تندي وي. په همدې لړ کې په قاهرې کې د افغان دېپلوماتیکه استازولۍ لخوا د یو شمېر داسې کتابونو چاپول دي چې ډېر کمساري بلل شوي دي.

افغان سفارت وايي "غواړي دې ګام سره د پخوانیو وختونو یاد یوځل بیا تازه کړي." په قاهره کې د افغان پخوانی سفير فضل الرحمن فاضل په وینا، په تېرو کلونو کې یې په اسلامي، کلتوري،

سیاسي او تاریخي برخو کې تر ۵۰ زیات کتابونه چاپ کړي دي.

دې کتابونو کې یې داسې کتابونه هم شته چې د ورکېدو په حال کې وو، یا خو مخطوطې قلمي نسخې وې او یا له سره په کم شمېر کې چاپ شوې وې. دا چې ځینې کتابونه له ۱۳۰ کلنو ورسته یو ځل بیا چاپ شوي ډیرې، د سفارت کلتوري څانګه د چاپ ترڅنګ ډېر کتابونه له افغاني ژبو څخه عربي ته او له هغې څخه افغاني ژبو ته هم ژباړلي دي. د دغو کتابونو په منځه کې د بېلګې په ډول ځینې کتابونه یادولی شو لکه:

سید جمال الدین افغاني او د افغانستان نوميالي، د شرق نابغه، الرد علی الدهريين (عربي)، نظره عابرة إلى البشتو (عربي)، أثر الإسلام فی العلوم والفنون (عربي)، سید جمال الدین ونخبگان افغانستان، د ادب څو ستوري، پښتو څنګه وروږو، د آپین واټ او نور. د سفارت کلتوري څانګه وايي "غواړي پدې کار سره یوځل بیا یو داسې نوی پړاو پیل کړي چې د افغانستان فرهنګي علمي او سیاسي شخصیتونه نړیوالو او په ځانګړې توګه مصري او عربي ولسونو ته وروپېژني".

قاهره په عربي نړۍ کې یو له هغو ځایونو څخه ده، چې ډېر مخکښ افغان لیکوالان او ادیبان دلته پاتې شوي دي.

سید جمال الدین افغان، شمس الدین مجروح، صلاح الدین سلجوقي، عبد الهادی داوي، عبدالرؤف بینوا، او محمد امان صافي هغه فرهنګي شخصیتونه دي چې د نړۍ په دې برخه کې یې ژوند او په ښه ډول یې د افغانانو او افغانستان استازولي کړې ده.

د هېواد ددغو فکري آثارو د ساتلو لپاره د سفارت

په انګرېکي د علامه سلجوقي په نوم کتابتون هم جوړ شوی چې په پښتو، دري، عربي او انګلیسي ژبو لیکل شوي سلګونه کتابونه د مطالعې لپاره پکې اېښودل شوي دي. ددې هدف په علمي ډګر کې د محصلینو مرسته بلل شوې ده، په مصر کې له ۵۰۰ زیات افغان محصلین په زده کړو بوخت دي، دې کتابتون او دې نوو کتابونو چاپولو سره ددې فرصت برابرېدی شي چې د خپل هېواد تاریخ کلتور او علمي شخصیتونو له پېژندلو څخه برخمن شي. سره له دې چې د افغان سفارت په وینا لږو امکاناتو سره توانېدلی په کلتوري اړخ کې دا ډول ګامونه واخلي، خو د افغانستان پخوانیو فکري آثارو څخه ګټه اخیستل او چاپ کول د افغان دولت ځانګړې پاملرنې ته اړتیا لري.

که چېرې د عربي نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې افغانستان سره د اړونده تاریخي آثارو ته کتنه وکړو، یوازې د مصر په ملي کتابتون کې په مختلفو علومو کې زرګونه قلمي نسخې پرتې دي، په همدې توګه د بغداد او دمشق د کتابتونونو یادونه هم کولای شو، هېواد ته ددغو کتابونو راوړل او چاپول د افغان دولت له لوري یو منظم پلان ته اړتیا لري، ترڅو وتوانېږو ۱۳۰۰ کال مخته لیکل شوي علمي او کلتوري آثارو څخه افغانان ګټه پورته کړي.

د ښوونکي مقام د اسلام له نظره

محمد همايون رائف

آسمان او ځمکو تردې چې مېرې په خپل غاړکې او ماڼۍ په معلم چې خلکو ته خیر بیانوی درود وايي.

نو ویلای شو چې د معلم مثال د هغه شمعی ده چې خپل ځان سوځوی ترڅو یې نورو ته رڼا ورسېږي معلم یعنې د نیکو او ښیګڼو لارښود او د خلکو را وښوونکی د غفلت او د کسالت له خوب څخه.

کله چې معلم د دومره لوی او لوړ مقام او ځای څخه برخوردار دي او د معنوی پلار حیثیت لري نو لازمه ده چې خواره او ګران طلاب د معلم درناوی او احترام وساتي او دا د دوي فرض جوړېږي چې د خپل دروند او ګران استاد درناوی به کوي ترهغه وخته چې د دین پېرو وي او د شریعت مخالفت یې نوی کړي احترام یې واجب دي.

ښه ښوونکی باید څو نیکي ځان ګړني ولري او د نیکو او فاضلو اخلاقو خاوند اوسې نیت یې خاص د الله رب الجلیل د رضا حاصلول او د مظلوم او ګړیدلي ملت خدمت وي. نبي اکرم ﷺ کې فرمایلي دي: (انما الاعمال بالنیات و انما

دروند مسؤولیت پرمخ وړي. رسول الله فرمایلي دي: (العلماء ورثة الانبياء و ان الانبياء لم يورثوا ديناراً و لا درهماً و انما ورثوا العلم فمن اخذه بحظ وافر). رواه ابو داود

ژباړه: علما د انبياوو وارثان دي او انبياوو نه دينار او نه هم درهم په ميراث پريښی بلکی دوي ﷺ علم په ميراث پريښودی دي چا چې واخيست د انبياوو ميراث نو هغه کس لويه برخه اخيستی.

دا چې د معلم دنده د انسان تعليم او تربيه ده نو دا دنده ډيره پاکه او د قداست څخه ډک دنده ده، چې کولای شو ووايو چې د معلمی دنده يوه له مقدس ترينو دندو څخه شميرل کېږي.

دا چې د معلمی دنده شريفترينه دنده ده په عين حال کې د معلم مسؤوليت ډير دروند مسؤوليت ګڼل کېږي.

د معلم لپاره دا افتخار او شرف بس دي چې د اسلام ستر لارښود حضرت محمد ﷺ د ده په حق کې فرمایلي دي:

(ان الله و ملائکته و اهل السموات والارضين حتى النملة فی حجرها و حتی الحوت لیصلون علی معلم الناس الخیر) سنن الترمذی

ژباړه: بی له شکې چې الله ملايکی او اهل د

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام علی سيد الانبياء والمرسلين و علی آله و صحابته اجمعين و بعد:

قال رسول الله ﷺ (انما بعثت معلماً) سنن دارمی.

دا چې رسول الله خپل ځان ته معلم خطاب کوي او فرمایي بی له شکې چې زه معلم را استول شوي یم دا ډیر لوړ ځای او مقام دي معلم چې د علم د رسولو او نقلولو ذریعه ده او علم په اسلام کې لوړ او ځانګړی مقام لری مسلماً چې اسلام معلم ته هم خاصه توجه کړي او معلم یې د انبياوو د لارې تعقیبوونکی او د پیغمبرانو وارث معرفی کړي.

دا چې انبياوو ﷺ مال او دولت په میراث ندی پريښی او د دوي ﷺ نه یواځی علم په میراث پاتی شوي چې ورته حقیقی میراث ویلای شو چې دا د معلم لپاره یو لوی افتخار دي چې د نبي علیه الصلاة والسلام د وارث لقب لری او د انبياوو ﷺ لار تعقیبوی او دا

دا چې رسول الله خپل ځان ته معلم خطاب کوي او فرمایي بی له شکه چې زه معلم را استول شوي یم دا ډیر لور ځای او مقام دي معلم چې د علم د رسولو او نقلولو ذریعه ده او علم په اسلام کې لور او ځانګړی مقام لری مسلماً چې اسلام معلم ته هم خاصه توجه کړي او معلم یې د انبیاءو د لارې تعقیب وونکی او د پیغمبرانو وارث معرفی کړي. دا چې انبیاءو ﷺ مال او دولت په میراث ندی پریښی او د دوي ﷺ نه یواځی علم په میراث پاتی شوي چې ورته حقیقی میراث ویلای شو چې دا د معلم لپاره یو لوی افتخار دي چې د نبی علیه الصلاة والسلام د وارث لقب لری او د انبیاءو ﷺ لار تعقیبوی او دا دروند مسؤولیت پر مخ وړي.

لکل امر مانوی) رواه البخاری

ژباړه: یعنی د اعمالو بدله او اجر د انگیزې او نیت پر اساس ورکول کېږی.

د پورتنی حدیث څخه څرګندیږي چې د کړنو د سموالی او کوږ والی معیار نیت دي که نیت صاف وي منزل به آسان وي او که نیت کوږ وي نو کار به خوا مخوا د کوږ والی لورته روان وي.

همدا راز ښوونکی باید دا مسؤولیت درک کړي چې د الله سبحانه و تعالی د لوری ورکړل شوي برخه نوروته په ډیر اخلاص او صداقت ورسوی صرف د هغه علم حامل نباید اوسی بلکی د علم مبلغ او رسوونکی له ځان څخه جوړ کړي ځکه چې لوی څښتن تعالی د آل عمران د سورې په ۱۸۷ آیت کریمه کې مهربانی کړي او فرمایلی یی دي:

﴿وَلَا تَأْخُذْ بِلِئَالِيهِمْ وَلَا تَكُونُ مِمَّنْ أَوْثَرُوا آلَ الْكِتَابِ﴾
آل عمران: ۱۸۷

ژباړه: او کله چې الله سبحانه تعالی د هغه کسانو ته چې کتاب یی ورکړي وو وعده واخیسته چې ضروری په دا خلکو ته رسوي او نه به یی پټوی. نو دا د علم رسول نوروته یو د مسؤولیتونو د معلم څخه حسابیږي.

همدا شان جناب نبی اکرم ﷺ مهربانی کړي فرمایي: (من کتم علماً الجمه الله يوم القيامة بلجام من نار) مسند امام احمد

الصلاة والتسليم د داسی علم څخه چې ګټه نه تری اخیستل کېږي پناه غوښتی هغه ﷺ فرمایلی دي:

(اللهم انی اعوذ بک من علم لا ینفع) رواه نسایی

ویلای شو چې ښه ښوونکی هیڅ کله هم تکبر او ځان ښوونه نه کړي بلکی تل هڅه او کوشښ کوي چې خپل معلومات ډیر کړي او د الله سبحانه و تعالی څخه د خپل علم او پوهی د زیاتیدو غوښتنه کوي ځکه چې د قرآن کریم هدایت هم

همدا شان دي الله ﷻ فرمایي:

﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾^{طه: ۱۱۴}

ژباړه: و وایه ای پالونکیه ډیر کړه زما علم (پوهه) دا چې قرآن کریم د علم او پوهې د ډیروالی او زیاتیدو لپاره انسان هڅوی او تشویق کوي او برتری او ښیګنه (تقوا) هم په زیات علم او پوهه کې ده قرآن عظیم الشان فرمایلی دي:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾^{فاطر: ۲۸}

حقیقت دا دي چې د الله د بندګانو څخه یوازی عالمان د هغه څخه ویريږي. کله علم او پوهه د الله سبحانه و تعالی څخه د ویری او دار سبب کېږي نو څومره د انسان علم ډیروالی مومی همغومره د الله ﷻ څخه د انسان په زړه کې د الله رب العزت ویره ځای نیسی نو چې څوک د الله ویره ولری هغه کس د الله متعال ذات او امر په ځای کوي او نواهیو

څخه ځان ساتی کله او امر په ځای شي او د منہیاتو څخه ډډه وشي نو د الله سبحانه و تعالی رضا حاصلیږي او کله د الله رضایت حصول د بنده نصیب شي نو خپله موخه ته چې جنت دي رسیږي نو الله جل عظمته د زموږ ټولو ځای جنت وګرځوي.

آمین

ژباړه: څوک چې پټ کړي (کوم علم چې

لري) په ورځ د قیامت به یی داور قیضه په خوله واچول شي.

نو ضرور خبره دا ده چې کوم څوک چې کوم علم لری په ډیر اخلاص او امانتداری یی نوروته تبلیغ او ورسوی.

همدا راز ښه ښوونکی ته په کار ده چې د تکبر او لویي څخه ځان وساتي تواضع او عاجزی خپله کړي ځکه کبر او غرور شیطان وګر چې ملعون شو او بل دا چې کبریا څښتن تعالی دي او د بل چا سره ښه نه ښکاري.

همدا شان ښه ښوونکی هغه دي کومه مجموعه د علومو او اطلاعاتو چې لري هغه نوروته انتقال کړي او د ځان سره یی و نه ساتی او د خپل ژوند په ورځنیو چارو کې یی په عملی ډګر کې کړي ترڅو نور د ده پیروی وکړي.

هغه څوک چې علم لری ولی په تأسف چې عمل نه ورباندی کوي الله رب العزت داسی کس ته د سخت غضب او عذاب وعده کوي چې د سوره صف له دریم آیت څخه دا خبره په ډی وضاحت ثابتیږي او د علم نه رسوونکی یی د خره په شان معرفی کړي او فرمایي:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ خُمِلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾^{الجمعة: ۵}

همدا راز جناب نبی اکرم علیه افضل

کارکردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی توکل بخشی

گفتگوی ویدیویی مقامات وزارت و علمای کشور با هیئت مذاکره کننده دولت اسلامی افغانستان مقیم دوحه کشور قطر

۱۴ میزان: محترم محمد قاسم حلیمی سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف، دوکتور امین الدین مظفری معین مسلکی وزارت با جمعی از علمای جید کشور هریک مولوی عطا الرحمن سلیم معاون شورای عالی مصالحه، مولوی محمد سالم حسنی مشاور رئیس جمهور، مولوی عبدالحکیم مجاهد، مولوی عبدالسلام عابد، مولوی عبدالخبیر چیچکه، مولوی پیر محمد روحانی و دوکتور فضل الرحیم بصیرت از طریق ویدیو کنفرانس با مولوی عطا الله لودین، مولوی عنایت الله بلیغ و مولوی عین النعیم از علمای هیئت مذاکره کننده جمهوری اسلامی افغانستان در دوحه گفتگو نمودند.

در این بحث ویدیویی، ابتدا علمای مذاکره کننده از جریان پروسه و نتایج مذاکرات به علمای کشور معلومات ارایه نموده و نتایج مذاکرات را قناعت بخش خواندند، متعاقباً سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف برای هیئت مذاکره کننده اطمینان داد که علمای کشور با یک صدا خواستار آتش بس فوری بوده و هیچ عالمی نه در سطح ملی کشتن مردم بیگناه افغانستان را تأیید نمی نمایند و چنانچه در سطح وسیعی حمایت علمای جهان اسلام را با خود داریم و ما هر وقت خواسته باشیم موضوع را در مجالس علمای کشور های اسلامی مطرح می نمایم، علمای کشور نیز فضای کنونی مذاکرات را یک فرصت خوب برای تأمین صلح در کشور دانسته و تأکید نمودند تا در این مذاکرات از تحمل و گذشت در پرتو شریعت غرای محمدی (ص) بهره برده، و با روحیه عالی این مذاکرات را با در نظر داشت جو حاکم در کشور، در پرتو موعظه حسنه به انجام برسانند تا مردم مسلمان افغانستان به خواست دیرینه شان که همانا تأمین امنیت و آتش بس فوری است نایل گردند و دیگر شاهد قربانی، در بدری، کشت و خون ملت غیور خویش نباشیم.

دیدار سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف از مدرسه دارالمعارف اهل بیت در کابل

۲۱ میزان: محمد قاسم حلیمی سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف در حالیکه داکتر امان الله فصیحی مشاور ارشد مقام عالی ریاست جمهوری در امور فرهنگی و منابع بشری وعده ای از هیئت رهبری وزارت ایشان را همراهی می نمودند، به مدرسه دارالمعارف اهل بیت به منظور تعقیب برنامه های تقریب مذاهب اسلامی به دیدار آیت الله العظمی واعظ زاده بهسودی رفته در حالیکه تعدادی از علمای اهل تشیع، اساتید و طلاب آن مرکز حاضر بودند با ایشان در زمینه تقریب مذاهب اسلامی، وحدت و انسجام ملی، استحکام اخوت و هماهنگی بین علماء بحث و تبادل نظر نمودند. در پایان آیت الله واعظ زاده بهسودی مرجع تقلید شیعیان کشور ضمن قدردانی از تشریف آوری مقام محترم وزارت ارشاد، حج و اوقاف و هیئت همراه شان شرایط کنونی کشور را بحرانی خوانده و اظهار داشت؛ که دشمنان قسم خورده افغانستان از هیچ دسیسه ای برای ایجاد اختلاف و تفرقه میان مردم متدین و مسلمان ما فرو گذار نمی کنند، ایشان از اقدام نیک این وزارت در زمینه ابراز قدردانی نموده گفتند: خیلی بجا و مناسب است که در مورد تقریب مذاهب، وحدت و انسجام ملی مردم کار های جدی صورت گیرد.

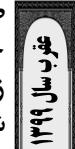
پیام تبریکه وزارت ارشاد، حج و اوقاف

﴿وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ النجم: ۳۹

صبغت الله، کودک افغان هلمندی در مسابقات بین المللی ریاضی در بین ۴۰ کشور جهان حایز مقام اول گردید.

خبر مسرت بخش همواره دل را شاد و لحظه ها را ماندگار میسازد و خداوند را سپاس گذاریم که پس از ثبت جهانی در زمینه های علم آموزی شاهد درخشش فرزندی از سرزمین خویش در مسابقه سراسری که به اشتراک بیش از ۴۰ هزار شاگرد لایق و پیش کسوتان عرصه معارف (تعلیم و تربیه) بین ۴۰ کشور راه اندازی شده بود حایز مقام اول گردید.

هیئت رهبری وزارت ارشاد، حج و اوقاف این دستاورد مسرت بخش و نوید دهند را نخست به خانواده های فرهنگ دوست ولایت هلمند، ریاست معارف و مقامات آن ولایت تبریک و تهنیت عرض نموده این دست آورد ملی را مایه مباهات دانسته، موفقیت های درخشانی از خداوند برای این نوجوان و کلیه فرزندان کشور استدعا می نمایند.

تسريع تفاهمنامه همکارى بين اين وزارت و وزارت اوقاف و شئون اسلامى دولت کويت

۱۷ میزان: سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف و مسئولین مربوطه طى کنفرانس ویدیویى با سید جاوید هاشمى سفير ج.ا. افغانستان مقیم کویت در رابطه به چگونگی تسريع روند امضای تفاهمنامه میان این وزارت و وزارت شئون اسلامى دولت کویت در عرصه های ثقافت اسلامى، تقویت ارتباط همه جانبه علما، تبادل افکار و تجارب و مساعى دو کشور در پیشبرد امضای برنامه های اسلامى که باید انجام یابد بحث نمودند.

د هلمند ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

اجرایه مدیریت په برخه:

شپږ جلسى د ریاست په داخل کښى دایرى شوى او د اجندا مطابق پر مهمو موضوعاتو بحث او تصمیم گیرى شوى او همدارنگه د ټولو اسنادو لپاره په هارد او سافت ډول فایلینګ سیستم جوړ شوى دى او روزمره استفاده ورڅخه کیږي.

د (۴۸) تنو علمای کرامو ارزیابی طى مراحل لاندی ده چی وروسته به دارشاد حج او اوقافو وزارت محترم مقام ته دمنظوری لپاره ولېږل شی.

د عامه اپیکو د مدیریت په برخه:

په مجموع کی په (۴) غونډو کی گډون شوى دى چی پر مختلفو موضوعاتو لکه د کرونا مهلک ویروس په هکله دعامه پوهاوی، ادارى جلساتو، د ماشومانو د محافظت په غونډه کی گډون شوى دى، او همدارنگه د ارشادحج او اوقافو د وزارت محترم مقام څخه د کوید ۱۹ په هکله د عامه پوهاوی پوسترونه په عامه ځایونه کی ځوړند شوى او بروشرونه عامو خلکو ته توزیع شوى دى.

د اسلامى تعلیماتو د مدیریت په برخه:

(۲۰) خصوصى مدارسو څخه د کنترول په موخه لیدنى شوى دى او د سرمدرسینو سره د کوید ۱۹ دانتشارد مخنیوی په موخه بحث شوى ترڅو خپلى مدرس تر امرثانی پوری بندى کړي.

په مجموع کښى په (۳) دآیرو شوو غونډو کی گډون شوى دى چی پر مختلفو موضوعاتو مشتملى وى.

د ارشاد په برخه کی:

د ټولو علماء کرامو ته دنده ورکړل شول چی د کرونا مهلک ویروس په هکله د منابعو له لاری عامه پوهاوی ترسره کړي او همدارنگه د خلکو ددی مهلک ویروس په هکله د عامه پوهاوی لپاره د ریاست په داخل کی (۵۰) تنه د ولسوالیو او مرکز علمای کرامو یوه شانداره غونډه جوړه شوى ده.

د اوقافو په برخه کی:

په دى ربهه کی د اوقافى ساحاتو څخه (۱۶۵۰۰۰) افغانى کرایه راټوله شوى ده، او همدارنگه د اوقافى ساحاتو څخه نظارت شوى دى.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت نیمروز

۱- اشتراک رئیس ارشاد، حج و اوقاف در جلسات یومیه حالت اضطرار پیرامون وقایع از شیوع مرض کرونا در دفتر مقام محترم ولایت نیمروز.

۲- ثبت و راجستر تعداد (۱۰) محراب مسجد غیر جامع و بر خور داری مساجد فوق از صرفیه برق رایگان، بنابر ضرورت و درخواست اهالی محل یک محراب مسجد غیر جامع به مسجد جامع ارتقا نمود، کنترول و نظارت از (۲۰) محراب مسجد و به مشکلات شان رسیده گی صورت گرفت.

۳- تشکیل کمیته مبارزه با ویروس کرونا متشکل از علمای کرام و خطبای مساجد جامع و برگزاری جلسات هفته وار کمیته کارى علمای کرام جهت مبارزه با شیوع مرض کرونا و آگاهی اذهان عامه تحت ریاست مقام محترم این ولایت.

۴- ایجاد تیم سیار متشکل از علمای کرام و کارمندان ریاست غرض ضد عفونی سازی مساجد جامع و غیر جامع در قدم نخست در سطح مرکز و پس از آن والسوالی ها.

۵- اشتراک نماینده ریاست در جلسه کمیسیون منع خشونت علیه زنان و جندر.

۶- اشتراک نماینده ریاست در جلسه کمیسیون مبارزه با مواد مخدر.

۷- هدیه (۱۰۶) جلد تفسیر قرآن عظیم الشان برای (۱۳) باب مدارس دینی ولایت نیمروز.

۸- اخذ تسلیم گیرى (۱۲۵۰) متر مربع زمین وقفی به همراه (۱۳) باب دکاکین و یک باب حمام عمومى و دو هوتل پس از فیصله نهای محاکم استیناف ولایت نیمروز به تأییدیت ریاست محترم دیوان حقوق عامه و احوال شخصیه مقام عالی ستره محکمه دولت جمهورى اسلامى افغانستان از نزد غاصبین اخذ گردید.

۹- سیمینار اهمیت واکسناسیون برای اطفال و نوزادان برگزار گردید. در این سیمینار که به تعداد (۵۰) تن از علمای کرام ولسوالی چخانصور اشتراک نموده بودند رهنمود های لازم پیرامون اهمیت واکسناسیون و وقایه امراض از دیدگاه شریعت اسلامى و علم طب برای علمای کرام معلومات ارایه گردید.

۱۰- اشتراک (۴۰) تن از علمای کرام در سیمینار یک روزه ریاست امور زنان تحت عنوان ازدواجهای اجبارى زیر سن و فرار از منزل. توزیع مواد ضد عفونی (وایتکس، صابون، سم پاش دستی و مایع دستشویى) به مساجد جامع و مدارس

دینی.

۱۱- معرفی ده تن از علمای کرام به ورکشاپ یک روزه ریاست صحت در مورد مبارزه با شیوع بیماری کرونا.
۱۲- اشتراک نماینده ریاست در جلسه کمیسیون مبارزه با مواد مخدر و ارایه گزارش کاری ریاست ارشاد، حج و اوقاف این ولایت در امر مبارزه با مواد مخدر در سطح ولایت و ارایه پلان کاری و برنامه های ریاست های ارشاد حج و اوقاف در این راستا.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بامیان

۱- مبلغ (۲۰۲۵۰) افغانی عواید صندوق اعانه مزار بند امیر ولسوالی یكاولنگ از بابت ربع اول سال مالی ۱۳۹۹ جمع آوری و تحویل دافغانستان بانک گردید.

مبلغ (۷۸۰) افغانی عواید کرایه تهجایی غرفه خداداد دهن قول سید کمالدین از بابت ربع اول مالی ۱۳۹۹ جمع آوری و تحویل دافغانستان بانک گردید.

۲- مبلغ (۷۷۴۰) هفت هزار هفت صد چهل افغانی عواید صندوق اعانه مزار میرهاشم و مبلغ (۶۰۰۰) شش هزار افغانی عواید زمین زراعتی ولسوالی ورس از باب ربع اول سال مالی ۱۳۹۹ تحویل دافغانستان بانک گردید.

۳- توزیع تفاسیر قرآن کریم و فتوای ریاست مجمع علمی وزارت به تعداد (۱۲۰) نفر از علمای رسمی و غیر رسمی به ولسوالی ها و مراکز توصیه گردید که پیام های فتوای مجمع علمی وزارت را که مطابق با احکام فقهی در رابطه به قرنطینه و مبارزه با ویروس کرونا ترتیب گردیده بود به علما هدایت داده شد تا به سمع مردم محل برسانند.

۴- در بخش بحث های علمی با هماهنگی (۱۱) نفر از خطبا جمعه و جماعت و کمیسیون مبارزه با مفاسد اخلاقی جهت نشر و تبلیغ های مبارزه با مفاسد اخلاقی و فساد اداری با موافقت رادیو محلی جهت نشر آن بحث های علمی و مبارزه با فساد اخلاقی از طریق منابر مساجد و ۷ مورد از طریق رادیو محلی به طور روزانه صورت گرفت.

۵- در بخش چک کنترول مجله ها: مجلات و ماهنامه های این ولایت که در دسترس این ریاست قرار گرفته است چک و کنترول گردیده و در کتابخانه جابجا گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بلخ

• مدیر عمومی اوقاف و عشر و زکات ولایت بلخ طبق لایحه وظایف خویش توانسته است که در برج اسد سال مالی ۱۳۹۹ برویت ۳ قطعه آویز بانکی که جمعاً (۳۷۹۶۹۹) افغانی میشود از بابت باقیات سال ۱۳۹۸ عواید ملکیت های وقفی مارکیت لیلای فروشی را به دست آورده که توسط مستاجرین تحویل بانک و به مرکز انتقال گردیده است.

• رسیدگی به مشکلات ۸ محراب مسجد غرض برق مسجد اخذ (۴) قطعه عرایض فرش، تعیین جهت قلمبه مساجد اخذ یک قطعه عریضه ترمیم مسجد.

• (۸) محراب مساجد مرکز و ولسوالی های که صغیره بودند به مساجد جامع ارتقا نمودند.

• از (۳) محراب مسجد جامع و یک باب مدرسه دیدار و غرض ترمیم مساجد و ارتقای ظرفیت شاگردان توصیه شد.

• توصیه های بهداشتی توسط امامان از طریق منابر برای مردم.

• غرض پابندی امامان بالای وظیفه همکاری ایشان همراهی سکتور صحت برای رساندن توصیه بهداشتی صحبت گردید.

• ماسک، بروشور و پوستر توسط امامان مساجد به جاهای ازدهام به مردم توزیع گردید.

• مصاحبه با رادیو باور، رادیو رابعه بلخی، تلویزیون ملی و تلویزیون تمدن به مناسبت های وقایع جلوگیری از مرض کرونا، حمایت از نیروهای امنیتی و حقوق زن صورت گرفته است.

• در ربع دوم سال مالی ۱۳۹۹ از درک عواید املاک وقفی مارکیت لیلای فروشی، کارته آریانا ولسوالی خلم و کانتینر های بالای قبرستان یلمرب برویت ۲ قطعه آویزبانکی جمعاً مبلغ (۱۶۴۷۵۴) افغانی جمع آوری و توسط مستاجرین به نمبر حساب خاص اوقاف تحویل بانک گردیده است.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت پنجشیر

رئیس ارشاد، حج و اوقاف در محفل گرامیداشت از هفته محیط زیست در مقام محترم ولایت که با ریاست محترم محمد امین "صدیقی" معاون مقام ولایت برگزار شده بود، اشتراک صورت گرفت.

آمر ارشاد تعداد (۱۰) پایه دست شوی و همه محملقات ضروری (۱۰) عدد بمبه سم با مواد مورد مانند کلورین، صابون و غیره میباشد. به نماینده گی از ریاست مواد و لوازم که به منظور دوا پاشی مساجد جامع از طرف موسسه یونیسف مساعدت گردیده بود تسلیم شدم که بعد مقام ریاست در جلسه برای مدیران ولسوالی های هفتگانه و مرکز ولایت توزیع نمود و یک گام مثبت در جهت پاکی مساجد جهت جلوگیری از گسترش ویروس کرونا صورت گرفت.

آمر ارشاد بازم طبق هدایت کتبی مقام ریاست موضوع دیگری را که تحت عنوان دعوت به وحدت همدلی، محکومیت برخورد غیر انسانی مرزبانان ایران با مهاجرین کشور و همچنان محکوم نمودن حملات طالبان بر اماکن مقدسه و قتل علمای دین که از فراز منبر صدای توحید عدالت را بلند مینمایند برای خطباء ابلاغ تا در مورد تبلیغ

رئیس ارشاد، حج و اوقاف

محمد امین "صدیقی"

معاون مقام ولایت

پایه دست شوی

مساعدت گردیده بود

توزیع نمود و یک گام

مثبت در جهت پاکی

مساجد جهت جلوگیری

از گسترش ویروس کرونا

صورت گیرد.

مدیر اطلاعات و ارتباط عامه از جلسات اداری و شورای علما و خطباء این ریاست که برگزاری شده بود گزارش کتبی و تصویری را تهیه و نشر نموده است.

برنامه ارشاد:

• آمر ارشاد در ماه جاری موضوعات خطبه را که تحت عنوان های مختلف از مرکز مواصلت نموده بود بعد از تایید و تصحیح کمیته ارشاد به سطح مساجد مرکز و ولسوالی ها جهت تبلیغ در خطبه های جمعه تکثیر نمود.

مدیریت عمومی احتساب:

- سفر به ولسوالی دره جهت توزیع قرآنکریم و تبلیغ در مورد جلوگیری از شیوع مرض کرونا.
- اشتراک در ورکشاپ میزگرد رادیو تلویزیون ملی پیرامون حق دسترسی خانم ها به تعلیم و تربیه.
- در سمینار یک روزه فواید واکسین که از طرف وزارت محترم صحت عامه و وزارت محترم ارشاد، حج و اوقاف در این ولایت برگزار شده بود، اشتراک صورت گرفت.

* مسجد جامع روستای قولندور ولسوالی آبشار پنجشیر با قطع نوار توسط محمد امین صدیقی معاون مقام ولایت و مولوی عبدالوارث الصمدانی رئیس ارشاد، حج و اوقاف با حضور داشت بسم الله خان محمدی وزیر پیشین دفاع و داخله، آصف ننگ والی اسبق لغمان و فراه، مسعود ترشتوال استاد دانشگاه، مشاورین ریاست جمهوری، حاجی عبدالواحد دقیق، روسای ادارات محلی، ولسوالان، وکلای شورای ولایتی، علمای کرام، محاسن سفیدان، بزرگان، جوانان و مهمانان به بهره برداری سپرده شد.

- * محفل با دعا خیر و تامین صلح سراسری و ثبات دایمی با اهدای لوح سپاس و اعطای تحایف از طرف رهبری ریاست ارشاد، حج و اوقاف و اعطای تحایف از طرف حاجی عبدالواحد دقیق و مردم محل خاتمه یافت.
- رییس این ریاست در کمیته ولایتی مبارزه با مواد مخدر و مسکرات به منظور پیشگیری و جلوگیری از کشت، قاچاق و ترافیک مواد مخدر که در سطح این ولایت ایجاد و تدویر گردیده بود اشتراک ورزید.
- توسط رییس این ریاست امامان جدیدالتقرر مساجد ولسوالی های شالکچه، ولسوالی پریان، تنخوه، ولسوالی دره، ولسوالی جاناجو، ولسوالی شتل معرفی گردیدند.

برنامه اوقاف:

- ترغیب و تشویق مردم به تادیه عشر و زکات توسط امامان مساجد از طریق منابر مساجد ابلاغ گردید.
- پیگیری دوسیه زمین وقفی (وقف مشروط) مرحوم عبدالقدیر در ولسوالی رخه که قبلا خواستار استیناف خواهی شده بود.
- سفر به ولسوالی آبشار و ثبت یک مکان وقفی که جهت اعمار یک محراب مسجد از طرف یک شخص وقف گردیده بود بررسی گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت هرات

مدیریت عمومی اوقاف:

- باقیات و بدل الاجاره مستاجرین در طی این هفته مبلغ (۸۱۹۰۴۴) افغانی جمع آوری گردید.
- بازدید از ساحات اوقافی و جلب مستاجرین جهت تحویل بدل الاجاره خویش توسط نگران اوقاف.

مدیریت عمومی مساجد:

- توصیه مردم مسلمان به رعایت نظافت و راه های جلوگیری از مصاب شدن به مریضی کرونا و رعایت دساتیر طبی داکتران در رابطه به کرونا.

- توزیع فورم رقابتی برای (۵۰) نفر ترتیب پلان تبلیغی روز که شامل موضوعات ذیل میباشد.

۱- توصیه مردم مسلمان بخصوص جوانان در سهم گیری فعال در ارتباط به تامین امنیت مساجد.

۲- معرفی چهار تن از امامان مساجد به شفاخانه های کوید ۱ کوید ۲ جهت روحیه دادن به مریضان.

۳- توزیع (۱۴۰) ورق تعهدنامه های امامان مساجد رسمی و جمع آوری آنها بعد از خانه پری.

۴- اسلام پیروان خویش را به عطوفت و مهربانی در مقابل زنان امر نموده و از خشونت علیه ایشان منع می نماید

۵- از نظر اسلام زن حیثیت سنگ تهداب کاخ خانواده و اجتماع بشری را دارد که بدون آن این ساختمان بسر نمی رسد و پایدار نمی ماند. اسلام دینی است که نه تنها راجع به عبادات و اعتقادات بحث مینماید بلکه در همه ابعاد زندگی تمام خواسته های مشروع انسان را بر آورده میسازد.

۶- تشویق زنان و حضور در نماز های پنجگانه جماعات و جمعه (در صورت موجودیت مکان امن و مناسب و با رعایت کامل حجاب اسلامی).

۷- توصیه مردم در همکاری به مبارزه مشترک همراه ریاست ارشاد، حج و اوقاف بر علیه فساد پیشه گان و غاصبین

املاک وقفی و هم چنین بیان و عید شدیدی که بالای غاصبین ملکیت های وقفی در قرآن و حدیث بیان شده است.
۸- تحویل گیری یک دربند دکان غصبی مربوط مسجد جامع قباء از شخصی که آنرا مدتی در تصرف خود داشته بود.
مدیریت عمومی اطلاعات و ارتباط عامه :

- دیدار رییس با اهالی و وکلای گذر ناحیه ۳ و ۴ و ادای لوح تقدیر از طرف عمر نصیر مجددی به این ریاست.
- دیدار از دارالعلوم و دارالحفاظ و نظارت از کار مسجد جامع حضرت عمر فاروق با حضور جمعی کسیری از علما، وکلای گذر و متنفذین و توصیه های لازم در این زمینه صورت گرفت.
- بازدید رییس از زیارت سلطان شاه زنده و جلوگیری از اعمار تعمیر بالای زمین اوقاف.
- نظارت از کار تعمیر عیدگاه و جای ادای نماز جنازه سلطان میر عبدالواحد شهید که توسط مردم محل فیروز آباد درب قندهار اعمار میشود.
- نظارت از روند اعمار مسجد جامع نوآباد که از بودجه ریاست جمهوری اعمار شده بود و رفع اختلاف ها در موقعیت غسل خانه مسجد.
- اشتراک رییس و هیئت همراه شان در افتتاحیه مسجد رسول الله که توسط ساکنین محل پل خیمه دوزان اعمار شده بود و خواستار همکاری از این ریاست جهت تهیه فرش برای این مکان مقدس شدند و رییس این ریاست وعده هر نوع همکاری در حدود احکام قانون با ایشان نمودند.
- بازدید از ساحه اراضی وقفی زیارت خواجه محمد تاکی (رح) همراهی مولوی محمد مسعود نگران اوقاف و صادر نمودن تعرفه برای مستاجرین اوقاف.
- ده ها تن از علمای دینی این ولایت به ریاست داکتر عبدالخالق (حقانی) در مقر ریاست ارشاد، حج و اوقاف در ارایه کنفرانس مطبوعاتی زیر نام آتش بس دایمی و گفتگو های بین الافغانی در مورد صلح و وضعیت امنیتی با حضور رسانه های صوتی و تصویری دایر گردید، و از افزایش و تداوم جنگ و حملات بالای غیر نظامیان سخت انتقاد نمودن و میگویند روند گفتگو های صلح با مخالفین مسلح را تسریع ببخشیده انگیزه ی همه علما این است که دیگر خون انسان های بی گناهی ریخته نشود و شاهد جنگ و خشونت در این سرزمین نبوده و خواهان این هستند که آتش بس شروع و جنگ متوقف و گفتگو ها بین سران دو طرف آغاز شود و عالمان دین کشته شدن افراد بی گناه را به دلایل امنیتی و به واسطه یک سیت موبایل با یک عراده موثرسایکلت معلول ضعف بعضی استحکام موضوع و اینکه چند سال قبل از شخص ادعای مهدودیت کرده بود به ارگان های عدلی و قضای معرفی گردد.
- تهداب گذاری مسجد حضرت عمر (رض):**
- توسط دکتور عبدالخالق (حقانی) هروی رییس ارشاد، حج و اوقاف این ولایت، باحضورداشت: هیئت همراه، علمای کرام، وکیل محل، بزرگان، محاسن سفیدان و اهالی منطقه با عزت سنگ تهداب مسجد واقع ناحیه سوم که از بودجه شخصی اهالی محل و همکاری افراد خیرخواه اعمار میشود گذاشته شد.
- همچنان اشتراک در محفل معرفی محترم قضاوتیار محمد شریف (فانی) به عنوان رییس عمومی محکمه استیناف که در تالار شاه امان الله غازی برگزار شده بود و از الله متعال برایشان موفقیت آرزو نمودند.
- همچنان اشتراک رییس ارشاد، حج و اوقاف در جلسه (نگرانی از شیوع موج دوم کرونا) که در مقر مقام این ولایت به همراه داکتر نواحمد (حیدری) معاون مقام ولایت و رییس صحت عامه و دیگر رؤسای ادارات دولتی برگزار شده بود و از آماده گی ها در راستای مبارزه جدی با ویروس کرونا بحث نمودند و هماهنگی مبارزه با این ویروس ساری در سطح ادارات محلی و آگاهی دهی مردم از سوی ریاست ارشاد، حج و اوقاف اطلاعات و فرهنگ، صحت عامه، از طریق منابر مساجد و رسانه ابلاغ و به سمع مردم رسانیده شد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت پروان

برنامه ارشادی :

- تبلیغ پیرامون مسایل احتکار وگران فروشی ازدیدگاه اسلام درچندین محافل و اجتماعات مردمی توسط آمر ارشاد صورت گرفت.
- به تعداد(۲۰) محراب مسجد شریف در سطح ولایت بعد از تثبیت هیات موظف مورد رسمیت قرار گرفته است.
- شهرت تعداد(۶) باب جماعت خانه مربوط فرقه برادران اسماعلیه جمع آوری گردید.
- راه اندازی کمپاین آگاهی دهی همراه باریاست صحت عامه تحت عنوان ندای منبر و داکتر در ولسوالی های پروان.
- چاپ و تهیه چهار تخته بئر که حاوی نکات ضروری پیرامون جلوگیری از مرض کرونا در چهار نقطه شهر چاریکار جهت آگاهی مردم نصب گردید.

برنامه اوقاف:

- عواید به دست آمده از نزد مشتریان اوقافی ربع دوم سال ۱۳۹۹ (مبلغ ۸۰۰۰) افغانی به حساب مخصوص وزارت ارشاد، حج و اوقاف تحویل گردیده و برویت آویز به مدیریت محاسبه خبر داده شد.
- در رابطه به پرداخت عشر و زکات از طریق منابر مساجد توسط علما و امامان مساجد تبلیغ و به سمع و آگاهی مردم رسانیده شد.

برنامه اداری و مالی:

- در جلسه (PDC) که از طرف ریاست اقتصاد در مقر ولایت دایر گردیده بود اشتراک صورت گرفته است.
- ۷ میزان ۱۳۹۹ رئیس ارشاد، حج و اوقاف پروان با هیئت همراهش از جریان کار اعمار مسجد جامع خلیفه صاحب مرکز پروان دیدار نمودند و هدایات لازم را برای شرکت ساختمانی قراردادی در رابطه به تسریع روند کاری و کیفیت مواد سپردند.

دپکتیکا ولایت د ارشاد، حج و اوقافو ریاست راپور

د پکتیکا ولایت د ارشاد، حج و اوقافو د ریاست په جامع جومات کی (OCCD) لخوا د کتلو معافیت، کرونا ویروس د مخنیوی او وقایې په اړه څلوروړځنی ورکشاپ دایر شوی وه چی په نوموړی ورکشاپ کی د مرکز او ټولو ولسوالیو رسمی او غیر رسمی دینی علماو ونډه درلوده پدغه ورکشاپ کی د کتلوی معافیت، کرونا ویروس او وقایې ترڅنګ په بیلابیلو نارغیو بحث او همدا شان د مور او ماشوم د ښه صحت او روغتیا او په مختلفو واکسینونو ګټور موضوعات وړاندی شول د وقایې، او واکسینونو په اهمیت د اسلام د مقدس دین له نظره د ارشاد، حج او اوقافو رئیس هم خپل معلومات د تدریس په جریان کی له دینی علماو سره شریک کړل او همداشان د ورکشاپ مسولینو له دینی علماو څخه هیله وکړه چی په خپلو مربوطه کلیو او بانډو کی عامه خلکو ته د یادو موضوعاتو په اړه پوهاوی ورکړی ترڅو ټولنه له دغو نارغیو له افت څخه خوندي او ژغورل شوی وی دینی علماو هم ژمنه وکړه چی خپلو خلکو ته به په خپلو سیمو کی عامه پوهاوی د یادو موضوعاتو په اړه رسو.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت دایکندی

- رئیس ارشاد، حج و اوقاف این ولایت با مدیران عمومی ارشاد و مساجد و اطلاعات و ارتباط عامه از جریان کار مسجد جامع عیدگاه این ولایت نظارت نموده و هدایات لازم برای استحکام بهتر تطبیق این پروژه داده است. مسجد شریف که به مساحت (۷۲۹) متر مربع زیر بنا در دو طبقه بدون در نظر داشت مساحت منار، محراب، اتاق خطیب، سرویس بهداشتی و دیوار احاطه از بودجه ریاست جمهوری توسط شرکت ملی بنایی در مرکز این ولایت به گونه عصری اعمار میگردد، نظر به اظهار انجینیر موزلف و تطبیق کننده کار اعمار آن ۷۰٪ پیش رفته است.

- جلسه شورای علما و ائمه مساجد ولسوالی خدیروی ولایت دایکندی با هماهنگی مدیر ارشاد، حج و اوقاف با اشتراک علما و خطبای مساجد، ولسوال محترم خدیر، قوماندان امنیه، آمر امنیت ملی و سایر کارمندان بخش های مختلف در مرکز آن ولسوالی دایر گردیده پیرامون چگونگی تامین امنیت مساجد و علما، جلب همکاری مردم از آدرس مساجد با نیروهای امنیتی، تشویق مردم به رعایت اخلاق اسلامی و قوانین نافذ کشور و رساندن پیام صلح از طریق تریبون مساجد و حسینی ها برای کافه مردم، بحث و بررسی صورت گرفته و تصمیم لازم اتخاذ گردید.

- ریس ارشاد، حج و اوقاف این ولایت همراهی مدیران عمومی ارشاد و مساجد و اطلاعات و ارتباط عامه از جریان کار مسجد جامع عیدگاه این ولایت نظارت نموده و هدایات لازم را برای استحکام بهتر تطبیق این پروژه داده است. این مسجد شریف که به مساحت (۷۲۹) متر مربع زیر بنا در دو طبقه بدون در نظر داشت مساحت مناره، محراب، اتاق خطیب، سرویس بهداشتی و دیوار احاطوی از بودجه ریاست جمهوری توسط شرکت ملی بنایی در مرکز این ولایت به گونه عصری اعمار میگردد، تا اکنون کار اعمار آن به گفته انجینیر تطبیق کننده ۷۰٪ پیش رفته و کیفیت مواد به کار گرفته شده در این پروژه عالی بوده و مسوول تطبیق پروژه اظهار امیدواری می نماید که تا ختم سال مالی ۱۳۹۹ در صورتیکه با مشکل انتقال مواد مواجه نگردد کار آن را به پایان برساند.

کار اعمار فاز اول مجتمع آموزش عالی امام صادق (رح) در مرکز ولایت دایکندی قبل از ظهر روز یکشنبه با حضور پیر محمد ضیا همدرد والی این ولایت، حاجی اسدالله عرفانی رئیس ارشاد، حج و اوقاف، استاد علی محمد احمدی رئیس شورای علما، استاد مظفری رئیس شورای اجرای مجتمع آموزش عالی امام صادق، شماری زیادی از علما، متنفذین روسای دوایر دولتی اعم از ملکی و نظامی و عامه مردم شریف ولایت به شمول زنان و مردان طی محفل با شکوهی افتتاح گردید. والی این ولایت، رئیس ارشاد، حج و اوقاف، رئیس شورای علما و رئیس شورای اجرای این مجتمع و تعدادی زیادی از علما هر کدام به نوبه خویش در این محفل سخنرانی نمودند. رئیس ارشاد، حج و اوقاف وجود این مجتمع آموزش عالی را برای تربیت نسل جوان و پاسخگوی به شبهات دینی معیاری به وجود بیاید تا به علاوه علوم دینی، علوم طبیعی و انسانی هم برای طلاب حوزه درس داده شود تا آنها بتوانند در آینده از مرزهای اعتقادات اسلامی با قرائت معتدل پاسبانی نموده و پیام و حیاتی اسلام را به خوبی تبلیغ نمایند، وی در بخش دیگری از سخنانش راجع به پروسه صلح که فعلا در قطر جریان دارد علی الرغم مشکلات موجود اظهار خوش بینی نمود. در باره

صلح اشتراکی که خود عضو هیات اعزامی ولایت در این ولسوالی بود گفت که مردم از دست جنگ و نا امنی و افراد مسلح غیر مسوول به بود ستوه آمده خواهان صلح و تامین امنیت میباشند. گفتنی است که زمین مجتمع آموزش عالی امام صادق به مساحت (۳۷۰۰۰) متر مربع، ده سال قبل از طرف خیرین مرکزین ولایت به همین منظورها گردیده بود و اکنون هزینه ساخت فاز اول آن را تعدادی از تجار و مردم خیرخواه به عهده گرفته است.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بدخشان

دارالحفاظ تحفیظ القرآن قریه قره قوزی بدخشان به تعداد ۴ تن حافظان کلام الله مجید رابعد از حفظ مکمل به جامعه تقدیم کرد.

۳۱ سنبله: از فراغت حافظان مراسم با شکوهی با حضورداشت استاد نورالحق نوری رئیس ارشاد، حج و اوقاف، علما، متنفذین، جوانان و تعدادی کثیری از مردم فیض آباد در قریه قره قوزی تجلیل و گرامیداشت به عمل آمد. استاد نوری فراغت حافظان کلام الله مجید را به فامیل، مسوولین مدرسه مذکور و به عموم مردم بدخشان تبریک و تهنیت عرض نموده و از بارگاه الله ذوالجلال استدعا نمود که به برکت همچون مجالس دینی و قرآنی یک صلح دائمی در کشور برقرار نماید. رئیس ارشاد از تلاش های مسوولین مدرسه مزبور در راستای تربیت سالم اولاد وطن تقدیر نموده وعده همکاری لازم سپرد. مجلس بابستن لف دستار فضیلت بر سرفارغان توام با دعای خیر پایان یافت.

محفل پیرامون اهمیت صلح:

سخنرانی استاد نورالحق نوری رئیس این ریاست پیرامون: اهمیت صلح، فواید و دلایل مشروعیت، عرصه ها و مکلفیت های مردم و علما در خصوص رسیدن به آن در محفلی که زیر عنوان (نشست علمای بدخشان برای تقویت صلح) با حضورداشت رئیس شورای ولایتی، رئیس شورای علما، ریس جامعه مدنی و ریس شورای ژورنالیستان در فیض آباد قصر کوکچه دایر گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت تخار

به سلسله باز پس گیری زمین های اوقافی به کمک ارگان های ذیربط بازرسی حویلی های غصبی اوقافی توسط تیم تخنیکی ریاست شهرسازی و ریاست ارشاد، حج و اوقاف با همکاری قوماندانی و حوزه دوم امنیتی ادامه پیدا نمود و ساحه غصب شده اوقافی تثبیت و با غاصبین آن برخورد قانونی صورت گرفت.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت سرپل

اهالی قریه قراغو ولایت سرپل از هزینه شخصی شان یک محراب مسجد را تهداب گذاری نمودند، در این مراسم چند تن از مدیران این ریاست اشتراک نمودند. آنها ضمن تشویق و ترغیب اهالی از ایثار و فداکاری و همت آن مردم در راستای بنای مسجد تقدیر نمودند و بعد از گذاشتن سنگ تهداب جلسه با دعای خیر خاتمه یافت.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بغلان

گردهمایی علما، جامعه مدنی و شهروندان شهر پلخمری به دعوت اتحادیه محصلین ولایت بغلان در رابطه به صلح، آتش بس و ختم جنگ در کشور و حمایت از گفتگو های بین الافغانی در استدیوم ورزشی این ولایت برگزار گردید. به همین ترتیب جلسه هفته وار علماء خطباء و ایامه مساجد بغلان تحت ریاست مولوی نقیب الله سجاد رییس این ریاست در مقرر ریاست برگزار گردید.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت غور

کار ترمیم پنج محراب مسجد با حضور رئیس ارشاد، حج و اوقاف، تعدادی از علمای کرام و مردم محل از بودجه حفظ و مراقبت وزارت ارشاد، حج و اوقاف افتتاح گردید. در این محفل رئیس ارشاد، حج و اوقاف و تعدادی از بزرگان محل پیرامون موضوع صحبت نموده و از همکاری و توجه رهبری وزارت ارشاد، حج و اوقاف اظهار سپاس و قدردانی نمودند. قرار است این مساجد طبق قرارداد به مدت یکماه ترمیم و مورد بهره برداری قرار گیرد.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت سمنگان

محفل با شکوهی به مناسبت فراغت حافظان قرآن کریم از مدرسه ابوهریره (رض) واقع کهنه ایبک، شهر ایبک دایر گردید که در آن تعدادی از علما، روحانیون، اساتید مدارس، متنفذین جوانان و عام مردم اشتراک ورزیده بودند در این محفل ریس ارشاد، حج و اوقاف این ولایت پیرامون فضیلت قرآن کریم سخنرانی نموده و مردم را به تعاون و همکاری در بخش مدارس، مساجد و سایر امور خیریه تشویق و ترغیب نمود.

